

*НА СКРИЖАЛЯХ ІСТОРІЇ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ*

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**НА СКРИЖАЛЯХ ІСТОРІЇ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

Харків 2016

УДК 378.113.1 (477.54) “18/20”
ББК 74.583(4УКР-4ХАР)638
Н 12

Рекомендовано до друку вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 08.04.2016)

Рецензенти:

Завгородня Т. К. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки ім. Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Гнізділова О. А. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової і дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Авторський колектив

Балацінова А. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент

Башкір О. І. – кандидат педагогічних наук, доцент

Васильєва С. О. – кандидат педагогічних наук, доцент

Гриньов В. Й. – кандидат педагогічних наук, доцент

Дейніченко Г. В. – кандидат педагогічних наук, доцент

Зеленська Л. Д. – доктор педагогічних наук, професор

Калашникова Л. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Кін О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Лазарєва О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Лозова В. І. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Лупаренко С. Є. – кандидат педагогічних наук, доцент

Пасько Л. Б. – старший викладач

Пісоцька М. Е. – кандидат педагогічних наук, доцент

Попова О. В. – доктор педагогічних наук, професор

Рибалко Л. С. – доктор педагогічних наук, професор

Рогова Т. В. – доктор педагогічних наук, професор

Собченко Т. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Твердохліб Т. С. – кандидат педагогічних наук

Ткачова Н. О. – доктор педагогічних наук, професор

Трубавіна І. М. – доктор педагогічних наук, професор

Н 12 **На скрижалях історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / заг. ред. д-ра пед. наук, професора Л. Д. Зеленської, д-ра пед. наук, професора С. Т. Золотухіної. – Харків : ХНПУ, 2016. – 150 с.**
ISBN

У документально-художньому виданні висвітлено віхи становлення й розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Подано біографії й світлини очільників одного з найстаріших педагогічних вишів України. Охарактеризовано адміністративний, науковий, викладацький, громадсько-просвітницький напрями діяльності ректорського корпусу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди в різні історичні епохи, здобутки й напрацювання в царині розбудови вищої педагогічної освіти в Україні.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів – усіх, кого цікавлять питання становлення й розвитку вищої педагогічної освіти в Україні.

УДК 378.113.1 (477.54) “18/20”
ББК 74.583(4УКР-4ХАР)638

ISBN

© ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016

ВСТУПНЕ СЛОВО

Вивчення історичних процесів розвитку системи освіти і педагогічної думки в Україні в сучасних умовах набуває особливої актуальності. Саме знання історії становлення і розвитку окремого навчального закладу сприяє розширенню наукового кругозору, формуванню умінь аналізувати, зіставляти і порівнювати педагогічні явища і факти в їх історичній ретроспективі. Ці знання дозволяють оволодіти здобутками національної та світової педагогіки, здійснювати пошукову діяльність, створювати умови для формування педагогічного світогляду, розвитку критичного педагогічного мислення.

Документально-художнє видання «На скрижалях історії ХПНУ імені Г.С. Сковороди», підготовлене професорсько-викладацьким складом кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, дасть можливість ще раз перегорнути сторінки історії рідної Alma mater, глибше познайомитися з діяльністю її очільників – директорів та ректорів ХНПУ імені Г.С. Сковороди від часу заснування навчального закладу до сьогодення. Долаючи складні етапи у своєму розвитку, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди вижив, зберігся і продовжує діяти, примножуючи кращі надбання вітчизняної педагогічної освіти значною мірою і завдяки зусиллям своїх ректорів, від яких вимагалось повної усвідомленості ситуації, конкретних дій щодо реалізації власного розуміння суті й призначення університету. За історією постатей ректорів педагогічного навчального закладу Слобожанщини можна відстежити бурхливі зміни нашого суспільства, становлення особистості вчителя і педагогічної професії зокрема, і розвиток вищого педагогічного навчального закладу України в цілому.

Цим виданням увічнюємо пам'ять плеяди керманців педагогічного вишу, які ставили питання просвітництва понад усе, віддаючи свої знання, досвід, організаторські й адміністративні здібності справі навчання і виховання майбутніх учителів.

С. Т. Золотухіна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ З ПОГЛЯДУ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні ХНПУ імені Г. С. Сковороди професійно виконує своє головне призначення – здійснює підготовку компетентного, творчого вчителя, непересічної особистості, виховує молодь у кращих національних традиціях, даючи їй сучасні знання, готуючи до роботи в цивілізованій, демократичній державі. Він є флагманом педагогічної освіти в Україні та за її межами й посідає провідне місце в реалізації державної політики з підготовки нового покоління висококваліфікованих фахівців.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, який належить до вищих навчальних закладів IV рівня акредитації, створено всі необхідні умови для якісної підготовки фахівців за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями – бакалавр, спеціаліст, магістр, а також перепідготовки (зокрема, з наданням другої вищої освіти) і підвищення кваліфікації фахівців з акредитованих напрямів (спеціальностей).

Ступенева підготовка фахівців за спеціальностями здійснюється на таких 14 факультетах:

Факультети	Спеціальності
Український мовно-літературний факультет ім. Г. Ф. Квітки-Основ'яненки	<i>Філологія (українська мова і література)</i>
Історичний	<i>Історія</i>
Фізико-математичний	<i>Математика. Фізика. Інформатика</i>
Природничий	<i>Біологія</i>
Іноземної філології	<i>Філологія (мова і література англійська, німецька, французька)</i>
Початкового навчання	<i>Початкова освіта</i>
Славістики	<i>Філологія (мова і література (російська))</i>
Дошкільної освіти	<i>Дошкільна освіта</i>

Фізичного виховання і спорту	<i>Фізичне виховання</i>
Художньо-графічний	<i>Образотворче мистецтво. Дизайн</i>
Мистецтв	<i>Музичне мистецтво. Хореографія</i>
Психології і соціології	<i>Соціологія. Психологія. Соціальна педагогіка</i>
Економічний	<i>Економічна теорія</i>
Юридичний	<i>Правознавство</i>

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди – унікальний, визнаний у світі навчально-науковий комплекс, студентський колектив якого нараховує близько 7500 осіб, з них – 4603 студенти денної форми навчання, 1965 – заочної. При університеті функціонує інститут післядипломної освіти, який нараховує 922 слухачі.

ХНПУ імені Г. С.Сковороди проводить інноваційну освітню діяльність за різними рівнями та ступенями вищої освіти, фундаментальні та прикладні наукові дослідження, культурно-просвітницьку діяльність, є провідним методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань.

До навчально-наукового комплексу університету входять 47 установ освіти, серед яких: 3 інститути (Інститут економіки і права, Інститут мов світу, Інститут післядипломної освіти), ліцеї, школи-гімназії, профільні школи.

Професорсько-викладацький штат досить потужний, у межах діяльності 57 кафедр він нараховує 79 докторів наук, професорів, 337 кандидатів наук, 292 доценти, серед них – академік, члени-кореспонденти НАПН України, заслужені працівники освіти, лауреати численних премій, нагороджені медалями імені К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, Василя Сухомлинського, Григорія Сковороди, знаком «Відмінник освіти» та ін. Викладачі університету постійно працюють над удосконаленням свого наукового й фахового рівня, підвищенням професійної майстерності, розробкою авторських програм, спецкурсів, утілюючи в практику кращий передовий досвід, сучасні наукові педагогічні досягнення. Висококваліфіковані викладачі захоплюють студентів

цілеспрямованістю, талановитістю, закоханістю у свою справу, мужністю та самовідданістю.

В університеті сформовані та працюють понад десять наукових шкіл, які очолюють провідні вчені країни. Успішна діяльність цих шкіл свідчить, що в сучасної науки велике майбутнє. Вони не лише забезпечують високий рівень фундаментальних розвідок, а мають різноманітні та плідні зв'язки з практичною діяльністю. Сучасні наукові школи відіграють особливу роль як осередки духовності, що впливає на освітній процес в університеті, бо істинний учений – людина з власною думкою, толерантна, самокритична, з чіткою громадянською позицією.

У межах університету працює аспірантура з 33 спеціальностей та докторантура з 18 спеціальностей, що нараховує 221 аспіранта та 22 докторанти.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди має досить потужну матеріально-технічну базу, яка дозволяє забезпечити навчально-виховний процес відповідно до сучасних стандартів і запиту ринку праці. У розпорядженні студентів 7 навчальних корпусів, сучасні лекційні аудиторії, комп'ютерні класи, ботанічний сад, спортивно-оздоровчий табір «Гайдари», наукові бібліотеки, які у свою чергу мають розвинену інфраструктуру – читальні зали, абонементи. Нинішній бібліотечний фонд університету налічує майже 1 млн. примірників та обслуговує близько 8000 студентів і викладачів протягом року. Бібліотека як сучасний інформаційно-культурний центр є важливим складником навчально-виховного процесу університету.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди бере активну участь у реалізації міжнародних угод про науково-освітнє співробітництво. Університет здійснює різнопланові контакти: участь у міжнародних проектах, семінарах, конференціях, стажування, отримання міжнародних грантів у різних країнах світу (КНР, Японія, Ізраїль, Іран, Туреччина, США, Велика Британія, Франція, Іспанія, Італія, Німеччина,

Австрія, Польща, Угорщина, Росія, Молдова, Білорусь тощо). Підготовка фахівців для країн дальнього зарубіжжя є вагомим фактором впливу на міжнародний імідж нашої держави.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С.Сковороди відзначається демократичним устроєм життя студентів. У цьому напрямі працює Студентський парламент із широкими правами в організації навчання і побуту студентської молоді, її дозвілля, участі в громадському житті, науці, аматорській творчості, спортивних заходах тощо. Створені умови для самореалізації студентів через долучення їх до студентського самоврядування, діяльність якого спрямована на якісне навчання, виховання духовності й культури студентів, зростання в студентській молоді соціальної активності та відповідальності за доручену справу.

Університет має власний музей, газету «Учитель», Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г. С. Сковороди, Молодіжний центр, клуб КВК, Клуб інтернаціональної дружби, спортивний клуб, 76 творчих колективів, серед яких 14 інструментальних, 27 вокально-хорових, 15 хореографічних, 13 студентських театрів мініатюр, оркестри, ансамблі, які об'єднують 5 тисяч студентів. Сім творчих колективів університету носять звання «народний».

Віддана праця висококваліфікованих фахівців, їхні глибокі знання та фаховий досвід, наявність потужної сучасної матеріальної бази дозволяють Харківському національному педагогічному університету імені Г. С. Сковороди здійснювати підготовку конкурентоспроможних фахівців високого рівня за спеціальностями, спектр яких повністю забезпечує потреби всіх сегментів галузі.

ЛІТОПИС
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

24 січня 1803 р.

Олександром І підписано указ «Об учреждении училищ», у якому наголошувалося на доцільності відкриття при Імператорських російських університетах педагогічних інститутів: «...Всякий университет должен иметь учительский или педагогический институт».

5 листопада 1804 р.

Набув чинності Статут Харківського імператорського університету. Розділ XII цього документа визначав порядок функціонування Педагогічного інституту в складі університету: «...Педагогический или Учительский Институт образует учителей для гимназий и училищ, Округ университета составляющих, под начальством Директора, из Ординарных Профессоров Общих Собранием избранного». Передбачалося, що навчання в Педагогічному інституті стане не лише шляхом до вчительської посади в гімназії, але й до магістерського звання та штатної посади в університеті.

1 вересня 1811 р.

Офіційне відкриття Педагогічного інституту з трирічним терміном навчання. Затвердження навчального плану інституту й правил для студентів. Головною перешкодою в повноцінному функціонуванні Педагогічного інституту в зазначений період була недостатня кількість студентів і кандидатів. З огляду на це, до слухання педагогічних дисциплін залучали як казеннокоштных студентів словесного й фізико-математичного відділень університету, так і тих, хто паралельно з навчанням на інших відділеннях орієнтувався на подальшу роботу в середніх навчальних закладах. Заняття

відбувалися двічі на тиждень (у середу та суботу) з 17 до 18 години. Мали місце й «практические упражнения в разговорах и упражнения в сочинениях».

1812 р.

Обрання на посаду Директора Педагогічного інституту Х. Роммеля. Із 1811 р. проф. Х. Роммель за дорученням ученої ради Харківського університету читав педагогіку, дидактику та методологію. Уклав «План і правила навчання та викладання в Харківському педагогічному інституті» (1811 р.), підготував перші керівництва для студентів із «Дидактики» та «Методики» (1812 р.), які згодом були перекладені російською мовою.

1815-1820 рр.

Після від'їзду Х. Роммеля (1814 р.) спостерігається певний спад у діяльності педагогічного інституту. Проте потреба в учительських кадрах відчувалася досить гостро.

20-30-і роки XIX сторіччя

Здійснено окремі спроби щодо відновлення роботи педагогічного інституту. 1823 р. попечителем навчального округу Є. В. Корнеєвим розроблено план удосконалення педагогічного інституту при Харківському університеті. 1834 р. ректором Харківського університету І. Я. Кронебергом представлено детальний проект реорганізації педагогічного інституту, згідно з ним до інституту мали приймати осіб, які закінчили словесний або математичний факультети університету. Загальна кількість студентів інституту мала складатися з 30 осіб. Упродовж двох років навчання майбутні вчителі повинні були вивчати предмети, пов'язані з обраною спеціальністю, теорію і методику викладання фахових предметів та педагогіку. Після закінчення інституту вони підлягали розподілу в гімназії або повітові училища. Студенти, які виявляли успіхи в навчанні, могли здобувати посаду директора або інспектора. Викладання в педагогічному інституті покладалося на професорів університету, очолюваних директором.

1828 -1837 рр.

Налагодженню роботи педагогічного інституту й поширенню педагогічних знань серед студентів сприяла діяльність доктора філософії, професора грецької мови та педагогіки Е. Мауера. Учений розробив навчальний курс «Начала педагогії» на основі праць І.Г. Песталоцці та А.Г. Німеєра, що охоплював питання фізичного, розумового, естетичного, морального, сімейного виховання, обов'язки батьків і дітей, організацію і зміст громадянського виховання, а також загальні та окремі правила викладання. Підтвердженням значущості педагогічної діяльності Е. Мауера є рішення вченої ради Харківського імператорського університету про надання вченому окладу директора педагогічного інституту. За свідченням Д.І. Багалія: «Педагогічного інституту, що існував раніше при університеті, у цей час вже не було, і оклад, що призначався для директора, вирішено було видати проф. Мауеру за викладання лекцій з педагогіки».

26 липня 1835 р.

Затвердження Загального статуту імператорських російських університетів, яким подовжувалася діяльність Педагогічних інститутів при університетах. Мета Педагогічного інституту визначалася як «образование Учителей для Гимназий и Уездных училищ», склад слухачів мав формуватися із числа казеннокоштных студентів (не менше 20 осіб). Ст. 155-156 статуту визначали такий порядок роботи інституту: «Студенты Педагогического Института сверх слушания Университетских лекций получают руководство в практических упражнениях по избранной каждым из них отрасли Наук, сочиняют рассуждения, произносят пробные лекции и дают уроки. Наблюдение за таковыми занятиями возлагается на трех или четырех Профессоров главнейших предметов, к преподаванию которых Студенты педагогического Института приготавливаются».

16 жовтня 1835 р.

Вчена рада Харківського університету обрала комісію в складі професорів А. Ф. Павловського, В. С. Комлишинського і Е. Мауера для «здійснення на практиці» педагогічного інституту при університеті.

1837-1838 рр.

Діяльність Педагогічного інституту при Харківському імператорському університеті було відновлено. Офіційно призначеними викладачами Педагогічного інституту стали професори університету: з класичної філології – А. О. Валицький, з історії – М. М. Лунін, з російської словесності – В. Я. Якимов, з математики й фізики – Н. А. Дяченко. Упродовж 1837-1838 н.р. у педагогічному інституті навчалося 5 студентів: 2 – готувалися посісти вчительські посади з історико-філологічних наук, 3 – з фізико-математичних.

1839 р. на посаду директора Педагогічного інституту призначено професора Т. Ф. Степанова.

40-50-і роки XIX сторіччя

У Педагогічному інституті Харківського університету працювали: професори М. М. Лунін, В. О. Якимов, О. П. Рославський-Петровський, І. Д. Соколов, А. О. Валицький, лектор Плансон. Обов'язки директора інституту протягом 1842-1858 рр. (з нетривалими перервами) виконував проф. О. В. Куніцин.

Лютий 1850 р.

Подання на ім'я Государя Імператора Миколи I офіційної записки міністра народної освіти Ширинського-Шахматова щодо покращення педагогічної підготовки студентів університетів і оприлюднення постанови «Про затвердження в університетах особливої кафедри педагогіки». Відповідно до цієї постанови слухання лекцій із педагогіки визнавалося обов'язковим не лише для студентів історико-філологічних факультетів вітчизняних університетів, але

й усіх казеннокоштных вихованців, які готувалися посісти посаду вчителя гімназії чи повітового училища, а також своєкоштных студентів, що мали намір виконувати обов'язки домашніх наставників.

5 листопада 1850 р.

Прийняття рішення про відкриття в складі історико-філологічного факультету Харківського університету кафедри педагогіки. Однак через брак фахівців упродовж 21 місяця кафедра залишалася вакантною. Тимчасово обов'язки професора кафедри виконував А. О. Валицький.

1852 р.

Кафедру педагогіки очолив ад'юнкт М. О. Лавровський, випускник Головного педагогічного інституту (м. Санкт-Петербург).

Жовтень 1858 р.

На підставі урядової постанови «Об упразднении Главного Педагогического Института и об учреждении особых педагогических курсов при Университетах» Педагогічний інститут, що функціонував при Харківському університеті, було закрито.

1860-1867 рр.

Педагогічну освіту в Харківській губернії забезпечували Педагогічні курси з дворічним терміном навчання, що підпорядковувалися попечительській раді Харківського навчального округу. На Педагогічні курси зараховували, як правило, випускників університету у званні кандидата.

18 червня 1863 р.

Затвердження Загального статуту імператорських російських університетів, відповідно до якого в чинній факультетській структурі не передбачалося функціонування окремої кафедри педагогіки. Згідно з

розпорядженням Ради Міністрів Народної освіти від 16 листопада 1863 р. викладання педагогіки в університетах покладалося на професора психології або філософії.

Грудень 1899 р.

Історико-філологічний факультет Харківського університету звернувся з клопотанням до Міністерства народної освіти про відновлення викладання історії та теорії педагогіки, а також методики викладання предметів у гімназіях. У клопотанні акцентувалася увага на тому, що педагогіка має стати обов'язковим предметом на факультеті, адже заслужений професор філософії Ф. Зеленогорський з весни 1899 р. уже викладав студентам ці предмети як необов'язкові.

24 квітня 1904 р.

На підставі рішення Міністерства народної освіти в Харківському університеті було введено викладання педагогіки як обов'язкового предмета для студентів історико-філологічного факультету.

10 червня 1909 р.

У навчальних округах Російської імперії, зокрема Харківському, були створені тимчасові педагогічні курси. Уперше запроваджувалася й практика відряджень учителів за кордон.

Травень 1912 р.

Вийшла чергова Постанова «О курсах для приготовления учителей и учительниц средних учебных заведений». Тимчасові практичні педкурси для вчителів початкових народних шкіл при Харківському університеті були організовані попечителем П. Е. Соколовським. Протягом року на них викладали логіку, психологію, шкільну гігієну, методику російської мови та словесності, латину, російську та загальну історію, математику, географію та математичну

географію, природознавство, хімію, фізику, німецьку й французьку мови з методикою, а також історію педагогіки. Слухачами переважно були жінки, бо на той час на Харківщині існувала лише одна вчительська семінарія та дві повітові школи з педкурсами, де готували вчителів саме чоловічої статі, а ось учительок готували всі жіночі гімназії. Викладали на курсах і викладачі Харківського університету: ботаніку – проф. Арнольд, фізику – лаборант Сахаров, зоологію та фізіологію – проф. Нікольський, право – проф. Палієнко, російську історію – проф. Савва, методику і дидактику викладання російської мови – приват-доцент Харцієв.

1907 р.

З ініціативи Товариства взаємодопомоги трудящих жінок у Харкові були відкриті приватні Вищі жіночі курси, які підпорядковувались попечителю навчального округу. У рік відкриття курсів було встановлено дворічний термін навчання. Згодом його було розширено до 3, а потім – до 4 років.

Існували курси в складі двох факультетів: історико-філологічного з історичним і словесним відділеннями та фізико-математичного з природничо-історичним і математичним відділеннями.

Відповідно до розпорядження міністра народної освіти від 20 грудня 1913 р. свідоцтва курсів стали прирівнюватися до університетських.

11 березня 1919 р.

Згідно з декретом «Про об'єднання столичних вищих жіночих курсів й Інституту шляхетних дівчат» Харківські вищі жіночі курси були приєднані до Інституту шляхетних дівчат.

25 березня 1919 р.

Педагогічні курси й Інститут шляхетних дівчат об'єднані в педагогічний навчальний заклад нового типу – Вищі трирічні педагогічні курси імені Г. С. Сковороди (згодом – Педагогічний технікум імені Г. С. Сковороди).

2 червня 1920 р.

На базі історико-філологічного та фізико-математичного факультетів реорганізованого Харківського університету, зважаючи на величезний попит на викладацькі кадри для масової школи соціального виховання й школи професійної освіти, відкрито Тимчасові педагогічні курси (функціонували впродовж одного місяця).

Липень 1920 р.

На базі Тимчасових педагогічних курсів створено Академію теоретичних знань у складі двох відділень: інституту суспільних наук й інституту фізико-математичних наук.

Травень 1921 р.

Наказом Наркомосу УРСР Харківська академія теоретичних знань була закрита, а на її базі створено Харківський інститут народної освіти (ХІНО), що об'єднував три факультети: професійної освіти, соціального виховання та робітничий факультет.

1928-1929 рр.

До факультету соціального виховання ХІНО приєднано на правах «відділення молодшого концентру» Педагогічний технікум ім. Г. С. Сковороди.

1930 р.

Ліквідація ХІНО. Створення галузевих вузів: Інституту соціального виховання, Педагогічного інституту професійної освіти, Фізико-математичного інституту.

15 червня 1931 р.

Харківський інститут соціального виховання реорганізовано в Харківський інститут народної освіти з такими факультетами: організаційно-інспекторським (готував організаторів-методистів у справі соцвиху дітей для органів народної освіти); педолого-педагогічним (готував викладачів-методистів з педології й педагогіки для педтехнікумів і педологів дослідно-педагогічних кабінетів); комдитруху (готував методистів-організаторів КДР). Навчальний заклад очолив Й. Г. Подольський.

13 жовтня 1932 р.

Харківський інститут народної освіти перейменовано на Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М. О. Скрипника.

1 вересня 1933 р.

Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М. О. Скрипника трансформовано в Харківський педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання й відділеннями: історичним, дошкільним, філологічним (з українською та російською мовами викладання). Для надання допомоги робітничій і селянській молоді, яка бажала навчатися у вищих навчальних закладах, але не мала необхідної підготовки, цього ж року було створено заочний і вечірній відділи.

1935 р.

Згідно з Постановою Раднаркому УРСР «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ» при ХДПІ створюється дворічний учительський інститут із двома факультетами – філологічним (з українським і російським відділеннями) й історичним, вечірнє відділення, а також курси підвищення кваліфікації учителів з вищою освітою й

перепідготовки адміністративно-педагогічних працівників. Керівництво педагогічним інститутом покладено на Смирнову Л. Д.

1937 р.

Проведено перший випуск слухачів: у педагогічному інституті – 350 осіб, у вчительському інституті – 211 осіб, на заочному відділенні – 1000 осіб. Навчальний заклад очолила Є.В. Шачнєва.

1 вересня 1939 р.

У зв'язку з гострою нестачею вчителів із фізико-математичною освітою в ХДПІ відкрито фізико-математичний факультет.

1939-1940 н.р.

На шести факультетах інституту навчалося майже вісім тисяч студентів. Серед ста п'ятнадцяти викладачів – два академіки, дев'ятнадцять професорів, докторів наук, тридцять один кандидат наук, доцент.

Жовтень 1941 р.

Колектив ХДПІ евакуйовано до м. Самарканда. Однак у зв'язку з відсутністю необхідних приміщень ХДПІ не зміг розгорнути свою діяльність.

18 жовтня 1943 р.

РНК УРСР прийняла постанову про відновлення роботи Харківського державного педагогічного інституту у складі факультетів історичного, філологічного, фізико-математичного, природничого, дошкільного, заочного відділення й учительського інституту.

21 листопада 1943 р.

За наказом Всесоюзного Комітету РНК СРСР з вищої школи в ХДПІ було відкрито бібліотечний факультет і факультет фізичного виховання.

28 лютого 1945 р.

Постановою РНК УРСР і ЦК ВКП (б) України Харківському державному педагогічному інституту присвоєно ім'я Г. С. Сковороди. Посаду ректора обіймав А. О. Івановський.

1 вересня 1946 р.

Учительський інститут постановою Міністерства освіти УРСР було виокремлено в самостійну одиницю «Харківський державний учительський інститут» із факультетами: історичним, природничо-географічним, фізико-математичним, мови і літератури (російське й українське відділення). Учительський інститут готував учителів 5-7 класів середньої школи УРСР.

1 вересня 1947 р.

Бібліотечний факультет перетворено на самостійний навчальний заклад – Харківський державний бібліотечний інститут.

7 листопада 1952 р.

Харківський учительський інститут було ліквідовано. Його студенти продовжили навчання в Харківському державному педагогічному інституті за програмою 2-річного вишу (заочного відділення – 3-річного) до 1954 р. Із 1951 р. по 1959 рр. ректором інституту був І.П. Дементьєв.

1950-1954 рр.

ХДПІ функціонував у складі чотирьох факультетів (філологічного, фізико-математичного, факультету фізичного виховання і спорту, природничо-географічного). 1956 р. історичне відділення й природничо-географічний факультет було передано до складу Харківського державного університету.

1958 р.

Прийнято рішення про ліквідацію Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди як багатoproфільного вузу й організацію на його основі двох нових – Харківського педагогічного інституту фізичного виховання імені Г. С. Сковороди (ректор О. В. Повх (1959-1962 pp.)) і Харківського педагогічного інституту іноземних мов.

1962 р.

Харківський державний інститут фізичного виховання імені Г. С. Сковороди перетворено на Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди, поновлено діяльність фізико-математичного, природничого й філологічного факультетів. На посаду ректора інституту призначено Г. І. Ломова (1962-1966). Значний внесок у відновлення та розвиток інституту зробили ректори М. Ф. Гетьманець (1966-1970 pp.), М. Ф. Бойко (1970-1980 pp.).

12 грудня 1980 р.

На посаду ректора Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди призначено І. Ф. Прокопенка.

20 квітня 1994 р.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 1994 року № 244 на базі Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди створено Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. На той час на його 14 факультетах навчалося 8406 студентів із 31 спеціальності.

21 серпня 2004 р.

Указом Президента України від 21 серпня 2004 року № 955/2004 Харківському державному педагогічному університету імені Г. С. Сковороди надано статус національного.

2013-2014 н.р.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди функціонує 9 інститутів (Інститут економіки і права, Інститут інформатизації освіти, Інститут післядипломної освіти, Інститут педагогіки та психології, Інститут початкової й заочної освіти, Інститут мов світу, Інститут природознавства та математики, Інститут мистецтв, Інститут Українського козацтва), 14 факультетів, 53 кафедри, працює близько 1000 викладачів, здобуло вищу освіту понад 10 000 студентів.

Освітню діяльність університет здійснює на підставі рішення Державної акредитаційної комісії від 27 грудня 2013 р., протокол №108 (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.01.2014 р. № 1-л) та відповідно до рішення Державної акредитаційної комісії від 07 травня 2009 р., протокол № 77 про наслідки акредитації (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2009 р. № 2411-л).

НАРИСИ ПРО РЕКТОРІВ

РОММЕЛЬ ХРИСТОФОР ПИЛИПОВИЧ (Rommel Dietrich Christoph, з 1828 р. von Rommel) (1781-1859 рр.)
– директор Педагогічного інституту при Харківському імператорському університеті (1811-1814 рр.)

Христофор Роммель народився у м. Кассель ландграфства Гессен-Кассель у родині генерал-суперінтенданта, старшого придворного проповідника Касселя, Юстуса Філіпа Роммеля. Початкову освіту здобув у Фрідеріканському ліцеї в Касселі (1790-1799 рр.). У 1799 р. вступив до Марбурзького університету, у 1800 р. перейшов до Геттінгенського університету, де захопився філологією, арабістикою, історією, етнографією, географією та низкою інших наук. Христофор Роммель був учнем знаменитого філолога, професора Х. Г. Гейне. Його ерудиція, знання 12 стародавніх і сучасних європейських та східних мов, а також опублікований коментар до опису Кавказу і його населення привернули увагу в російському суспільстві. У 1803 р. Х. Роммель отримав пропозицію очолити кафедру в університеті Харкова, але відмовився від неї. У Геттінгенському університеті він здобув докторський ступінь з філології, почав викладацьку діяльність як приват-доцент. У 1804 р. його було затверджено екстраординарним, а в 1805 р. – ординарним професором по кафедрі красномовства і грецької мови в Марбурзькому університеті. У цьому вищому навчальному закладі науковець також зайняв посаду університетського оратора і

підготував декілька статей в галузі класичної філології, літератури, мистецтва, етнографії, політичних наук.

У 1808 р. під час наполеонівських війн, коли частина німецьких університетів опинилася під загрозою закриття, Х. Роммель прийняв повторну пропозицію російського уряду очолити кафедру в Харківському університеті. Після прибуття до Харкова 17 січня 1811 р. Христофора Пилиповича було призначено ординарним професором кафедри класичної філології, і він активно включився в наукову та просвітницьку діяльність університету. Як зазначав науковець у власних спогадах, він прагнув «заснувати в центрі України новий, міцний розсадник гуманістичної і літературної освіти». Читаючи свої курси, Х. Роммель основну увагу приділяв тлумаченню грецьких і римських класиків, висвітлював питання загальної історії літератури, естетики, критики, поетики та риторики. У 1812-1813 н.р. додатково читав спеціальний курс загальної історії словесності з найдавніших часів і до тої пори. Лекції він проводив латиною, хоча й намагався вивчити російську мову.

Х. Роммель був одним з найбільш активних іноземних учених, він відіграв важливу роль у розвитку Педагогічного інституту. Функціонування цього інституту у складі університету, як уже зазначалося, передбачалося ще Статутом Харківського імператорського університету, який набув чинності 5 листопада 1804 р. Проте лише 1 вересня 1811 р. відбулося офіційне відкриття інституту, були затверджені його навчальний план й правила для студентів. Перешкодами в повноцінному функціонуванні Педагогічного інституту в зазначений період була недостатня кількість студентів взагалі й ще менша кількість кандидатів, слабке забезпечення навчальною літературою. У 1811 р. Х. Роммель очолив Педагогічний інститут, для його студентів підготував «Дидактику і методику». Цю роботу було перекладено російською мовою, вона отримала схвалення міністра народної освіти А. Розумовського. Також Христофор Пилипович уклав «План і правила навчання та викладання в Харківському педагогічному інституті». У звіті попечителя Харківського навчального округу міністру освіти

зазначалось, що професор Х. Роммель викладав педагогіку, дидактику і методологію, як загальну, так і конкретну, яка стосувалась усіх шкільних наук.

Христофор Пилипович був одним з ініціаторів і першим головою Товариства наук, заснованому в Харкові. Він увіходив до складу Училищного комітету і як візитатор інспектував гімназії Харківського навчального округу. У 1813 р. його було обрано деканом словесного факультету. Також науковець у складі факультетської комісії взяв участь у складанні каталогу більш як 12000 монет і медалей університетського мюнц-кабінету.

У Харкові Х. Роммель значну увагу приділив публікації джерел: видав вибрані промови і біографію Цицерона, твори Саллюстія і Корнелія Непота. У 1811 р. науковець був відряджений до Слов'янська для вивчення знайденого там давнього каменя з написом, факсиміле якого відправив у Санкт-Петербург. Крім того, Христофор Пилипович виступав на урочистих університетських актах з промовами про значення освіти. У промові «*De eruditionis verae ac perfectae vi et praestantia*» («Про перевагу і силу істинної і досконалої освіти») він звернув увагу на внесок іноземців у розвиток освіти в багатьох країнах, зокрема в Росії, наголосив на сутності освіти загалом. Промова «Про наукові установи та академії стародавнього і нового світу» не збереглася, але, за словами Х. Роммеля, вона «сподобалася росіянам, які ... мають природній потяг до колосальних туманних істин». Ще одну промову виголосив на похоронах першого ректора І. Рижського.

У лютому 1813 р. Х. Роммель одружився з Маргаритою Іванівною Черновою, та цей шлюб не був щасливим. Сімейні негаразди, жахливий санітарний стан Харкова, посилення антизахідних настроїв після війни з Наполеоном вплинули на рішення Христофора Пилиповича переїхати до Санкт-Петербурга. У квітні 1814 р. він отримав звільнення на рік зі збереженням половинної платні, і в липні того ж року виїхав з Харкова. Коли надії отримати місце в Санкт-Петербурзі не виправдалися, Х. Роммель повернувся на батьківщину, де зайняв кафедру історії в Марбурзькому університеті. У серпні 1815 р. він отримав звільнення з російської державної

служби, у 1816 р. був розірваний його шлюб. Відразу після повернення на батьківщину науковець зробив записи автобіографічного характеру, які серед іншого містять чимало відомостей про харківський період його життя.

З початку 1820-х рр. Х. Роммель у званні придворного гессенського історіографа завідував Гессенським палацовим архівом в Касселі, потім – державною бібліотекою, державним архівом і музеєм Касселя. У цей час головним предметом його наукового інтересу стала історія Гессена. Помер Х. Роммель 21 січня 1859 р. у рідному м. Кассель.

Основні праці

1. Роммель Х. О преимуществе и силе истинного и совершенного просвещения. Перевод // Речи, произнесенные в торжественном собрании Императорского Харьковского университета, бывшем 30 августа 1811 г. – Харьков, 1811. – С. 48-58.

2. Роммель Х. Спогади про моє життя та мій час. Україна в записках мандрівників і мемуарах / К. Д. Роммель [Східний інститут українознавства ім. Ковальських; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Харківський університет ім. В. Н. Каразіна] – Х. : Майдан, 2001. – 236 с.

3. Caji Crispi Sallustii, quae extant, opera. – Charcoviae. 1814.

4. Cicero M. T. Libri de amicitia, de senectute et de officiis nec non paradoxa et somnium Scipionis / Ed. C. Rommel. – Charcoviae, 1813.

5. Cornelii Nepotis vitae excellentium imperatorum. – Charcoviae. 1814.

6. De eruditionis uerae ac perfectae vi et praestantia // Речи, произнесенные в торжественном собрании Императорского Харьковского университета, бывшем 30 августа 1811 г. – Харьков, 1811. – С. 37-47.

7. Deutsche Chrestomathie. Poëtischer theil. Charcoviae, 1812. – 336 s.

8. Erinnerungen aus meinem Leben und aus meiner. Zeit von Chr. von Rommel // Geheime Geschichten und räthselhafte Menschen. Sammlung verborgener oder vergessener Merkwürdigkeiten. H. g. vor Friedrich Bülau. Bd. 5. – Leipzig, 1854. –

S. 421–600.

9. Philipp der Großmüthige, Landgraf von Hessen : in Beitrag zur genaueren Kunde d. Reformation u. d. sechszehnten Jahrhunderts. / aus d. Urkunden u. and. Quellen bearb. u. hrsg. v. Christoph von Rommel. – Gießen : Heyer, 1830.

10. Ueber Geographie, Ethnographie und Statistik nebst einem Abriss dieser und der politischen Wissenschaften; zum Behuf akademischer Vorlesungen. – Marburg : Krieger, 1810.

Джерельна база

1. Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т. 1: 1802-1815. Вып. 1 / Д. И. Багалей. – Х. : Типография Адольфа Дарре, 1894 . – 203 с.

2. Ена Т. Н. Роммель Христофор Филиппович (Христофор Дитрих) / Т. Н. Ена // Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол. В. И. Астахова, Е. В. Астахова и др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой, Е. В. Астаховой; – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – С. 131-132.

3. Зеленська Л. Д. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди: віхи історії / Л. Д. Зеленська // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. – Х. : «Смугаста типографія», 2015. – Вип. 50. – С. 168–181.

4. Иващенко В. Ю. Роммель Христофор Филиппович / В. Ю. Иващенко // Иностранные профессора российских университетов (вторая половина XVIII – первая треть XIX века). Биографический словарь / [сост. А. М. Феофанов] ; под общ. ред. А. Ю. Андреева. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2011. – С. 140 – 143.

5. Иващенко В. Ю. Дискусія навколо «Спогадів» професора Х. П. Роммеля / В. Ю. Иващенко // Вісник Харківського університету ім. В. Н. Каразіна. – 2001. – № 526: Історія. – Вип. 33. – С. 200-207.

6. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / [О. А. Андрущенко,

Л. І. Білоусова, В. Я. Білоцерківський та ін.] ; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.

7. Попова Л. Д. Роммель Христофор Пилипович / Л. Д. Попова // Педагогічна Харківщина: довідник / [за ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової]. – Х., 1999. – С. 128–129.

8. Посохова Л. Ю. Христофор Роммель / Л. Ю. Посохова // Слобожанщина. – 2001. – Т. 18. – С. 195-197.

9. Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди / гол. ред. М. Бєлєвцов. – Х. : Видавничий дім «Відомі імена», 2006. – 120 с.

10. Ушкалов Л. Національні світи слобідської літератури / Л. Ушкалов // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – Вип. XX. – С. 87-96.

11. Шульц Г. Ф. Роммель Христофор Филиппович / Г. Ф. Шульц // Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые столет его существования / под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багалея. – Х. : Изд-во САГА, 2007.– С. 150-159.

12. Энциклопедический словарь: в 41 т. / под ред. К. Арсеньева, Ф. Петрушевского. – СПб. : Типография Брогауз-Ефрон, 1899. – Т. XXVII. – 480 с.

13. Яновський Л. Харківський університет на початку свого існування (1805-1820) / Л. Яновський ; [упор. Я. Ксьонжек, В. Кравченко,; пер. з пол. О. Журавльової та ін.]. – Х. : Майдан, 2004. – 508 с.

14. Thomas Fuchs: Rommel, Dietrich Christoph von // Neue Deutsche Biographie (NDB). Band 22. – Berlin : Duncker & Humbolt, 2005.

15. Franz Gundlach: Catalogus professorum academiae Marburgensis 1527-1910. – Marburg, 1927.

16. Arthur Wyß: Rommel, Christoph von // Allgemeine Deutsche Biographie (ADB). Band 29. – Leipzig : Duncker & Humbolt, 1889.

17. Hessisches Staatsarchiv Marburg, Königliches Universitätsarchiv Marburg. Anstellung des Professoris extraordinarii Philosophiae Christoph Rommel zu Marburg 1804 Professor ordinarius 1805 bis 1820. 16 Ministerium des Innern Nr. 5746; Universität Marburg. Professores historiarum eloquentiae 1658-1815. 305 a Rektor und Senat Nr. 5990, 5991, 5956.

18. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Ф. 1. Спр. 45 271 – Christoph von Rommel. Біографія і огляд наукових праць.

19. Российский государственный исторический архив (РГИА). Ф. 733 – Департамент народного просвещения. Оп. 49, д. 171 – Донесение училищного комитета университета об осмотре профессорами А. А. Дюгуром и Х. Ф. Роммелем Слободско-Украинской гимназии. 15 февраля 1812 г.

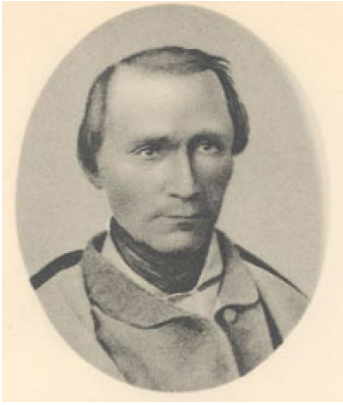
20. РГИА. Ф. 733. Оп. 49, д. 223 – Дело об издании профессором университета Х. Роммелем сочинений латинских авторов и об увольнении его из университета. 27 апреля 1814 г. – 9 марта 1818 г.

21. РГИА. Ф. 733, Оп. 49, д. 415 – Дело о награждении бриллиантовым перстнем профессора Харьковского университета Роммеля за пожертвование книг Московскому университету. Харьков, 19 февраля – 30 апреля 1820 г.

22. РГИА. Ф. 1263 – Комитет министров. Оп. 1, д. 215 – О вознаграждении бывшего профессора Харьковского университета, проживающего за границей, за пожертвованные им книги для библиотеки Московского университета в 1814 г. Представление министра духовных дел и народного просвещения (к журналу Кабинета министров 28 февраля 1820 г.).

23. РГИА. Ф. 735 – Канцелярия министра народного просвещения. Оп. 1, д. 27 – Дело о рассмотрении ходатайства Х. Роммеля о награждении его за переводы сочинений латинских классиков. 16 января 1825 – 1 ноября 1834 г.

СТЕПАНОВ ТИХІН ФЕДОРОВИЧ (1795-1847 рр.) –
директор Педагогічного інституту при Харківському
імператорському університеті (1839-1842 рр.)

Т. Ф. Степанов народився в м. Воронежі в сім'ї дрібного чиновника. Після закінчення Воронежської духовної семінарії в 1814 р. вступив до Харківського університету своєкоштным студентом. У перші два роки прослухав курс двох відділень – політичного та словесного, на третьому році вивчав римське право та фізику.

Навчання давалося йому легко, ще з дитинства він виявляв інтерес до знань, науки, захоплювався самим процесом пізнання. В автобіографії він згадував: «Здатність до роздумів у мене розвивалася надто рано – у 10 років я вже почав філософствувати, кожна комаха займала мій розум, у 16 років я написав філософські міркування латинською мовою».

У 1819 р., закінчивши «курс з відмінним успіхом», згідно з чинним на ту пору положенням отримав ступінь «кандидата за отличие», який за доносом попечителя округу Є. В. Корнєєва було відмінено. У 1821 р. він витримав повторні іспити і отримав звання кандидата з етико-політичного відділення.

Після закінчення університету Т. Ф. Степанов учителював у приватному чоловічому пансіоні, у 1823–1830 рр. викладав загальну історію та географію в Харківському інституті шляхетних дівчат.

У 1824 р. за твір «О политическом равновесии» Т.Ф. Степанов одержав ступінь магістра політичної історії та статистики. Він наполегливо працював,

вивчав історію, філософію. Перед іспитами на ступінь магістра почав інтенсивно вивчати політичну економію. У нарисах з історії Харківського університету зазначається: «Деякі особи самі себе підготували до професури. Типом таких автодидактів може служити Т. Ф. Степанов, який підготувався до викладання політичної економії самостійно, займаючи в той же час посаду вчителя».

Політична економія цілком захопила молодого вченого, він навіть відмовився від запропонованої йому ректором В. Я. Джунковським кафедри російського права в Харківському університеті, оскільки не пов'язував свого майбутнього з цим предметом, виявив бажання очолити кафедру політичної економії. Ці сподівання на той час виявилися марними, і вчений припинив викладацьку діяльність в інституті шляхетних дівчат, залишив Харків і виїхав до Петербурга.

З 1830 р. він працював помічником письмоводителя у державній комісії погашення боргів. У Петербурзі Т. Ф. Степанов продовжував наукову роботу. Його статті з філософії та політичної економії, що були надруковані в «Журналі міністерства народної освіти», «Літературній газеті», часописі “Син вітчизни”, привернули увагу наукової громадськості до талановитого вченого. У Петербурзі Т. Ф. Степанов близько познайомився з академіком А. К. Шторхом – німецьким ученим, який жив у Росії, відомим на той час економістом, віце-президентом Петербурзької академії наук. Завдяки протекції А. К. Шторха, Т. Ф. Степанова було призначено екстраординарним професором Харківського університету.

З 1832 р. по 1845 р. викладацька і наукова діяльність Т. Ф. Степанова була пов'язана з Харківським університетом. Від 1832 р. – екстраординарний професор кафедри політичної економії; з 1836 р. – ординарний професор кафедри політичної економії; у 1833-1834 рр. займав посаду синдикта в університеті, у 1835 р. був обраний деканом морально-політичного факультету, а з 1837 р. – проректор університету.

У 1839 р. Т. Ф. Степанову було доручено керівництво педагогічним інститутом, що входив до складу університету.

На той час у педагогічному інституті навчалось 5 студентів: 2 готувалися до вчительської посади з історико-філологічних наук, 3 – з фізико-математичних. М. Г. Халанський, який вивчав діяльність педагогічного інституту, писав, що навчання майбутніх педагогів полягало в читанні та вивченні навчальних посібників, які рекомендували професори, складанні звітів про прочитане, складанні «рассуждений» і в практичних заняттях.

Офіційно призначеними викладачами педагогічного інституту стали такі професори університету: з класичної філології А. О. Валицький, з історії М. М. Лунін, з російської словесності В. Я. Якимов, з математики й фізики Н. А. Дяченко.

Сучасники характеризували директора педагогічного інституту як справжнього «харківця старої школи – щире, правдиве і талановите особистість».

Учений, який глибоко опанував політичну економіку й уболівав за стан держави, розглядав численні соціальні проблеми країни крізь призму наукових знань. Т. Ф. Степанов пропонував цілу систему заходів (свобода розвитку торгівлі, розвиток товарно-грошових відносин, кредиту, реформування податкової системи, розвиток науки, освіти), які б сприяли прогресу суспільства, розвою держави. Він виступав за свободу й рівність народу, за ліквідацію бідності, палко і сміливо викривав несправедливість соціального устрою, експлуаторський характер кріпосної системи. На думку Д. І. Багалія, Т. Ф. Степанов вів проти рабства «таку наполегливу боротьбу з кафедри ще тоді, коли воно вважалася наріжним каменем нашого громадянського устрою і коли всяке слово проти нього могло бути визнане за замах проти існуючого порядку речей».

Учений розвивав та обстоював засади Просвітництва, однією з провідних ідей якого була ідея залежності суспільного прогресу від поширення освіти, а згодом ідея цінності людини. Він, як романтик, мріяв про кращі часи для

людства, коли не буде класових суперечностей, а запанує «класова гармонія». Суспільство прийде до цього стану еволюційним шляхом, розвиваючись за законами природи. Таке майбутнє Т. Ф. Степанов пророкував не для одної країни, а для всього людства. Між народами, значною мірою за рахунок науки й освіти, запанує мир, а на земній кулі утвориться Одна Республіка.

Учений із захопленням писав про майбутнє людства: «Людинолюбство, Патріотизм, Космополітизм поступово зіллються в загальну любов до Людства – яка велична і разом із тим втішна картина в майбутньому!».

Т. Ф. Степанов в університеті вважався кращим знавцем політичної економії, викладання якої до нього було недосконалим, й користувався славою видатного, яскравого, талановитого лектора, що віртуозно володів словом, аудиторією, матеріалом. Як зазначав М. Ф. Де-Пуле, «володіючи яскравим красномовством, Т. Ф. Степанов жив і діяв у слові; у ньому він був глибоко щирим і чесним, а тому й впливав величезно, і не художньо тільки, а реально, прямо на тодішню сучасність, соціальні неподобства і порушене право, проти чого красномовний професор повставав найсміливішим, найпалкішим способом».

Наполегливий пошуковець, він на своїх лекціях закликав студентів не замикатися в колі вже відомих істин, а шукати нове, аналізувати й порівнювати.

Науковий доробок Т. Ф. Степанова досить вагомий. Окрім статей, що були опубліковані в різних журналах за роки його перебування в Петербурзі, окремими виданнями вийшли: вступна лекція з політичної економії, прочитана ним в Імператорському Харківському університеті 5 вересня 1832 р. (1833 р.); виголошена на урочистих зборах 30 серпня 1833 р. «Речь о сущности, важности и назначении политических наук». Т. Ф. Степанов не встиг опублікувати деякі праці з філософії і дипломатії. Наприклад, велика двотомна праця «Общепародное право в совокупности с дипломатией» не була надрукована, хоч і була дозволена цензурою в 1847 р.

Але, безумовно, найбільшою заслугою вченого було те, що він одним із перших розробив курс політичної економії російською мовою. Праця

Т. Ф. Степанова «Записки о политической экономии» складалась з двох частин і була опублікована – частина перша в 1844 р. і частина друга в 1848 р. Це був перший підручник з політичної економії в Російській імперії.

Основні праці

1. Степанов Т. Ф. Вступительная лекция, читанная в Императорском Харьковском университете сентября 5 дня 1832 года ... / Т. Ф. Степанов. – Х., 1833. – 20 с.

2. Степанов Т. Ф. Записки о политической экономии / Т. Ф. Степанов. – СПб., 1844. – Ч. 1. – 473 с.

3. Степанов Т. Ф. Записки о политической экономии] / Т. Ф. Степанов. – Х., 1848. – Ч. 2. – 143 с.

4. Степанов Т. Ф. Записки про політичну економію. Ч. 2 : [урибки] / Т. Ф. Степанов // Фінансова думка України : у 3 т. / [авт.-упоряд. С. І. Юрій, С. В. Львовчкін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко] ; за наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Кондор ; Тернопіль : Економічна думка, 2010. – Т. 3, Ч. 1 : Хрестоматія. – С. 59–65.

5. Степанов Т. Ф. О статистике вообще / Т. Ф. Степанов // Литературная газета. – 1831. – 6 апреля (№ 20). – С. 159–164.

6. Степанов Т. Ф. Общенародное право в совокупности с дипломатией : [витяг з праці] / Т. Ф. Степанов // Антологія української юридичної думки / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична книга, 2004. – Т. 8. – С. 39–72.

7. Степанов Т. Ф. Письмо о различии между ученым и умным / Т. Ф. Степанов // Литературная газета. – 1831. – 10 июня (№ 33). – С. 267–271.

8. Степанов Т. Ф. Речь о сущности, важности и назначении политических наук, произнесенная в Торжественном собрании Императорского Харьковского университета Э. О. профессором политической экономии и дипломатии Тихоном Степановым 30 августа 1833 года / Т. Ф. Степанов. – Х., 1833. – 64 с.

Джерельна база

1. Багалей Д. И. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905 гг.) / Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Х., 1906.
2. Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета / Д. И. Багалей. – Х., 1904. – Т. 2. – VI, 11136 с. – С. 556–575: автобиография Т. Ф. Степанова.
3. Денисов В. Н. Степанов Тихон Федорович / В. Н. Денисов, К. О. Савчук // Антологія української юридичної думки / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична книга, 2004. – Т. 8. – С. 36–38.
4. Економічна наука в Харківському університеті : колективна монографія / відп. ред. В. В. Глущенко ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Вид. 2-ге, переробл. і доповн. – Х., 2013. – С. 43–45.
5. Злупко С. М. Економічна думка України (від давнини до сучасності) : навч. посібник / С. М. Злупко. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – С. 172–179.
6. Злупко С. Персоналії і теорії української економічної думки / С. Злупко. – Л. : Євросвіт, 2002. – С. 73–75.
7. Коропецький І.-С. Українські економісти ХІХ століття та західна наука / І.-С. Коропецький. – К. : Либідь, 1993. – С. 24–25.
8. Русский биографический словарь: Изд. под наблюдением пред. Имп. Рус. ист. о-ва А. А. Половцова. В 25 томах. — СПб.; Пг.; М., 1896—1918.
9. Теплицький В. П. Економічні погляди Т. Ф. Степанова / В. П. Теплицький // Нариси з історії економічної думки на Україні / АН УРСР, Ін-т економіки ; [відп. ред. Д. Ф. Вірник]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 134–157.
10. Ушаповський Ю. В. Степанов Тихін Федорович / Ю. В. Ушаповський // Фінанси. Бюджет. Податки : національна та міжнародна термінологія : у 3 т. / Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України, Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр.» ; за ред. Т. І. Єфименко. – К., 2010. – Т. 1. – С. 469–471.

11. Фінансова думка України : у 3 т. / [С. В. Львовчкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій, П. І. Юхименко] ; за наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Кондор ; Тернопіль : Економічна думка, 2010. – Т. 2 : Енциклопедія. – С. 386–393.
12. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия : в 4 т. / гл. ред. А. М. Румянцев. – М. : Сов. энцикл., 1980. – Т. 4. – С. 62.
13. Энциклопедический словарь / под ред. К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – СПб. : Брокгауз и Ефрон, 1901. – Т. 31 (полутом 62). – С. 596.
14. Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования, 1805–1905 / под ред. М. П. Чубинского, Д. И. Багалея. – Х., 1908. – С. 277–279
15. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5. – С. 646.

КУНИЦИН ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1807-1883 рр.)

– директор педагогічного інституту при Харківському імператорському університеті (1842-1858 рр.)

Народився в с. Пореччє Тверської губернії в сім'ї священнослужителя. Закінчив Тверську духовну семінарію, а згодом духовну академію в Санкт-Петербурзі (1828 р.). Після її закінчення вивчав законодавство та готувався до отримання звання професора. Освіту продовжив у першому відділенні імператорської канцелярії, де вивчав законодавство під керівництвом М. М. Сперанського, одночасно відвідував лекції Петербурзького університету.

У 1831-1834 рр. вивчав юридичні науки в Берлінському університеті. У 1834 р. здобув докторський ступінь у Петербурзькому університеті, захистивши тези за темою «О наследовании по закону под началом русского законодательства». 15 вересня 1835 р. його призначили викладачем Харківського університету.

Упродовж 1836-1837 рр. займав посаду синдикта Харківського університету. У цей же час плідно працює в комісії з розробки університетських законів. З 1837 р. – екстраординарний професор.

Протягом 1838-1842 рр. обіймав посаду ректора університету. У 1838 р. отримав звання «ординарний професор Цивільних Законів громад особливих і місцевих», що відповідало V класу згідно з табелем про ранги. У 1842 р. був зарахований до VII класу, обіймав посаду проректора університету, став першим деканом юридичного факультету (1842-1858 рр.). З 1842 р. по 1852 р. виконував обов'язки директора Педагогічного інституту (за іншими даними – з 1841 р. по 1858 р.). У період 1849-1850 рр. виконував обов'язки ректора

університету у зв'язку з тим, що ректор П. П. Гулак-Артемівський звільнився з цієї посади за власним бажанням і взагалі припинив викладацьку діяльність у зв'язку з хворобою.

Із січня 1850 р. О. В. Куніцин був деканом юридичного факультету, очолював кафедру цивільних законів, загальних, особливих і місцевих, на якій викладав закони громадян Російської імперії студентам III курсу в першому та другому півріччях (по шість годин на тиждень). Одночасно викладав на кафедрі кримінальних законів (по чотири години на тиждень).

У 1858-1859 рр. Олексій Васильович викладав римське право замість Мицкевича на кафедрі римського законодавства та історії (по п'ять годин на тиждень). Незважаючи на велике навантаження, учений значну увагу приділяв науковій діяльності. Один раз на рік в Імператорському університеті проходили загальні збори, з нагоди яких викладачі готували урочисті промови. О.В. Куніцин виступав на таких урочистостях двічі: 30 серпня 1844 р. його доповідь була присвячена темі «О правах женского пола по отношению к наследству», а в 1859 р. – «О мерах к отвращению неправосудия, по русскому законодательству».

Під час виконання ним обов'язків ректора університету діяльність навчального закладу перевіряли високі службові особи. Так, Імператор відвідував кілька разів Харківський університет, зокрема 12 вересня 1850 р. Князі Микола Миколайович та Михайло Миколайович були присутніми на лекціях професора Рославського-Петровського із загальної історії. 25 липня 1851 р. принц Петро Георгійович Ольденбургський також відвідав університет. Саме в цей період ректором університетом був Олексій Васильович, усі високі відвідувачі позитивно оцінили діяльність закладу.

Як науковець О.В. Куніцин завжди відстоював інтереси науки і мав власну думку, яку поважали колеги й підлеглі. Про це свідчать такі факти: у 1855 р. при Харківському Імператорському університеті було запропоновано започаткувати збори, які планувалось проводити один раз на місць у рамках заснування при університеті двох наукових товариств: навчально-літературного і

фізико-математичного. Не всі професори були згодні з такою пропозицією, але О. В. Куніцин був одним із небагатьох, хто підтримав цю ініціативу.

У 1860 р. О. В. Куніцин написав звернення до професорів університету з приводу того, що університет не може прийняти пожертвування від Горденкова, професора в минулому, на користь бідних студентів, оскільки «его предмет состоит в судебной тяжбе». Таке його рішення підтримали всі професори факультету.

Як юрист Олексій Васильович активно брав участь у розробці різноманітних проектів, нормативних документів, пов'язаних з освітою та її реформуванням. Так, на початку 1862 р. факультет обговорював «Проект загального статуту університетів», в якому передбачалося започаткування кафедри канонічного права окремо від богослов'я. О. В. Куніцин висловився проти викладання канонічного права в такому обсязі. Також він разом з Мицкевичем, Платоновим і Клобуцьким (у вересні 1854 р.) виступили проти присвоєння ад'юнкту Каченовському звання доктора політичних наук, мотивуючи це тим, що вони «не находят препятствий к возведению Каченовского в звание экстраординарного профессора».

Вагомим є внесок Олексія Васильовича в розвиток Педагогічного інституту, зокрема завдяки його проханням до міністра народної освіти в 1840 р. «О покладанні посади Директора Педагогічного Інституту на проректора» у зв'язку з великим навантаженням. Прохання було задоволено спочатку на рік, як експеримент у Харківському університеті, а на наступний рік (1841 р.), оскільки результат визнали позитивним, це рішення було затверджено Міністерством освіти і такий досвід поширювали, за необхідності, на інші університети.

Під час перебування О. В. Куніцина на посаді директора Педагогічного інституту з 1842 р. по 1854 р. (за іншими джерелами – по 1858 р.) завдання інституту полягало в підготовці «наставников юношества, и находя поручения надзора над ними». У 1842 р. в Педагогічному інституті заняття проводили такі викладачі: з класичної словесності та педагогіки — професор О. П. Валицький,

з історії та географії — професор О. П. Лунін, з російської словесності та логіки — професор О. П. Якимов, з математики та фізики — професор О. П. Дьяченко, а згодом, після переходу останнього до Університету Св. Володимира, його посаду зайняв Є. О. Соколов. Також студенти вивчали французьку мову під керівництвом лектора Плансона.

У звітах про діяльність Харківського університету за 1841/42 н.р. зазначено, що серед занять, які проводили професори університету зі студентами, частина була присвячена педагогіці.

У 1841/42 н.р. у Педагогічному інституті навчалося 20 студентів, які були визначені штатом Університету, крім того, двоє вихованців Університету Св. Володимира, переведені в 1939 р., четверо — з Білоруського навчального округу й один учень із Тифліської гімназії. Усього 27 осіб. У 1840/41 н.р. курс навчання закінчили шість студентів: четверо — зі ступенем кандидата, двоє — зі званням дійсного студента. Із них двоє були призначені старшими вчителями до 2-ї Харківської гімназії, по одному — в Орловську і Ставропольську гімназії, один продовжив курс навчання на юридичному факультеті, став на службу в канцелярію міського цивільного губернатора, один залишився при університеті і зайняв місце ад'юнкта з математичних наук.

У 1849 р. заняття Педагогічного інституту були організовані таким чином: на 1-му відділенні філософського факультету навчалося сім студентів, а на 2-му відділенні — шість. Із них шість вихованців перших двох курсів займалися згідно із загальним планом навчань філософського факультету. Семеро студентів двох старших курсів, згідно з положенням про Педагогічний інститут, крім загальних занять, мали «особливі педагогічні заняття з метою найкращої підготовки їх до майбутніх обов'язків у званні наставників у гімназіях або училищах, які проходили під особливим керівництвом спеціально призначених професорів». «На цих особливих заняттях вихованців першого відділення філософського факультету розподіляли на три розряди з предметів, обраних кожним із них для більш спеціального приготування до звання педагогів».

На другому відділенні філософського факультету студенти 3-го курсу Липський та Чернігівський навчалися з предмета наук математичних під керівництвом ординарного професора Соколова.

Серед вихованців Педагогічного інституту було двоє студентів – Петропавлівський і Понсеті, які вже закінчили курс університетської освіти. Студент Петропавлівський за відмінне навчання в університеті отримав ступінь кандидата.

«Особливі педагогічні заняття» студентів полягали в проведенні спеціально розроблених занять по одній годині на тиждень, вони читали твори вихованцям за призначенням викладачів, виконували вправи, зорієнтовані на написання творів на теми за власним вибором або за вказівкою наставників.

Окрім того, для всіх студентів, які навчалися за казенний кошт, незалежно від факультету та курсу, по 2 години на тиждень викладались уроки французької мови (лектор Генні). Студенти вивчали правила граматики, виконували практичні вправи, перекладали з французької мови на російську і навпаки, складали короткі твори французькою мовою на теми, запропоновані викладачем.

Спогади учнів та колег про Олексія Васильовича свідчать, що він був людиною вимогливою, працюютою, відданою науці, любив викладацьку діяльність. Складається враження, що він навіть більше любив викладання, ніж наукову діяльність. Про це свідчить те, що попри Указ 1849 р., який забороняв ректорам займатися викладацькою діяльністю, він продовжував спілкуватися зі студентами, нехтуючи приписами указу, який був застосований лише до наступних ректорів. Лекції О. В. Куніцина відзначалися систематичністю, послідовністю та точними даними. Про високий рівень викладання О. В. Куніцина свідчать такі відомості: 2 вересня 1850 р. з 8-ї години ранку до 14-ї години міністр народної освіти був присутнім на лекціях викладачів, зокрема на лекції О. В. Куніцина на тему «Гражданские законы». Міністр високо оцінив діяльність викладачів університету та зазначив: «При посещении ваших лекций я с удовольствием заметил, ...многие из вас с успехом следят за

новыми открытиями и усовершенствованиями в области науки, обновляя и оживляя таким образом свое преподавание».

Про рівень поваги до Олексія Васильовича, високу оцінку його діяльності свідчать нагороди та звання, які він отримав протягом свого життя: «Почесний член університету»; у 1839/40 н.р. отримав благовоління монарше Його Імператорської величності; 1847 р. нагороджений за вислугу років; 1849 р. отримав відзнаку за бездоганну службу; 1852 р. нагороджений за відмінно-старанну службу й особливі заслуги Орденом Св. Анни 2-го ступеня.

У спогадах студенти Олексія Васильовича – П. І. Вейнберг, Н. А. Шрамченко, Ф. Х. Неслуховський, Н. Ф. Оже де Ранкур, М. Ф. Де-Пуле — відзначали любов до педагогічної діяльності, наукову ретельність, вимогливість та повагу до студентів, про нього говорили: «весьма ученый» та ерудований, до кола його діяльності входило й «держание пансионеров».

Головними науковими працями Олексія Васильовича стали: «О правах наследства лиц женского пола»; «О мерах к отвращению неправосудия, по русскому законодательству»; «Приобретение права собственности давностью владения (окончание)»; «О праве племянниц на указанные части из наследства: (Ответ г. Мотовилову)». Проте окремі праці вченого не отримали підтримки урядових кіл, зокрема праця «О естественном праве» була визнана міністром освіти шкідливою, вилучена з обігу і за наказом міністра було зупинено викладання за книгою О. В. Куніцина.

Також він опублікував низку статей у виданні «Журнал Министерства юстиции»: «О силе договора найма имуществ» (1861 р., № 9); «Вопросы Мейера о сервитутах» (1863 р., № 8); «Духовные завещания несовершеннолетних» (1863 р., № 3); «Приобретение права собственности давностью владения» (1864 р., № 10-12); «Право собственности по определению его в Своде Законов» (1866 р., № 2); «О праве племянниц на указные доли в наследстве» (1866 р., № 4).

Все життя Олексій Васильович віддав педагогічній діяльності, намагаючись удосконалити та покращити освіту в Україні. У Харківському

університеті він пропрацював 27 років – до 8 травня 1862 р., коли вийшов у відставку. З 1866 р. по 1874 р. працював професором цивільного права в Новоросійському університеті м. Одеси. Після відставки (1874 р.) повернувся до Харкова. Помер Олексій Васильович Куницин 7 лютого 1883 р. у Харкові.

Основні праці

1. Куницын А. В. О мерах к отвращению неправосудия, по русскому законодательству: Речь... / А. В. Куницын // Годи́чный торже́ственный акт в имп. Харьковскийм университете, 13 сент. 1859 г. – Х.. 1859. – С. 1-54.

2. Куницын А. В. О правах наследства лиц женского пола: Речь, чит. в торжеств, собр. / А. В. Куницын // Речи... 30 авг. 1844 г. – Х.. 1844. – С. 1-142.

3. Куницын А. В. О праве племянниц на указанные части из наследства: (Ответ г. Мотовилову) / А. В. Куницын // Журнал Министерства юстиции. – 1866. – № 4. Ч. 2, отд. 1. – С. 33-46.

4. Куницын А. В. Приобретение нрава собственности давностью владения (окончание) / А. В. Куницын // Журнал Министерства юстиции. – 1864. – № 12. Ч. 2, отд. 1. – С. 493-530.

Джерельна база

2. Акт в Императорском Харьковском университете. 30 августа 1851 г. Отчет о состоянии Императорского университета за 1850-51 гг. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1851. – 51 с.

3. Акт в Императорском Харьковском университете. 30 августа 1852 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1852. – 73 с.

4. Акт Императорского Харьковского университета. 30 августа 1849 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1849. – 47 с.

5. Алексей Васильевич Куницын: биография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.people.su/60751>.

6. Записка О состоянии и действиях Императорского Харьковского университета за 1839-1840 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1840. – 18 с.

7. Куницын Алексей Васильевич (Портрет) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.univer.kharkov.ua/ru/general/our_university/rectors?cat=10&ofs=0.

8. Обзорение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1840-1841 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1841. – 19 с.

9. Обзорение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1841-1842 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1842. – 26 с.

10. Обзорение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1841-1842 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1841. – 19 с.

11. Отчет о состоянии Императорского Харьковского университета за 1846-1847 г. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1847. – 70 с.

12. Отчет о состоянии Императорского Харьковского университета за 1841–1842 акад. год, составленный по поручению совета Исправляющим должность экстраординатора профессора Росласким-Петровским. – Х. : Печатано в университетской типографии, 1842. – 50 с.

13. Русский биографический словарь / Кнаппе-Кюхельбекер. – СПб. : Типография Главного Управления Уделов, Моховая, № 40, 1903. – 708 с.

14. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.]; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

15. Страницы Харьковской цивилистики: в 3 ч. – Ч. 1: История развития кафедры гражданско-правовых дисциплин ХНУ имени В. Н. Каразина; Ч. 2: Лучшие работы кафедры гражданско-правовых дисциплин за

2000/2010 учебный год / под общ. ред. И. В. Венедиктовой и С. Н. Бервенко. – Х. : ХНУ им. Каразина 2010. – 216 с.

16. Харківський університет XIX — початку XX ст. у спогадах його професорів та вихованців / [уклад.: Б.П. Зайцев, В.Ю. Іващенко, В.І. Кадєєв та ін. ; вступ. стаття В.І. Іващенко] ; наук. ред: С. І. Посохов. – Х. : Сага, 2008. – Т. 1. – 540 с.

17. Харьковский государственный университет. Ректоры. Библиографический словарь ученых Харьковского университета. – Т. 1: Ректоры (1805—1919, 1933—1995) / [сост.: В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинская, М. Г. Швалб и др.] ; ред. кол.: В. С. Бакиров (гл. ред.), И. Г. Левченко, И. И. Залюбовский и др. – Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2004. – 162 с.

18. Юридический факультет Харьковского университета. За первые сто лет существования (1805-1905) / под ред. М. П. Чубинского, Д. И. Багалая. – Х. : Сага, 2007. – 183 с.

ПШЕБОРСЬКИЙ **АНТОНІЙ-БОНІФАЦІЙ**
ПАВЛОВИЧ (1871-1941 рр.) – ректор Харківського
інституту народної освіти (1921-1922 рр.)

А. П. Пшеборський народився в сім'ї морського лікаря в с. Гарне Липовецького повіту Київської губернії (нині Вінницька область). З 1881 р. по 1889 р. навчався в Миколаївській Олександрівській гімназії, яку закінчив із золотою медаллю.

У 1889 р. став студентом математичного відділення фізико-математичного факультету Університету св. Володимира в м. Києві. Ті роки його життя пов'язані з іменем видатного вченого П. М. Покровського, який зацікавив талановитого студента дослідженнями з теорії трансцендентних функцій. У 1894 р. А. П. Пшеборський взяв участь у конкурсі студентських робіт університету. Перша його наукова робота «Розібрати метод Вейерштрасса в теорії еліптичних функцій та встановити зв'язок поміж зазначеннями Якобі та Вейерштрасса» була удостоєна золотої медалі на цьому конкурсі. Після закінчення університету в 1894 р. А. П. Пшеборського було залишено при університеті для підготовки до професорського звання.

За підготовку в 1895 р. твору «Про методи Абеля, Якобі, Ліувілля і Вейерштрасса в теорії аналітичних функцій» його було нагороджено премією заслуженого професора І. І. Рахманінова. У 1896-1897 рр. він склав усні іспити на ступінь магістра чистої математики та після прочитання двох пробних лекцій отримав звання приват-доцента з врученням свідоцтва.

У 1898 р. призначений штатним викладачем Харківського технологічного інституту, а з 1899 р. – приват-доцентом Харківського університету. Більше двадцяти років входив до складу Розпорядчого комітету математичного товариства. Праця «Математическое общество при Харьковском университете» А. П. Пшеборського стала першою історіографічною працею з означеного питання.

Із 1901 р. викладав на курсах для робітників у м. Харкові. У 1902 р. захистив дисертацію для отримання ступеня магістра чистої математики.

У 1904 р. відряджений до Геттінгенського університету для вивчення передового досвіду викладання математичних дисциплін. Із 1905 р. – екстраординарний професор Харківського університету. З червня (липень?) 1920 р. по травень 1921 р. – ректор Академії теоретичних знань і одночасно завідувач кафедри теоретичної механіки.

Був незаслужено звинувачений у шпигунстві на користь Польщі та після короткочасного перебування під арештом повернувся до Академії, але вже не ректором, а деканом фізико-математичного факультету. Після реорганізації Академії теоретичних знань в Харківський інститут народної освіти (ХІНО) був призначений ректором новоутвореного інституту. У 1921–1922 рр. – ректор ХІНО і керівник науково-дослідної кафедри теоретичної механіки.

У 1922 р. переїхав до Польщі, куди був запрошений на посаду професора кафедри математики Віленського університету. Пропрацювавши там кілька місяців, перевівся до Варшавського університету, де з 1 вересня 1922 р. очолив кафедру теоретичної механіки. Працював над створенням інституту теоретичної механіки на основі кафедри.

У 1930 р. взяв участь у роботі Першого Всесоюзного з'їзду математиків, що пройшов у Харкові. Також брав участь у з'їздах, що проходили в Парижі, Берліні та Польщі. Був членом Академії технічних наук у Варшаві (з 1923 р.), членом Варшавського наукового товариства (з 1930 р.), Польського математичного та Польського фізичного товариств, членом Московського,

Харківського, Київського, Казанського математичного товариства, товариства математиків і механіків в Берліні. Помер 24 травня 1941 р. у Варшаві.

Основні праці

1. Пшеборский А. Аналитическая геометрия : курс лекций, чит. в Харьк. технол. ин-те / изд. ком. студ. технол. о-ва при Харьков. технол. ин-те / А. Пшеборский. – Х. : Типолитограф. С. Иванченко, 1914. – 418 с.

2. Пшеборский А. Введение в анализ : Теория пределов. Бесконечные ряды и произведения / А. Пшеборский. – Х. : Типолиграф. С. Иванченко, 1915. – IV. – 142 с.

3. Пшеборский А. Основные задачи теории дифференциальных уравнений : пробная лекция для получения звания приват-доц., чит. 16 окт. 1897 г. В Ун-те св. Владимира / А. Пшеборский. – М.: Тип. Мамонтова, 1899. – 13 с.

4. Пшеборский А. К вопросу о бесконечно малых деформациях поверхности / А. Пшеборский. – Х. : Типолитогр. М. Зильберберга, 1900. – 12 с.

5. Пшеборский А. Некоторые приложения теории линейчатых конгруэнций / А. Пшеборский. – Х. : Типолитогр. М. Зильберберга, 1902. – 178 с.

6. Пшеборский А. Конспект лекций по основаниям арифметики : курс., чит. в 1907 г., в осеннем полугодии / А. Пшеборский / О-во взаимопомощи студ.-математиков Харьковского ун-та. – Х. : Тип. С. Иванченко, 1908. – 172 с.

7. Пшеборский А. О лакунарных функциях / А. Пшеборский // Университетские известия. – [К.], 1897. – № 7. – Науч. хроника : Отчет и протоколы ФМО за 1896 г., прил. – С. 49-60.

8. Пшеборский А. О методах Абеля, Якоби, Лиувилля и Вейрштрасса в истории эллиптических функций / А. Пшеборский // Университетские известия. – [К.], 1895. – № 5. – С. 1-54; № 7. – С. 55-84; № 11. – С. 99-128; № 12. – С. I-XVI, 85-194.

9. Пшеборский А. О функциях одного аргумента обладающих алгебраической теоремой сложения / А. Пшеборский // Университетские

известия. – [К.], 1896. – № 4, ч. 2, неофиц. – Науч. хроника : отчет и протоколы Физико-математического общества при Императорском Киевском университете за 1895 г., прил. – С. 1-10.

10. Пшеборский А. Петр Михайлович Покровский // Отчет и протоколы Физико-математического общества при Императорском университете св. Владимира / А. Пшеборский. – К., 1901. – С. 63-68.

Джерельна база

1. Буць О. М. А. Б. П. Пшеборський та його вклад в розвиток теорії найкращого наближення / О. М. Буць // Віхи розвитку математичного природознавства : зб. наук. пр. – К., 1994. – С. 44-58.

2. Деревянко А. М. Пшеборский Антоний-Бонифаций Павлович (1871-1942) : Вдохновитель и руководитель / А. М. Деревянко // Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.]; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – С. 69-70.

3. История отечественной математики : в 4 т. – К. : Наук. думка, 1967. – Т. 2, 1801-1917. – 616 с.

4. Пшеборський Антоній-Боніфатій Павлович // ФМФ. – Х., 1908. – Ч. 3. – с. 40-41. – Список работ: 12 назв.

5. Ректори Харківського університету (1805 – 2014) : бібліогр. словник / [уклад. В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинська та ін.]; наук. ред. С. М. Куделко. – 2-е вид., переробл. и допов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 222 с.

6. Рыжий В. С. Антоний-Бонифаций Павлович Пшеборський / В. С. Рыжий // Из истории механико-математического факультета Харьковского университета. – Х., 2001. – С. 26-27.

7. Савчук В. С. Вчені польського походження в Харківському математичному товаристві / В. С. Савчук, Н. М. Кушлакова // Історичний архів : наук. студ. – Миколаїв, 2008. – Вип. 2. – С. 152-159.

8. Przeborski Antoni Bonifacy / Encyklopedia powszechna PWN / Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – Warszawa, 1975. – T. 3. – S. 716.

9. Przeborski Antoni Bonifacy / Wielka Encyklopedia powszechna PWN / Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – Warszawa, 1975. – T. 3. – S. 503.

СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ СЕМЕН ДЕМЕНТІЙОВИЧ

(1875-1937 рр.) – ректор Харківського інституту народної освіти (1922-1924 рр.)

Народився в м. Слов'янську Харківської губернії (тепер Донецька область) у сім'ї ремісника Дементія (Дем'яна) Стрельбицького, який походив з давнього козацько-шляхетського роду, відомого ще з часів Галицько-Волинського князівства.

У 1891 р. закінчив міське училище в м. Слов'янську, а в 1895 р. – учительську семінарію в м. Вовчанську Харківської губернії.

Після закінчення семінарії чотири роки працював учителем у початковій школі с. Христище Ізюмського повіту.

Із грудня 1899 р. по червень 1903 р. обіймав посаду помічника завідувача матеріальної частини Південноросійського кам'яновугільного товариства (м. Горлівка Катеринославської губернії), з липня 1903 р. – завідувач матеріальної частини рудника «Золоте» в с. Майорівка Катеринославської губернії. У грудні 1916 р. перейшов на посаду секретаря кам'яновугільного товариства.

Із квітня по вересень 1917 р. очолював створену в с. Майорівка Раду робітничих депутатів, а з жовтня того ж року – Раду гірничих робітників у місті Харкові. У серпні 1918 р. був заарештований і перебував під наглядом у в'язниці Генштабу до грудня 1918 р.

Після звільнення С. Д. Стрельбицький вступає в КП(б)У. У липні 1919 р. був призначений на посаду завідувача тарифного відділу Наркомату праці УРСР

у Києві, а з вересня 1919 р. – завідувача тарифного відділу Наркомату праці РСФРР у Москві.

Повернувшись до Харкова в січні 1920 р., бере активну участь в організації роботи Наркомату праці. У вересні 1920 р. був призначений завідувачем Вищої партійної школи ЦК КП(б), а в травні 1922 р. – головою губернського відділу Спілки працівників освіти. Паралельно за сумісництвом з 1922 р. по листопад 1924 р. виконував обов'язки ректора Харківського інституту народної освіти.

Із липня 1928 р. по березень 1929 р. працював завідувачем кафедри професійної освіти Українського науково-дослідного інституту педагогіки в Харкові. У травні 1929 р. перейшов на посаду завідувача відділу народної освіти при Харківському окружному виконавчому комітеті, а в жовтні 1933 р. почав працювати директором Центральної науково-педагогічної бібліотеки.

13 серпня 1937 р. був заарештований і звинувачений у тому, що входив до складу керівництва української націоналістичної терористичної організації та займався контрреволюційною діяльністю й шпіонажем. Був засуджений до найвищої міри покарання і 25 жовтня 1937 р. розстріляний. На прохання рідних повторно розглянули справу і 29 жовтня 1957 р. Верховний Суд СРСР зняв з С.Д. Стрельбицького всі звинувачення.

Основні праці

1. Стрельбицкий С. Администратор: Этюд из научных проблем труда / С. Стрельбицкий. – Х. : Пролетарий, 1923. – 35 с.
2. Стрельбицкий С. Беседы о природе. Кн. 1: Мироздание и его тайны / С. Стрельбицкий. – Х., 1922. – 56 с.
3. Стрельбицкий С. Будова світу та її таємниці: розмови про природу / С. Стрельбицкий. – 2-ге вид., доповн. – Х. : ДВУ, 1926. – 122 с. – (Наук.-попул. б-ка).

4. Стрельбицкий С. Время в трудовом процессе: Цикл вопросов рационализации труда / С. Стрельбицкий. – Х. : Главполитпросвет; Путь просвещения, 1924. – 122 с.
5. Стрельбицкий С. Вспомогательные этапы производственного процесса / С. Стрельбицкий // Время. – 1924. – №9.
6. Стрельбицкий С. Методика лекции / С. Стрельбицкий. – 1934.
7. Стрельбицкий С. Методы научения: лекции, чит. во Всеукр. семинаре партпропагандистов при ЦК КП(б)У / С. Стрельбицкий. – Кременчуг: Пролетарий, 1925. – 56 с.
8. Стрельбицкий С. Фордизм и его будущее: Опыт анализа организации. Системы / С. Стрельбицкий. – Х. : Укр. Рабочий, 1926. – 154 с.
9. Стрельбицкий С. Этапы производственного процесса / С. Стрельбицкий // Время. – 1924. – №5.

Джерельна база

1. Ена Т. Н. Стрельбицкий Семен Дементьевич (1875-1937): жизнь, оборвавшаяся трагически / Т. Н. Ена // Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.]; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – С. 71-72.
2. Корицкий Э. Б. Стрельбицкий Семен Дометьевич / Э. Б. Корицкий, Ю. А. Лавриков, А. М. Омаров // Советская управленческая мысль 20-х годов : краткий имен. справ. / Э. Б. Корицкий, Ю. А. Лавриков, А. М. Омаров. – М., 1990. – С. 201–208.
3. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921 – 1930 гг.) / О. Л. Рябченко. – Х. : ХДАМГ, 2000. – 214 с.
4. Сосюра В. Третья рота : роман / В. Сосюра. – К. : Знання, 2010. – 352 с.
5. Стрельбицкий Семен Дементьевич // Наука и научные работники СССР / АН СССР. – Л., 1928. – Ч.6: Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. – С. 407.

6. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. – Х. : Фоліо, 2004. – 750 с.

ГАВРИЛІВ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ (1885-1932
рр.) – ректор Харківського інституту народної освіти
(1924-1930 рр.)

Гаврилів Мирослав Степанович народився на Галичині, в м. Тарнів в Австро-Угорщині (нині Польща) в сім'ї службовця залізниці. Після закінчення класичної гімназії в м. Станіславі (нині Івано-Франківськ) навчався в 1903-1908 рр. на природничо-математичному факультеті Львівського університету. Брав активну участь у діяльності соціалістичних гуртків. Студентом співробітничав з журналом Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка «Літературно-науковий вісник», де в 1906 р. опублікував статтю-реферат «Нерви і душа».

У 1908-1914 рр. (з перервами) вчителював в українській гімназії в Станіславі. Друкувався в «Літературно-науковому віснику». Улітку 1908 р. відвідав М. Грушевського в с. Криворівня (нині – Верховинського району Івано-Франківської області).

Його викладацьку діяльність перервала військова служба в 1909-1910 рр. Із початком Першої світової війни мобілізований прапорщиком запасу в австро-угорську армію. У березні 1915 р. під час оборони Перемишля потрапив у російський полон і був відправлений у Туркестан, спочатку в м. Казалінськ (до 1916 р.), а потім – Ташкент (до березня 1920 р.).

Перебуваючи в полоні, листувався з М. Грушевським. Після звільнення військовополонених галичан у зв'язку з революційними подіями 1917 р. викладає українську мову в українській школі м. Ташкента (1918 р.). Бере

участь у роботі українських організацій у Ташкенті, стає лектором на курсах українознавства та співробітником газети «Туркестанська Рада».

У 1919 р. вступає в партію більшовиків і обирається членом колегії комісаріату народної освіти Туркестанського краю. На початку 1920 р. вирушив в Україну. У дорозі проводив політроботу серед галицьких тилкових частин, якийсь час працював завідувачем і одночасно лектором партійної школи на станції Киря Симбірської губернії.

У липні-вересні 1920 р., коли в Східній Галичині було створено уряд Галицької Соціалістичної Радянської Республіки, М. С. Гаврилів увійшов до його складу як завідувач відділу освіти Галревкому. З відступом Червоної Армії М. С. Гаврилів був направлений ЦК КПГ до Харкова, де працював інструктором Наркомату освіти.

Від вересня 1920 р. – інструктор Наркомосу УСРР. У грудні 1920 р. був призначений завідувачем Центрального пролетарського музею в Полтаві, паралельно виконував обов'язки політкомісара інституту народної освіти і кооперативного технікуму, голови губернського правління працівників освіти. Із липня 1921 р. – заступник завідувача Полтавської губосвіти. Від березня 1922 р. – політичний комісар Полтавського інституту народної освіти та кооперативного технікуму, згодом – ректор Полтавського інституту народної освіти.

У січні 1923 р. за направленням Полтавського губернського комітету партії став студентом і одночасно асистентом лекторського відділу Комуністичного університету імені Артема в Харкові. Восени 1924 р. вступив до аспірантури Українського інституту марксизму-ленінізму. У тому ж році його призначають ректором Харківського інституту народної освіти імені О. О. Потебні.

З лютого 1930 р. – директор Українського НДІ педагогіки, згодом науковий працівник цього ж інституту; відповідальний секретар Українського товариства робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному

будівництву. Одержавши інформацію про неминучий арешт, наклав на себе руки.

Основні праці

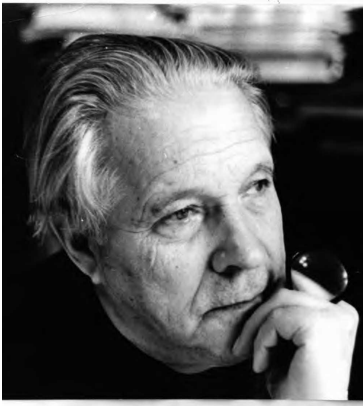
1. Гаврилів М. С. Нерви і душа / М. С. Гаврилів // Літературно-науковий вісник. – 1906. – Т. 35-36. № 9, 11.
2. Гаврилів М. С. Туркестанське українство з погляду культурного і політичного / М. С. Гаврилів [у співавт.]. – Ташкент, 1919.
3. Гаврилів М. С. Учбово-організаційний стан Харківського ІНО в 1925-26 рр.: тези доп. в Держ. Методкомі НКО / М. С. Гаврилів // Записки ХІНО ім. О. О. Потебні. – Х., 1926. – Т. 1. – С. 3-8.
4. Гаврилів М. С. Харківський інститут народної освіти / М. С. Гаврилів // Шлях освіти. – Х., 1927. – №. 10 (66). – С. 166-170.
5. Гаврилів М. С. До справи комплектування Інститутів народної освіти / М. С. Гаврилів // Шлях освіти. – Х., 1928. – № 8-9 (76). – С. 93-99.

Джерельна база

1. Борці за возз'єднання: Біографічний довідник. – Львів, 1989.
2. В боротьбі за марксо-ленінську педагогіку: Матеріали дискусійної сесії УНДПУ. – Х., 1931.
3. Гаврилов (Гаврилів) Мирослав Степ[анович] // Наука и научные работники СССР / АН. СССР. – Л., 1928. – Ч. 6. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. – С. 534.
4. Дашкевич Я. Р. Галичани-інтернаціоналісти у Радянському Туркестані в світлі новознайдених джерел 1917—1920 рр. / Я. Р. Дашкевич // Історичні джерела та їх використання. – К., 1968. – Вип. 3. – С. 91-116.
5. Марочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хіллінг. – К., 2003.

6. Мухіна М. Ю. Галревком і галичани. До питання про місце інтелігенції в суспільному житті України 1920—1930 рр. / М. Ю. Мухіна // Український археографічний щорічник. – 1992. – Т. 4, вип. 1. – С. 383-400.
7. Рубльов О. С. Гаврилів Мирослав Степанович / О. С. Рубльов // Енциклопедія історії України. – К., 2005. – Т. 2. – С. 11.
8. Рубльов О. С. Західноукраїнська інтелігенція у Наддніпрянщині (1914—1921 рр.) / О. С. Рубльов // Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ ст.: Збірник наукових праць, присвячених пам'яті акад. НАН України Ю. Ю. Кондуфора. – К., 2004. – Т. 1.
9. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921-1930 рр.) / О. Л. Рябченко. – Х., 2000. – 214 с.
10. Самогубство видатного комуніста-галичанина у Харкові // Діло. – 1932. – 2 берез.

БЛУДОВ ЯКІВ СЕМЕНОВИЧ (1897-1984 рр.) –
ректор Харківського інституту народної освіти (1930 р.)

Народився в с. Ново-Краснянка Куп'янського повіту Харківської губернії в родині робітників. Трудову діяльність почав рано – з 14 років, після смерті матері як старший із дітей в родині; працював спочатку лампівником на шахті, потім робітником на залізничному транспорті.

Я. С. Блудов долучився до діяльності профспілкової організації, яка виступала на захист прав залізничників. У сімнадцять років він став членом революційного гуртка, що організував більшовик О. Ватченко, брав участь у революційному русі, за що й був заарештований на початку 1917 р. Звільнений з в'язниці після перемоги Лютневої революції, працював секретарем Сватівського районного комітету залізничників, а після жовтня 1917 р. – секретарем Сватівського ВРК, секретарем штабу Червоної армії і комісаром ділянки залізничного шляху. Активний учасник громадянської війни (діюча армія, підпільна робота). Працював у Дорполітвідділі (м. Самара), боровся з бандитизмом.

У 1923-1926 рр. нарешті зміг продовжити навчання, вчився в Комуністичному університеті ім. Артема, потім – в аспірантурі Українського інституту марксизму-ленінізму (філософсько-соціологічне відділення), яку й закінчив у 1929 р. Із січня по серпень 1930 р. – ректор Харківського інституту народної освіти (ХІНО імені О.О. Потебні), а після його реорганізації залишився директором Харківського фізико-хіміко-математичного інституту. У

1932 р. призначений директором Інституту Червоної професури при Президії ВУЦВКа. Асистент, доцент, із 1930 р. – професор кафедри діалектичного й історичного матеріалізму у Всеукраїнській асоціації науково-дослідних марксистсько-ленінських інститутів (ВУАМЛІН), що займалася координацією політичного курсу, пропагандою й підготовкою партійних кадрів, професор і керівник кафедри діалектичного й історичного матеріалізму в Харківському фізико-хіміко-математичному інституті й у Харківському університеті. Із 1928 р. – м.н.с., с.н.с., дійсний член НДІ філософії й природознавства ВУАМЛІН (1932 р.), був обраний членом президії ВУАМЛІН.

Відповідальний редактор науково-політичного журналу «За марксистсько-ленінське природознавство», член редколегії журналу «Під прапором марксизму-ленінізму».

Я. С. Блудов був прибічником класичної вищої освіти, поважав і намагався захистити дореволюційну професуру. Під час його ректорства в ХІНО імені О.О.Потебні впроваджувалися стабільні навчальні плани і програми, в яких простежується чітка тенденція до розширення кількості спеціальностей, що засвідчує пошук моделі професійної підготовки вчителя на переламі 1920-1930 рр. минулого століття.

У травні 1933 р. в основному на базі Фізико-хіміко-математичного інституту й Педагогічного інституту професійної освіти був сформований Харківський університет. Першим його ректором, полишивши посаду директора Інституту Червоної професури, став Я. С. Блудов, який був одним з ініціаторів відродження університетів в Україні. При цьому він продовжував викладацьку діяльність як професор і керівник кафедри філософії в університеті. Водночас з відтворенням матеріально-технічної бази й кадрового потенціалу ректор відроджуваного університету приділяв значну увагу науково-дослідній роботі. Зокрема на кафедрі філософії був опублікований посібник «Діалектичний матеріалізм», за редакцією Я. С. Блудова, С. Ю. Семковського, Є. А. Фінкельштейна побачив світ збірник наукових праць «Маркс і природознавство» та інші роботи. Відомо також, що Я. С. Блудов

врятував пам'ятник першому ректорові Василю Каразіну, коли той відправили на металобрухт.

У 1934 р. був необґрунтовано репресований. Він звинувачувався в тому, що взяв на роботу «вигнаних» із ВУАМЛІН націоналістів та троцкістів. За це ректор був звільнений з посади й виключений з лав партії, а його праці були конфісковані. У новорічну ніч 1935 року його заарештували. За вироком суду дали три роки, покарання відбував у Воркутлазі, там додали ще п'ять. Проте в'язень не втрачав оптимізму й почуття гумору, недарма в таборах він потоваришував з відомим українським гумористом Остапом Вишнею (Губенко), зберіг цю дружбу до кінця днів. Яків Семенович мав добру пам'ять, знав безліч цікавих історій і завжди був у центрі уваги будь-якого колективу. На клопотання багатьох своїх соратників Я. С. Блудов був звільнений у 1939 р. із заборonoю селитися у великих містах і поблизу них.

До речі, молодші брати Я. С. Блудова, які теж були освіченими людьми й обіймали високі посади в народному господарстві, були засуджені й розстріляні в 1937-1939 роках (після смерті Сталіна їх було реабілітовано).

Після звільнення Я. С. Блудов оселився у м. Куп'янську, але добиватися визнання заново було нелегко. Навіть у роки війни, коли він просився на фронт, за ним тільки посилили нагляд. Та згодом влада таки повертає Я. С. Блудова на роботу: був відповідальним райвиконкому за евакуацію, проте сам виїхати не встиг, до визволення переховувався в рідні дружини поблизу с. Дворічна. Її він зустрів, коли повернувся з таборів у Куп'янськ. Треба було мати велику мужність, щоб повірити і пов'язати свою долю з репресованою людиною. Перша дружина і два сини відреклись від нього, коли його заарештували.

У м. Куп'янську працював інструктором райспоживспілки й міськради, голміськплану (до 1948 р.). Із 1948 р. по 1957 р. працював на машиноремонтному заводі плановиком, змінним інженером, технологом, начальником планово-виробничого відділу. У 1955-1956 р. повністю реабілітований. Згодом він зміг повернутися до улюбленої справи, у науку, у нього знову були учні. У 1957-1958 рр. – старший викладач, а з 1958 р. по

1961 р. – професор кафедри філософії ХДУ імені О.М. Горького (з 1961 р. – професор-консультант). Він «жив» у своєму кабінеті, заваленому рукописами і книжками. Під його керівництвом захищені 6 кандидатських дисертацій. До своїх аспірантів, яких вибирав за прагненням до науки, а не до наукових степенів, він ставився дуже відповідально, як до своїх дітей, і вони теж щиро ставилися до нього. Останні роки життя Я. С. Блудов разом із колегами по університету плідно працював у товаристві «Знання» при Харківському лекторії, оскільки вважав освіту широкого загалу народу першочерговим завданням.

Професійна діяльність Я. С. Блудова відзначена урядовими нагородами: орден Леніна, медаль «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», ювілейні медалі, звання заслуженого працівника вищої школи УРСР. Він є почесним громадянином м. Сватове (Луганська область).

Основні праці

1. Блудов Я. С. Суспільство і природа / Я. С. Блудов. – Х. : Пролетар, 1931. – 124 с.
2. Блудов Я. С. Пролетарський етап у філософії / Я. С. Блудов // Поворот на філософському фронті : філософська дискусія, 14-18 січ. 1931 р. : виступ. – Х., 1932. – С. 207-220.
3. Блудов Я. С. До сторіччя з дня смерті Гегеля / Я. С. Блудов, С. Ю. Семковський. – Х. : Пролетар, 1932. – 32 с.
4. Блудов Я. С. О простоте и скромности / Я. С. Блудов, А. М. Степанченко. – Х. : Кн. изд-во, 1963. – 160 с.
5. Блудов Я. С. Первый нарком просвещения Украины Владимир Петрович Затонский / Я. С. Блудов // Из истории местных организаций Коммунистической партии Украины. – Х., 1964. – Вып. 3. – С. 142-149.
6. Блудов Я.С. Завжди з людьми: До 80-річчя від дня народження П.Г. Постишева / Я.С. Блудов // Україна. – 1967. – № 38. – С. 13.

7. Блудов Я. С. Простота и скромность / Я. С. Блудов, А. М. Степанченко. – К. : Политиздат Украины, 1968. – 222 с.

8. Блудов Я.С. Історія потребує точності: Реорганізація Харківського університету у 1922-1923 роках / Я.С. Блудов // Харківський університет. – 1976. – 13 квітня.

9. Блудов Я. С. Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні у 20-30 роки / Я. С. Блудов // Філософська думка. – 1982. – №3. – С.66-70.

10. Блудов Я. С. Революцией призванные: Штрихи к портретам / Я. С. Блудов. – К. : Политиздат Украины, 1973. – 203 с.

Джерельна база

1. Библиографический словарь ученых Харьковского университета (1805-2004). Т.1: Ректоры / [сост.: В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинская, М. Г. Швалб, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов]; ред. кол.: В. С. Бакиров (гл. ред.), И. Г. Левченко, И. И. Залюбовский и др. – Х., 2004. – 162 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/163/Ректоры%20ХНУ.pdf?sequence=4>

2. Боець більшовицької когорти: Засідання вченої ради ХДУ, присвяч. 75-річчю Я. С. Блудова // Соціалістична Харківщина. – 1972. – 17 листопада.

3. Бухалов Ю. Ф. Людина щасливої долі: Я.С. Блудов / Ю. Ф. Бухалов // Ленінська зміна. – 1972. – 16 листопада.

4. Высокая награда: О награждении Я. С. Блудова орденом Ленина // Красное знамя. – 1967. – 2 ноября.

5. Гуторов А. М. Незахищене серце: характер і час Григора Тютюнника / А. М. Гуторов // Прапор. – 1990. – №9. – 18-71. – (С. 23-24: про ректора ХДУ Я. С. Блудова).

6. Денисенко Л. Відданість: До 80-річчя з дня народження Я.С. Блудова / Л. Денисенко // Ленінська зміна. – 1977. – 1 грудня.

7. Костюк П. Ленінець, патріот, учений: Я.С. Блудов / П. Костюк // Харківський університет. – 1967. – 20 червня.
8. Максим А. Червоний професор: Я. С. Блудов / А. Максим // Вечірній Харків. – 1971. – 15 березня.
9. Нарис історії філософії на Україні. – К. : Наук, думка, 1966. – 656 с. – (С. 481, С. 492, С. 614: про Я. С. Блудова).
10. Почесне звання Заслуженого працівника вищої школи Української РСР присвоєно Я. С. Блудову – професору ХДУ // Соціалістична Харківщина. – 1974. – 27 квітня.
11. Почётные граждане Сватово: Блудов Яков Семёнович // Сайт города Сватово. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svatovo.lg.ua/people/famous/bludov.html>
12. Пропагандист ленінських ідей [Я.С. Блудов] // Харківський університет. – 1970. – 21 квітня.
13. Протасов В. Смысл життя [Я. С. Блудова – у служінні революції] / В. Протасов // Харківський університет. – 1967. – 28 листопада.
14. Профессор пришел к рабочим: Я. С. Блудов на заводе агрегатных станков // Красное знамя. – 1963. – 12 декабря.
15. Розвиток філософії в Українській РСР / Ред. колегія: В.Ю. Євдокименко (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1968. – 528 с.
16. Томко М. З Леніним у серці: [Я. С. Блудов] / М. Томко // Харківський університет. – 1967. – 4 листопада.
17. Українська Радянська Енциклопедія. – Київ, 1959. – Т. 1. – 639 с. – (С. 617: про Блудова Якова Семеновича).
18. Харьковский государственный университет, 1805-1980 : ист. очерк. – Х. : Вища школа, 1980. – 160 с. – (С. 54, С. 60, С. 62, С. 75-77, С. 129, С. 148: о Я. С. Блудове).
19. Шудрик І. О. Філософські дискусії в Харкові : монографія / І. О. Шудрик. – Х. : ХДУХТ, 2014. – 184 с

20. Юбилей ученого: 70-летие Я.С. Блудова // Красное знамя. – 1967. – 18 ноября.
21. Яків Семенович Блудов // Учені вузів Української РСР. – К., 1968. – С. 62.
22. Яков Семенович Блудов : некролог // Красное знамя. – 1984. – 17 января.
23. Фонд архіву сім'ї Блудових.

ПОДОЛЬСЬКИЙ ЙОСИП ГРИГОРОВИЧ (1896-1937 рр.) – директор Харківського інституту соціального виховання, Харківського інституту народної освіти, Всеукраїнського інституту народної освіти ім. М. О. Скрипника та Харківського педагогічного

інституту (1933-1935 рр.)

Й. Г. Подольський був людиною наполегливою і цілеспрямованою, харизматичною особистістю, з природженими організаторськими і комунікативними здібностями. Він пройшов складний, трагічний, але славний, насичений подіями і звершеннями життєвий шлях.

Народився Й. Г. Подольський у м. Переяславі Київської області в сім'ї ремісників. Батько був кравцем-закрійником, а мати – швачкою. Батьки все життя працювали за наймом, але ніякої нерухомості не нажили. Однак освіту Йосип Григорович отримав на той час пристойну. У 1916 році він закінчив восьмикласне Переяславське комерційне училище.

До кінця 1917 р. заробляв приватними уроками. Із 1918 р. він завідував єврейським робітничим клубом. Там організовував читання лекцій, головним чином, з історії революційного руху, іноді й сам читав лекції з окремих питань.

Із 1919 р. життя Й. Г. Подольського було пов'язане з м. Миколаєвом. Він працював завідувачем організаційного відділу, а згодом відділу політосвіти в

губернському відділі народної освіти. У 1921-1923 рр. обирався головою губернської профспілкової організації робітників народної освіти.

У 1923 р. Й. Г. Подольський став кандидатом у члени КП(б)У, а з жовтня 1925 р. був прийнятий до лав Комуністичної партії більшовиків України, що дало йому змогу просуватися далі по службі. У 1924-1928 рр. він очолював усю систему народної освіти Миколаївщини.

Вищу педагогічну освіту Й. Г. Подольський отримав у Харківському інституті народної освіти у 1928 р., склавши іспити екстерном. У ХІНО він зробив і перші кроки на викладацькій роботі, обійнявши в 1929 р. посаду викладача факультету соціального виховання, який на той час очолював І. П. Соколянський.

Факультет був покликаний готувати «педагога-колективіста, організатора дитячого життя в колективі, який би знав природу дитини і відповідно до неї був би здатен здійснювати єдиний виховний процес від народження дитини до її юнацьких днів». Саме з цієї причини в його навчальних планах значний обсяг часу відводився педагогічним дисциплінам.

Після постанови Раднаркому УСРР «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» від 11 серпня 1930 р. Харківський інститут народної освіти як єдиний навчальний заклад був ліквідований. На його базі була створена ціла низка вишів. На основі факультету соціального виховання був утворений Харківський інститут соціального виховання, що проіснував усього декілька місяців і 1 липня 1931 р. був реорганізований у Харківський інститут народної освіти. Саме цей вищий навчальний заклад і очолив професор Й. Г. Подольський.

У складі ХІНО на той час діяло три факультети: організаційно-інспекторський, що готував організаторів-методистів у справі соцвиховання дітей для органів народної освіти; педолого-педагогічний – готував викладачів-методистів з педології й педагогіки для педтехнікумів і педологів дослідно-педагогічних кабінетів; комдитруху – готував методистів–організаторів КДР (комуністичного дитячого руху). Функціонували

вечірня і заочна форми навчання студентів. Інститут розміщувався у 2 корпусах, мав гуртожиток для проживання студентів.

Відповідно до наказу № 16, підписаного Й. Г. Подольським, 22 вересня 1931 р. при ХІНО була створена рада інституту та навчально-методичні комісії. Відкрито 15 кафедр, які очолили провідні фахівці: марксизму-ленінізму (проф. Поляков-Ольхін), нацпитання (проф. Сидорович); історії (проф. Подольський); політекономії (проф. Каплан); мови і літератури (проф. Парадиський); педагогіки (проф. Гарбуз); організації освіти (проф. Гудвіл); педології (проф. Залужний); анатомії-фізіології (проф. Катков); КДР (проф. Ярославенко); математики (проф. Карпенко); фізики і виробничого навчання (проф. Пономарьов); хімії (проф. Казанський); біологічних дисциплін (проф. Фадєєв); сільського господарства (проф. Таранов).

У 1932 р. пройшла часткова реорганізація і скорочення кафедр, після чого їх залишилося 12: були об'єднані кафедри математики та фізики і виробничого навчання в кафедрі фізики і математики (доц. Карлова); кафедра нацпитання об'єднана з кафедрою марксизму-ленінізму (проф. Сидорович), а кафедра сільського господарства взагалі скасована. Військова підготовка та фізкультура існували на правах 13 кафедри (Худобін).

У ХІНО викладалося 62 дисципліни. Інститут мав потужний професорсько-викладацький склад: 26 професорів, 36 доцентів та 36 асистентів.

З моменту відкриття інституту перед керівництвом постала низка серйозних питань, пов'язаних з організацією навчального процесу й виховної роботи серед студентів, а також функціонування самого закладу. Необхідно було налагодити роботу нового вишу: це й упорядкування роботи адміністрації, установлення режиму занять у ХІНО, організація забезпечення студентів необхідною навчальною літературою, введення загальноінститутського календаря (графіку проведення позааудиторної роботи – зборів, засідань, гуртків тощо) з метою запобігання перевантаження студентів і викладачів, встановлення розпорядку роботи інституту і гуртожитків, їх ремонту і

підтримання в належному стані, забезпечення сумлінної праці обслуги та бездоганної роботи викладачів вишу.

Іще однією нагальною потребою стала розробка навчальних планів і навчальних програм з усіх предметів, поєднання теорії з практикою, розгортання наукової роботи, поєднання лекційних курсів з практичними.

З ініціативи Й. Г. Подольського з метою забезпечення виробничо-навчальною підтримкою дисциплін, сприянню організації позаакадемічної роботи студентства та допомоги педагогічному персоналові в його навчальній роботі було відкрито соціально-економічний кабінет.

За сприяння Йосипа Григоровича 15 листопада 1931 р. при інституті був створений «педагогізований навчально-виробничий загальноінститутський хор як лабораторія для практичного проведення теоретичної роботи» (на додаток до теоретичної дисципліни тонмистецтво).

Маючи великий організаційний і педагогічний досвід, Й. Г. Подольський намагався удосконалити роботу вишу в усіх напрямках. Зокрема це стосувалося бригадної роботи студентів, що панувала на той час у багатьох навчальних закладах країни. З цією метою Й. Г. Подольський звертав увагу викладачів на необхідність використання в їхній роботі певних методів та засобів.

По-перше, це активізація роботи студентів як на лекціях (подавати їй план та цільову настанову, викликати студентів для відповіді з урахуванням їхньої попередньої підготовки і відомостей, одержаних на лекції), так і в практичному руслі (поєднувати теорію з громадсько-виробничою роботою, залучати студентів до дослідницької діяльності і самостійного опанування літератури).

По-друге, велику увагу він приділяв постійному обліку роботи кожного студента. Це мало відбуватися таким чином: відстеження якості роботи протягом усього навчального часу, оцінювання якості засвоєння знань, умінь, навичок студентів асистентом на форконференціях, стимулювання студентів до праці студорганізацією, подання асистентами рекомендацій щодо подальшої роботи кожного студента. Із цього приводу Й. Г. Подольський зазначав: «Треба

забезпечити глибоке засвоєння матеріалу кожним студентом – і рішуче боротися з приховуванням індивідуума за бригадою».

По-третє, він звертав увагу на застосування різних форм контролю. Пропонував використовувати обговорення складних питань – як суто теоретичних, так і прикладного характеру; форми систематичного опитування та студентського взаємоопитування або форми академзмагання (академбою).

Дбаючи про вільний час і якість навчання студентів, Й. Г. Подольський забороняв викладачам виносити колоквіуми за межі визначеного навчальним планом і розкладом часу, витратити на них більше часу, ніж на звичайний поточний облік. «Колоквіум – як органічна складова частина навчального процесу, має допомогти студенту зробити загальний огляд опрацьованої дисципліни, з'ясувати взаємозв'язок між окремими темами – а тому колоквіум не може затримувати увагу студента на деталях другорядного значення», – уважав Й. Г. Подольський.

На початку 1931 н.р. з метою наведення дисципліни в стінах інституту були розроблені і схвалені до виконання правила для студентів, які охоплювали такі норми: відразу після дзвоника студенти повинні зайти до своїх аудиторій і чекати лектора. Після дзвоника до аудиторій заходити не можна, забороняється також сидіти в буфеті і ходити по коридору. Якщо лектор відсутній протягом 5 хвилин після дзвоника, профделегат повинен довести це до відома завідувача факультету, щоби отримати заміну. Якщо заміни немає, студенти повинні залишитися в аудиторії і самостійно опрацьовувати матеріал.

Окремий параграф присвячувався правилам поведінки в аудиторіях: калоші та верхній одяг потрібно залишати в гардеробі; їсти дозволяється тільки в спеціально відведених місцях; забороняється забиратися з ногами на столи, парти, стільці та вікна; співати і гучно розмовляти під час лекцій; курити в аудиторіях, залі та кімнатах адмінперсоналу; забирати зі столів у канцеляріях канцприладдя та виливати з чорнильниць антрамент та ін. Для виконання визначених правил Й. Г. Подольський рекомендував залучати студентський актив.

За часи директорства Й. Г. Подольського інститут зазнав певних трансформаційних змін: із вересня 1932 р. ХІНО було присвоєно ім'я О.М. Скрипника, а з листопада цього ж року він перейменований у Всеукраїнський інститут народної освіти імені О.М. Скрипника.

Після реорганізації ВУІНО (згідно з постановою Колегії НКО про реорганізацію системи педагогічної освіти від 11 серпня 1933 р.) в Харківський державний педагогічний інститут Й. Г. Подольського було залишено на директорській посаді. І знову почалася наполеглива праця з розбудови нового, тепер уже педагогічного, вишу.

На педагогічні інститути покладалося завдання готувати вчителів-предметників для загальноосвітніх шкіл. Із цією метою в новому ВНЗ було збільшено кількість відділів до 10. Кафедр, як і раніше, залишилося 13. Але, за сприяння Й. Г. Подольського, у жовтні була відкрита ще одна – кафедра психології, яку очолив професор А.Н. Леонтьєв. Професорсько-викладацький склад налічував 80 фахівців.

З моменту реорганізації ХІНО постало питання про створення навчальних планів і навчальних програм, які б відповідали новим вимогам, новим цілям створеного педагогічного вишу, а також про організацію педагогічної практики в школі.

Нагальною поточною проблемою для директора було постійне підтримання будівель інституту та гуртожитків у належному стані. Перед початком навчального року був проведений їхній капітальний ремонт.

Для студентів були розроблені правила поведінки в аудиторіях ХДПІ і гуртожитках з метою адаптації до нових умов, дотримання порядку і збереження державного майна.

У зв'язку з розширенням інституту контингент студентів значно зріс, тому проблема їхнього розміщення в аудиторіях вирішувалася завдяки частковому переведенню занять на другу зміну. Але Й. Г. Подольський розумів, що для успішної роботи інституту і якісного навчання студентів необхідно розв'язати питання подальшого розвитку і вдосконалення матеріальної бази. Тому він

активно клопотав перед керівними органами про нові приміщення для занять, кабінети, лабораторії, обладнання.

Також серйозною турботою для нього було придбання іще одного гуртожитку, оскільки місць у тих, що вже були, для такої кількості студентів не вистачало. Саме завдяки наполегливим діям Йосипа Григоровича педагогічний інститут таки отримав жовтий корпус гуртожитку (1932 р.) та гуртожиток по вулиці Артема 56/58 (1933 р.). Іще одна будівля перейшла в розпорядження інституту, але вже на початку наступного навчального року, коли Й. Г. Подольський пішов з посади директора.

У новому інституті посилювався контроль і облік з боку адміністрації з метою покращення якості організації навчання студентів. Щоб мати уявлення про перебіг першої сесії в педінституті та результати персональної успішності студентів, Й. Г. Подольський вимагав, щоб відомості з оцінками з дисциплін, що увійшли до сесії, подавалися до навчальної частини в день закінчення сесії кожної дисципліни.

Й. Г. Подольський уважав, що потрібно не тільки скласти навчальний план, але й сумлінно виконувати його. Із цією метою було видано наказ, у якому викладачам пропонувалося в групових журналах указувати кількість проведених годин з обов'язковим підписом викладача; у кінці кожного місяця записувати кількість занять (з підписом завкафедри) і передавати в бухгалтерію та навчальну частину; на кафедрі кожного місяця слухати виконання навчального плану по кафедрі; на кінець семестру подавати звіти за всю роботу кафедри.

У 1932 р. у зв'язку з відкриттям ВІКПВ частина студентів перейшла з ІНО до Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації вчителів, але не надовго. Уже в 1933 р. ВІПКВ був закритий, а студенти знову перейшли на заочне відділення тепер уже Харківського державного педагогічного інституту. Із 1 грудня 1934 р. вечірні студентські групи, які ще існували при інституті для вчителів, були закриті, а студенти переведені на заочне відділення.

Піклувався Йосип Григорович і про студентів-заочників. За його ініціативою для зручності студентів були створені консультаційні пункти, які обслуговували їх на периферії (у районах). Розміщувалися такі пункти при педагогічних технікумах. Спочатку були відкриті 10 пунктів, але через два місяці їх залишилося тільки 5 (у Богодухівському, Вовчанському, Чугуєвському, Куп'янському районах та Харківський при педінституті). Там працювали викладачі, які проводили консультації; спеціально для студентів були розроблені завдання, програми, контрольні роботи та ін.

Важливу роль у вихованні студентської молоді Й. Г. Подольський відводив друкованому слову. За його ініціативи в інституті спочатку стали виходити стіннівки, а згодом з'явився справжній друкований орган вишу — загальноінститутська газета «Іновець», тобто представник Інституту народної освіти. Згодом, після реорганізації ВУІНО в Харківський державний педагогічний інститут, газета стала носити назву «За більшовицького педагога».

Вона була вельми популярна серед читачів, оскільки на її сторінках висвітлювалися питання студентського життя, роботи викладачів та їхніх наукових пошуків, вшановування ударників праці і навчання, подій, що відбувалися в країні і безпосередньо стосувалися вишу, умов прийому до інституту, розміщувалася реклама факультетів та інша інформація. У газеті співпрацювало багато студентів, майбутніх видатних учених і педагогів. Публікувалися в газеті статті й самого Й. Г. Подольського стосовно важливих політичних тем і перспектив будівництва комуністичного суспільства.

У травні 1934 р. в ХДПІ працювали такі факультети: педагогічний (з відділами шкільний педагогічний, педологічний, дошкільний), ДКР, позашкільний, економічний, мовно-літературний, історичний, фізико-математичний, хімічний та біологічний. І всі вони готові були відкрити двері новим студентам у новому навчальному році. До того ж набір до інституту на 1934-1935 р. був значно збільшений.

Через це Й. Г. Подольський створив додатково три факультетські приймальні комісії, які підпорядковувалися загальноінститутській. На них

покладалися «вербовочна» робота, що виконувалася силами студентів, викладачів відділів та кафедр. Також ці комісії виконували обов'язки розгляду заяв вступників до відповідних відділів, прийому та перевірки документів, допуску до вступних іспитів, повідомлення студентів у десятиденний строк про результати вступу. Створення цих комісій було запорукою успішного набору студентів на наступний навчальний рік.

Але п'ятого липня 1934 р. у зв'язку з переходом на іншу роботу Й.Г. Подольський передав справи по педінституту призначеному НКО УСРР директору Л. Д. Смирновій (наказ № 364 Наркома освіти УСРР тов. Затонського). Сам він був переведений на посаду завідувача Вінницького облвоно.

Перші роки роботи були плідними, сповненими активної творчої праці. Йосип Григорович користувався авторитетом і повагою з боку колективів учителів і співробітників облвоно. Усі питання розв'язував об'єктивно і справедливо. Багато уваги приділяв навчанню молодих робітників апарату облвоно і вчителів. Колеги запам'ятали його як людину скромну і приємну у спілкуванні, грамотного, ділового, культурного, принципового завідувача, справжнього керівника облвоно, прекрасного оратора, який часто виступав з доповідями на політичну тематику.

Усе було гаразд і в особистому житті. Прекрасна сім'я: дружина Рахіль Данилівна, яка була з ним поруч усе життя, працювала завідувачем бібліотеки при Вінницькому учительському інституті, старша дочка Людмила була студенткою цього інституту, а молодша – Леніна – ученицею школи.

Але все зруйнувалося раптово. Репресії, що прокотилися країною в 1933 р., з 1937 р. повернулися з новою силою і запустили маховик кривавого терору. «Ще у квітні 1936 р. Й. Г. Подольський був членом Ради при Наркомосі, шанованою людиною, а через рік несподівано став «ворогом народу». У лютому 1937 р. він був виключений з лав Комуністичної партії і усунений з посади завідувача облвоно. А вже 5 березня газета «Більшовицька правда» назвала «шкідників у системі облосвіти: Подольського (завоблвоно), Шойбмана

(заступник), «ворога народу, націоналіста» Заворотнього (зав. шкільного відділу), «запеклого націоналіста» Балицького (зав. фінвідділу облвоно)».

14 червня 1937 р. Й. Г. Подольського було заарештовано і ув'язнено. Почалися допити. І вже 31 серпня 1937 р. був підписаний обвинувальний висновок: «Подольський Й. Г. – один із керівників троцькістської організації Вінницької області, яка обрала як методи боротьби з радянською владою шкідництво в народній освіті, диверсію і навіть терор».

26 вересня 1937 р. Виїздною Сесією Верховного Суду Союзу РСР на закритому судовому засіданні в місті Одесі Подольський Йосип Григорович був засуджений за ст. 54-7: 54-8; 54-11 до найвищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна. Цей вирок підлягав негайному виконанню. Тому вже 27 вересня Подольський Й. Г. був страчений. На той час йому іще не виповнився 41 рік.

Значно пізніше клопотаннями дружини, Рахілі Данилівни, яка сама отримала 8 років таборів за те, що була дружиною «ворога народу», у 1956 р. справа була переглянута. Військовою Колегією Верховного Суду СРСР проведено додаткове розслідування, яке встановило його невинуватість, і 12 липня 1958 р. Йосип Григорович був реабілітований, його чесне ім'я відновлене.

Й. Г. Подольський проявив себе як досвідчений педагог, організатор народної освіти і вищої школи в Україні. На жаль, він прожив коротке життя, але воно було яскраве і насичене, присвячене служінню обраній справі і людям. А в пам'яті нащадків він назавжди залишиться одним із батьків-засновників і першим директором Харківського державного педагогічного інституту.

Джерельна база

1. Марочка В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929 – 1941) / В. Марочка, Г. Хілінг. – К. : «Науковий світ». – 2003. – 302 с.

2. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні 1921-1930 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец.

07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / О. Л. Рябченко. – Дніпропетровськ, 1997. – 21 с.

3. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.] ; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

4. Ткаченко С. Політичні сліпці на чолі обласного відділу народів / С. Ткаченко // Більшовицька правда. – 1937. – 5 березня.

5. Архів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди). Р-1427. Оп. 7, спр. 3 – Накази по інституту. 1931 р.. – 72 арк.

6. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Р-1427. Оп.7, спр. 7 – Накази по інституту. 1932 р. – 135 арк.

7. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Р-4293. Оп.1, спр. 3 – Накази по інституту. 1934р. – 168 арк.

8. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Р-4893. Оп.1, спр. 1 – Накази по інституту. 1933 р. – 119 арк.

9. Державний архів Вінницької області (ДАВО). Фонд Р-6023. Оп. 4, спр. 6360 – Подольський Йосип Григорович. – 274 арк.

10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф 166. Оп.10, спр. 1536.

СМИРНОВА ЛЮДМИЛА ДМИТРІВНА
(1899-1976 рр.) – директор Харківського державного педагогічного інституту (1934-1937 рр.)

Людмила Дмитрівна Смирнова пройшла важкий та славетний життєвий шлях. Вона народилася в селищі Боровичі Новгородської губернії (нині Новгородської області Російської Федерації) в родині вчителя російської та загальної історії. Саме з цим предметом, який Людмила Дмитрівна полюбила з дитинства, буде пов'язана її майбутня професія.

Після закінчення гімназії Людмила Дмитрівна вступила на історичне відділення історико-філологічного факультету Вищих жіночих Бестужевських курсів у Петрограді. Їй пощастило навчатися в чудових професорів-істориків, які відіграли визначальну роль у її професійному та особистісному становленні. Саме на Бестужевських курсах Людмила Дмитрівна проявила свої блискучі здібності та потяг до суспільно-педагогічної та наукової діяльності. Проте внаслідок захоплення політикою їй довелося перервати навчання та відмовитися на певний час від кар'єри викладача-історика.

Вступивши в лютому 1917 р. в партію більшовиків, Людмила Дмитрівна брала активну участь у мітингах, збройних виступах Петроградського гарнізону. Після повернення в Боровичі вона стала одним із лідерів місцевої партійної організації та попала під переслідування більшовиків, організоване Тимчасовим урядом у липні 1917 р. У вісімнадцять років Людмила Дмитрівна була засуджена військово-польовим судом до розстрілу. Від виконання вироку її

врятував прихід до влади більшовиків у жовтні 1917 р. Навесні 1919 р., у період розпалу громадянської війни, коли Червона Армія опинилася в критичному становищі, Людмила Дмитрівна попросилася на передову та була направлена в прифронтове місто Саратов. Саме в цьому вчинку виявилася одна з головних рис її характеру – завжди бути на найбільш важких та відповідальних ділянках боротьби за свої ідеали.

Цим принципам вона залишалася вірною й у Київський період свого життя. Із 1921 р. Людмила Дмитрівна навчалася та працювала в Києві: завідувач шкільного сектору Київського губернського відділу народної освіти (1921-1922 рр.); студентка Київського інституту народної освіти (1922–1924 рр.); заступник начальника відділу просвіти Південно-Західної залізниці (1924–1928 рр.); ректор Київського вечірнього комуністичного університету (1929–1930 рр.); директор Київського кооперативного інституту (1931–1933 рр.); завідувач сектору освіти ЦК КП(б)У (1934–1934 рр.).

Із 1934 р. Людмила Дмитрівна жила та працювала в Харкові. На повну силу організаторський талант Людмили Дмитрівни виявився в 1934–1937 рр. – у період її роботи директором Харківського державного педагогічного інституту. Із приходом Л. Д. Смирнової було відкрито вечірнє відділення, курси підвищення кваліфікації вчителів із вищою освітою та перепідготовки адміністративно-педагогічних працівників (інспекторів райвно, облвно, завідувачів навчальної частини та директорів технікумів). У травні 1935 р. при Харківському державному педагогічному інституті був відкритий учительський інститут з дворічним навчанням, який складався з двох факультетів: історичного та філологічного (українське та російське відділення). Були створені дві нові кафедри — російської мови та літератури й української мови та літератури. У 1936 р. в інституті була відкрита аспірантура на кафедрах російської літератури та історії середніх віків. Активна плідна робота Л. Д. Смирнової дала свої результати, і вже в 1937 р. відбувся перший випуск фахівців. Педінститут підготував 350 випускників, учительський інститут – 211, заочне відділення – 1000.

Завдяки Л. Д. Смирновій важливе місце в навчальному процесі посіла педагогічна практика в школах і технікумах, які закріплювалися за факультетами відповідно до їхньої спеціалізації. Багато що робила Людмила Дмитрівна і для поліпшення праці та побуту викладачів інституту, для зміцнення матеріально-технічної бази закладу. Вона добилася від Народного комісаріату освіти та міськвиконкому значного підвищення державних асигнувань, що дозволило інституту до 1937 р. завершити будівництво та ввести до експлуатації гуртожиток на 1200 місць (провулок Фанінський, 3). На оплату житла студентів, які мешкали на приватних квартирах, дирекція щорічно виділяла значні гроші. У бібліотеці інституту було створено велике книгосховище та два читальних зали. Загальний фонд бібліотеки був збільшений до 280 тисяч книг.

Унаслідок хвилі репресій 1930-х років у педагогічному інституті були арештовані і засуджені кілька викладачів і співробітників. Л. Д. Смирнову було звинувачено в їх заступництві, виключено з партії та звільнено з інституту. Незабаром усі звинувачення були зняті, Людмилу Дмитрівну відновили в партії й призначили директором школи № 105. Так у неї вперше з'явилася можливість здійснити давню мрію – зайнятися науковою працею. Розпочався активний та плідний пошук матеріалів для написання кандидатської дисертації. Весною 1941 р. Людмила Дмитрівна здала всі необхідні кандидатські іспити, але планам завадила війна.

Під час Другої світової війни в евакуації Л.Д. Смирнова працювала директором середньої школи № 25 міста Кузнецька Кемеровської області та проходила військову службу як політробітник-пропагандист евакогоспіталю (в/ч 2068) 2-го Прибалтійського фронту. У 1944 р., повернувшись до Харкова, Людмила Дмитрівна включилась у роботу з відновлення Харківського історичного музею, активно займалася популяризацією історії, розвитком історичного краєзнавства.

Із 1950 р. Л. Д. Смирнова перейшла на викладацьку роботу до Харківського державного політехнічного інституту, де працювала протягом

16 років на посаді старшого викладача кафедри історії КПРС. Вона розробляла та читала лекційні курси з історико-партійної тематики, багато уваги приділяючи вдосконаленню методики їхнього викладання, брала участь у виданні методичних посібників на допомогу студентам. У колі наукових інтересів Людмили Дмитрівни була історія відновлення промисловості України в післявоєнні роки. Із 1967 р. Л. Д. Смирнова була персональним пенсіонером.

За свою педагогічну діяльність Людмила Дмитрівна була нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, медаллю «За сумлінну працю» та іншими державними нагородами.

Основні праці

1. Смирнова Л. Д. Борьба трудящихся Украины под руководством Коммунистической партии за восстановление легкой промышленности Украины в годы 4-й пятилетки / Л. Д. Смирнова // Сборник научных трудов кафедры общественных наук ХПИ им. В.И. Ленина. – 1957. – Т. 23.

Джерельна база

1. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

2. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.

3. Фонд архіву сім'ї Смирнових.

ШАЧНЄВА ЄВГЕНІЯ ВАСИЛІВНА (1906-1976 рр.) – директор Харківського державного педагогічного інституту (1937-1945 рр.)

Шачнєва Євгенія Василівна народилася в с. Котел (нині Володарського району Пензенської області) у родині бідняків. Трудову діяльність розпочала в 12 років,

працюючи на літніх сезонних роботах. У 1923 р. вступила до фельдшерської школи, працювала медсестрою в Маріупольському районі. У 1927 р. закінчила Харківський інститут народної освіти. Із 1928 р. – учитель у школі, завідувач фабрично-заводської семирічки в місті Бердянську. Після закінчення в 1933 р. курсів Наркомату освіти УРСР з підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів у місті Дніпропетровську працювала викладачем політичної економії та завідувала відділом обласної Вищої партійної сільськогосподарської школи ім. П. П. Постишева при Харківському обкомі КП(б)У. У листопаді 1937 р. затверджена директором Харківського державного педагогічного інституту.

Обіймаючи посаду директора, Є. В. Шачнєва значну увагу приділяла різним напрямам організації діяльності інституту. Так, на початку її керівництва в інституті функціонували: філологічний факультет з українською та російською мовами викладання, історичний, географічний, дошкільний факультети та дворічний учительський інститут з двома факультетами (історичним та філологічним), вечірнє й заочне відділення. Саме з її ініціативи в 1938-1939 н.р. було відкрито природничий факультет, а в серпні 1940 р. – фізико-математичний факультет. У березні 1941 р. при ХДПІ було організовано школу медсестер запасу.

Як директор Є. В. Шачнєва приділяла постійну увагу якості навчально-виховного процесу. За часів її керівництва в інституті традиційними

стали соцзмагання між академічними групами; відзначення найкращих викладачів; екскурсії для студентів, що виявили високі показники в навчанні, у різні міста СРСР.

Євгенія Василівна пильно стежила за дотриманням трудової дисципліни в колективі та опікувалася загальною освіченістю студентів. Так, у 1940-1941 рр. були вжиті заходи щодо підвищення загальної грамотності та для студентів першого курсу введений предмет «Методика роботи з книгою».

Багато робила Є. В. Шачнєва для організації наукової діяльності інституту. У часи її керівництва в інституті діяла аспірантура, проводилися наукові сесії, видавалися «Наукові записки» ХДПІ, газета «За більшовицького педагога».

Діяльність педінституту на чолі з Євгенією Василівною була високо поцінована. У 1939-1940 рр. інституту Всесоюзним комітетом у справах вищої школи та Народним комісаріатом освіти за високі показники в навчальній та науковій роботі були присуджені перехідні прапори та грошова премія. Перехідний червоний прапор Харківського обкому КП(б)У, міськкому ЛКСМУ інститут одержав у квітні 1941 р. за розгортання масової художньої самодіяльності серед студентів.

У роки Другої світової війни Євгенії Василівні довелося організовувати евакуацію інституту до міста Самарканда. Після тимчасового припинення роботи педінституту Євгенія Василівна працювала лектором Саратовського обкому ВКП(б), а потім інструктором відділення агітації та пропаганди Харківського обкому КП(б)У.

Після звільнення Харкова від німецько-фашистських загарбників уже 15 вересня 1943 р. Євгенія Василівна знову приступила до виконання своїх обов'язків – згідно з рішенням РНК СРСР та НКО УРСР від 13.10.1943 р. Харківський державний педагогічний інститут відновлює свою діяльність. Саме Євгенії Василівні Шачнєвій належить неоцінима заслуга у відновленні інституту в розпал війни. Оскільки будинок, де до війни розташовувався інститут по вулиці К. Лібкнехта (Сумська) № 33, був спалений німцями,

діяльність передбачалося розгорнути в колишньому приміщенні Бібліотечного інституту по Бурсацькому спуску № 4, але цей будинок був зайнятий Конторою обласного зв'язку та Консерваторією. Фактично зайняття проводилися в приміщеннях Харківського державного університету ім. О. М. Горького, Ветеринарного інституту та кімнатах першого поверху зруйнованого гуртожитку на Шатилівці. Для роботи не було належних умов. Фашисти зруйнували та розграбували кабінети й лабораторії, знищили всі фонди бібліотеки, серед яких були унікальні видання. За короткий час в умовах війни Євгенія Василівна змогла заново сформувати колективи викладачів і студентів, мобілізувати їх на відновлення навчально-матеріальної бази інституту, налагодити навчально-методичну, наукову та виховну роботу. Десятки службових записок, листів були відіслані нею у різні куточки Радянського Союзу із зверненням надати допомогу у відродженні інституту: дирекції Історичного музею, дирекції Музею Революції (з проханням надати муляжі, діаграми, карти, ілюстрації, археологічний матеріал, таблиці, книги для діяльності історичного кабінету); дирекції Бібліотеки ім. В. І. Леніна (допомогти літературою); ректорам 1-го Московського державного педагогічного інституту, Саратовського державного педагогічного інституту (взяти шефство, виділити наочні посібники, книги); голові міськвиконкому Харкова (надати дозвіл отримати в розпорядження приватні бібліотеки викладачів); ученим із світовим ім'ям (долучитися до ініціативної групи робітників ХДП, звернутися за допомогою у належні інстанції); ректору Харківського університету ім. О. М. Горького (дозволити користуватися кабінетами, лабораторіями); ректору Московського бібліотечного інституту ім. Н. К. Крупської (допомогти організувати бібліотечний кабінет, надати програмний матеріал, навчальні плани для діяльності бібліотечного факультету, що був відкритий у зв'язку із зруйнуванням під час окупації Харківського бібліотечного інституту).

Активна, наполеглива праця мала свої наслідки. Ціною значних зусиль упродовж 1943-1944 н.р. в інституті було організовано: 22 кафедри; географічний, фізичний, історичний, геологічний кабінети, а також кабінети

педагогіки, математики, літератури, бібліотекознавства, основ марксизму-ленінізму й політекономії; хімічна лабораторія. Був переданий до ХДПУ ботанічний кабінет школи № 2. Діяли факультети: філологічний, історичний, географічний, бібліотечний, дошкільний, природничий, фізико-математичний.

Для проходження студентами педагогічної практики інститут налагодив зв'язок із чотирма школами Харкова.

У студентському гуртожитку (Фанінський провулок, 7) було відкрито 30 кімнат, в яких мешкало 93 студенти, організовано буфет для студентів та допоміжне господарство. І все це за один рік у неймовірно складних умовах відродження зруйнованого війною міста.

У цей же час Євгенія Василівна пильно стежила за якістю викладання навчальних дисциплін, здійснюючи контроль шляхом власного відвідування занять викладачів, та надсилала численні листи з проханнями надати викладачам ордери на квартири, картки на отримання їжі.

Уже з 1943 р. відновилися діяльність щорічних наукових конференцій, з 1944 р. знову почали видаватися «Наукові записки». У 1943-1944 н.р. в інституті працювали два аспіранти при кафедрі педагогіки та західноєвропейської літератури, а на 1944-1945 н.р. планувалося прийняти до аспірантури 8 аспірантів.

За часів керівництва Є. В. Шачневої відбулася знаменна подія в житті інституту. 9 листопада 1944 року від імені професорсько-викладацького складу, студентів та адміністративно-технічного колективу Євгенія Василівна звертається до Харківського обкому КП(У) з проханням підтримати звернення до Верховної Ради УРСР про присудження інституту імені Г. С. Сковороди, яке колектив зобов'язувався носити з честю.

У лютому 1945 р. кандидатура Є.В.Шачневої була висунута на відповідальну партійну роботу. Її було обрано секретарем Харківського міськкому, а в 1951 р. – секретарем Харківського обкому партії з пропаганди. Однак до кінця свого життя Євгенія Василівна була пов'язана з рідним

інститутом, працюючи в ньому з 1951 р. старшим викладачем, а з 1961 р. до 1975 р. – доцентом кафедри історії КПРС.

Основні праці

1. Гараган П. А. / П. А. Гараган, Є. В. Шачнева // Історія міст і сіл Української РСР: у 26-ти т. / [голов. ред. колегії: Тронько П.Т. (голова) та ін.]. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1967. – т. 21: Харківська область. – С. 722-738.

2. Шачнева Є. В. Деякі питання історії Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди / Є. В. Шачнева // Матеріали ювілейної сесії, присвяченої 50-річчю інституту / [голов. ред. колегії: доц. Гетьманець М. Ф. (голова) та ін.]. – Х. : Вид-во Харківського університету, 1969. – С.31-33.

Джерельна база

1. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.] ; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е. В. Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

2. Архів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди). Фонд Р 4293. 1933-1970 гг. Оп.1, д. 23 – Приказы по институту. Том I (2 января 1938 г. – 31 июля 1938 г.). – 292 л.

3. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 24 – Накази по інституту. Том II (1 серпня 1938 р. – 31 грудня 1938 р.). – 266 арк.

4. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 50 – Накази по інституту. Том I (3 січня 1939 р. – 29 червня 1939 р.). – 299 арк.

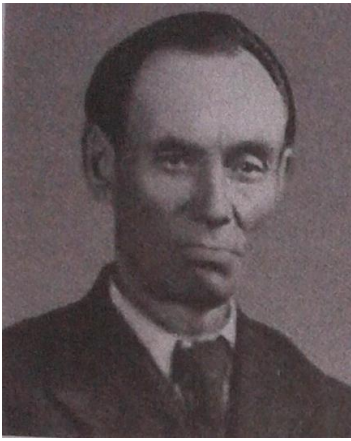
5. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 75 – Накази по інституту (4 січня 1941 р. – 20 вересня 1941 р.). – 274 арк.

6. Державний архів Харківської області (ДАХО). Фонд Р 4293 – Харківський державний педагогічний інститут. Оп. 2, спр. 3 – Переписка з інститутами, музеями, бібліотеками Харкова й інших міст про надання допомоги у відновленні матеріальної та навчальної бази інституту, зруйнованої німецькими окупантами. – 45 арк.

7. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр.12 – Звіт про роботу інституту за 1943/44 навчальний рік. – 35 арк.

8. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 19 – Доповідні записки дирекції інституту про організацію науково-навчальної бази та науково-дослідницької роботи інституту. Клопотання співробітників і студентів інституту про присвоєння інституту імені Г. С.Сковороди. – 11 арк.

ІВАНОВСЬКИЙ АНАТОЛІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ
(1885-1951 рр.) – ректор Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (1945-1951 рр.)

Народився Анатолій Олексійович Івановський в селі Прилуки Архангельської області. За національністю – ненець. У молоді роки А. О. Івановський захоплювався революційною діяльністю. У 1912 р. він вступив до Російської соціал-демократичної партії (меншовиків), але у 1918 р. вийшов із неї.

У 1912 р. Анатолій Олексійович закінчив історичний факультет Петербурзького університету і почав займатися викладацькою діяльністю. Обіймав керівні посади в системі народної освіти: завідувач губернського відділу позашкільної освіти, один із керівників політосвіти губернії, політкомісар Харківського інституту народної освіти, з початку 1930-х років – директор Кременчуцького педагогічного інституту. У 1924 р. став членом ВКП(б).

Із 1934 р. А. О. Івановський працює в Харківському державному педагогічному інституті. Він уже був на той час професором, одним із знаних фахівців у галузі стародавньої історії, досліджував історію стародавнього Риму, античної Греції, Близького Сходу. У Харкові в кінці 1920 рр. – на початку 1930 рр. сформувалася одна із кращих в СРСР шкіл учених, які спеціалізувалися в галузі стародавньої історії Сходу, Середземномор'я, видавалася велика кількість наукових праць. Це позначилося на

науково-педагогічній діяльності А. О. Івановського. У листопаді 1934 р. його було призначено «професором з Давньої та Середньої історії», у серпні 1936 р. – деканом історичного факультету, а з вересня 1938 р. Анатолій Олексійович очолив кафедру стародавньої історії. У цьому ж році він виступив на засіданні історичної секції наукової сесії інституту з доповіддю на тему «Соціально-економічне значення поем Гомера».

А. О. Івановський вів активну громадську, організаційно-методичну роботу, працював у складі Ради інституту, його приймальної комісії, комісії з доопрацювання програм із соціальних дисциплін, на посаді відповідального редактора редколегії історичного факультету. За якісні показники в роботі він неодноразово відзначався адміністрацією інституту.

З початком Другої світової війни А. О. Івановський евакуювався, працював в Омському університеті завідувачем кафедри стародавньої історії, деканом історичного факультету; опублікував низку статей у збірниках названого ВНЗ. Після визволення Харкова від фашистських загарбників повернувся до міста і продовжив працювати в Харківському державному педагогічному інституті. Анатолій Олексійович активно включився в роботу з відновлення інституту, працював професором, у березні 1944 р. був призначений керівником кафедри стародавньої історії і деканом історичного факультету. У цей же час він активно займався науковою роботою, працював над розробкою таких тем: «Російський народ у піснях слов'ян півдня і заходу», «Боротьба грецького народу за незалежність у V столітті до початку нашої ери», «Перська затока в економіці стародавнього сходу». Проте у зв'язку із перевантаженістю адміністративною роботою останню тему 1945 р. з А. О. Івановського було знято.

Разом із першим повоєнним ректором ХДПІ Є. В. Шачневою та іншими співробітниками інституту А. О. Івановський звернувся до Президії Верховної Ради УРСР з проханням присвоїти інституту ім'я Г. С. Сковороди. Постановою РНР УРСР і ЦК ВКП(б) України від 28 лютого 1945 р. на підтримку клопотання з метою увіковічення пам'яті великого діяча української культури, поета і

філософа Г. С. Сковороди його ім'я було присвоєно Харківському державному педагогічному інституту. Це був не просто урочисто-традиційний акт, а передусім визнання заслуг педагогічного інституту у справі підготовки висококваліфікованих учительських кадрів. Одночасно це означало і наступність педагогічної науки, і застосування її досягнень, і творчий підхід до тих духовних надбань, що дістаються нам у спадок.

8 лютого 1945 р., після переходу Є. В. Шачнєвої на партійну роботу, А. О. Івановського було призначено директором Харківського державного педагогічного інституту. Анатолій Олексійович продовжив надзвичайно складну роботу з відновлення й розширення інституту, удосконалення його діяльності. Свою увагу, енергію, знання він спрямував на зміцнення матеріальної бази, поліпшення навчальної, наукової, громадської роботи ХДПІ, підвищення його авторитету. Незважаючи на те, що упродовж другої половини 1943-1944 рр. було відремонтовано значну частину аудиторного фонду, необхідно було зробити ще дуже багато для забезпечення навчального процесу, створення необхідних умов для життя студентів. Гуртожитки були зруйнованими, студенти тіснилися в підвалах, жили в непридатних приміщеннях, голодували. Не очікуючи достатнього забезпечення харчами студентів і співробітників, Анатолій Олексійович залучав їх до сільськогосподарських робіт, до заготівлі овочів і фруктів.

Разом із тим, А. О. Івановський одне із головних своїх завдань вбачав у розвитку наукової роботи викладачів та студентів інституту. Він розумів її важливість не тільки для кожного співробітника, але і для вишу в цілому, для зростання його іміджу в місті, в Україні. Уже в 1945 р. в інституті значно активізувалася наукова робота. Якщо у 1944 р. велася розробка 50 наукових тем, то в 1945 р. – вже 101. 50 % із них були присвячені науково-методичним проблемам. У ХДПІ починають проводитися викладацькі та студентські наукові конференції, де обов'язково кожен педагог повинен був виступити з доповіддю хоча б один раз на рік. Сам А. О. Івановський подавав гарний приклад для співробітників, виступав не тільки перед своїми колегами, але й на міських

семінарах викладачів гуманітарного циклу. У 1948 р. на кафедрах, засіданнях Ученої ради, наукових конференціях і сесіях інституту було заслухано 110 наукових доповідей, серед яких – доповідь професора А. О. Івановського на тему «Походження християнства».

У 1945 р. поновлюється видання «Наукових записок», відроджується студентське наукове товариство. При кафедрах починають працювати студентські наукові гуртки, які стали масовими і щорічно зростали. Так, у 1947 р. їх нараховувалося 14 і до складу входило 209 студентів. У 1951 р. в інституті працювали вже 24 студентські наукові гуртки, до яких було залучено 472 особи. Поступово розширює свою роботу й аспірантура. У 1946 р. В. Черкова першою у повоєнні роки закінчила аспірантуру і залишилася працювати на кафедрі західноєвропейської літератури. У 1947 р. в аспірантурі навчається вже 23 особи і захистилися 5 аспірантів та викладачів інституту. Сам А. О. Івановський підготував і опублікував низку наукових праць, присвячених історії стародавнього світу, історичній географії, працював, наприклад, над такими темами: «Історична географія країн стародавнього сходу» (1947 р.), «Завоювання Римської імперії в придунайських країнах» (1950 р.). Упродовж 1949-1950 рр. працював над підручником «Історична географія стародавнього світу». Проте у зв'язку із хворобою не всі теми були розроблені ним до кінця.

За роки керівництва професора А. О. Івановського ХДПІ продовжує розвиватися. Відкрито факультет фізичного виховання та спорту (1947 р.), вечірнє відділення у складі трьох факультетів: історичного, філологічного та географічного (1947 р.), розширюються всі факультети стаціонару, які в 1945 р. закінчило 159 осіб, а в 1951 р. – вже 319, розвивається також заочне відділення. Якщо в 1946-1947 н.р на заочному відділенні навчалися 1533 студенти, то в 1950-1951 рр. – 2067. У 1948 р. заочні відділення функціонували у складі історичного, математичного, філологічного (українське і російське відділення), географічного, природничого і дошкільного факультетів. Змінювався і якісний склад кафедр. Так, у 1949–1950 н.р. замість кафедри математики вже працювали кафедри математичного аналізу, геометрії та алгебри; замість кафедри фізичної

підготовки – кафедри фізичного виховання та спорту, гімнастики, легкої атлетики.

У 1947 р. інститутів повністю передано будівлю по Фанінському провулку, 3, де, крім гуртожитку, розмістився факультет фізичного виховання та спорту. Тоді ж було створено консультаційний пункт для студентів-заочників у Краснограді. У цьому ж році на базі трьох курсів бібліотечного факультету ХДПІ у Харкові створено самостійний державний бібліотечний інститут (наказ МО УРСР № 1386 від 31.05.1947 р.). У 1948 р. почалося створення власної бази інституту для проведення літньої польової практики студентів біологічного та географічного факультетів. У 1950 р. організовано комісію для систематичної роботи зі школами під керівництвом заступника директора інституту М. Ф. Багатова. Із 1951 р. в інституті почав функціонувати екстернат за спеціальностями «історія» та «фізичне виховання», розпочав роботу навчальний планетарій.

Таким чином, у період директорства А. О. Івановського Харківський державний педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди перетворився на один із провідних вищих навчальних закладів Харкова й України в цілому. У цьому велика заслуга Анатолія Олексійовича, людини енергійної, досвідченої, відданої улюбленій справі і рідному закладу, принципової і чесної.

Обіймаючи посади професора кафедри, декана історичного факультету, директора інституту, Анатолій Олексійович проводив значну громадську роботу – неодноразово обирався депутатом районної та міської Рад депутатів трудящих, був заступником голови Харківського відділення Всесоюзного товариства з поширення політичних та наукових знань.

За плідну адміністративну, наукову, педагогічну, громадську діяльність А. О. Івановського було нагороджено орденом «Знак пошани», медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.».

Особисте життя А. О. Івановського було досить складним. Він мав велику родину, яка жила практично тільки на його заробітну плату. Анатолій Олексійович дуже багато працював без відпочинку. Унаслідок перевтоми і

хвороби А.О. Івановський 16 травня 1951 р. передчасно помер. У пам'яті тих, хто його знав, хто з ним працював, він залишився людиною, яку вирізняли відсутність самозакоханості і прагнення до зовнішньої винятковості. Зовні суворий і начебто замкнений у собі, Анатолій Олексійович був душевною, простою і дуже щирою людиною.

Основні праці

1. Ивановский А. А. Географические имена: пособие для учащихся и учащихся / А. А. Ивановский. – М. : Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1914. – 118 с.
2. Ивановский А. А. О преподавании географии / А. А. Ивановский. – М. : Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1915. – 105 с.
3. Кудров К. Учебник географии СССР / К. Кудров, А. Ивановский. – М. : Мосполиграф, 1923. – 196 с.

Джерельна база

1. Бережна С. В. Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди у повоєнні роки: історія відродження і зростання (1943–1993 рр.) / С. В. Бережна, М. М. Кучемко. – Х. : ФОП Тарасенко В. П., 2014. – 144 с.
2. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / [О. А. Андрущенко, Л. І. Білоусова, В. Я. Білоцерківський та ін.]; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.
3. Прокопенко И. Ф. Подготовка учительских кадров в Харькове в советский период: концептуальные подходы, практический опыт (1917–1991 гг.): учеб. пособ. по спецкурсу для студ. педагог. спец. / И. Ф. Прокопенко, Д. А. Кочат, А. Н. Микитюк. – Х. : ХГПИ, 1992. – 92 с.
4. Розвиток народної освіти і педагогічної науки на Харківщині: [монографія] / В. І. Євдокимов, В. І. Єльнікова, В. В. Корнілов та ін.]; ХДП ім.

Г.С. Сковороди; [редкол.: І.Ф. Прокопенко (голова) та ін.] – Х. : ХДПІ, 1992. – 334 с.

5. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.] ; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

6. Харківський державний педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. акад. АПН України І. Ф. Прокопенка. – Х. : ОВС, 2001. – 176 с.

7. А. А. Ивановский / Группа товарищей // Красное знамя. – 1951. – 18 мая. – С.4.

8. Архів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди). Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 3 – Накази по інституту. 1934 р. – 168 арк.

9. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 9 – Накази по інституту. 1936 р. Т.1. – 269 арк.

10. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 10 – Накази по інституту. 1936 р. Т.2. – 233 арк.

11. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 24 – Накази по інституту. 1938 р. Т.2. – 266 арк.

12. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 72 – Накази по інституту. 1944 р. – 104 арк.

13. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Фонд Р-4293. Оп. 1, спр. 75 – Накази по інституту. 1941 р. – 265 арк.

14. Державний архів Харківської області (ДАХО), Фонд Р 4293 – Харківський державний педагогічний інститут. 1933-1970 рр. Оп. 2, спр. 20 –Доповідні записки заступника директора інституту про наукову роботу професорів і викладачів інституту в роки Вітчизняної війни і відбудови інституту. 1944 р. – 24 арк.

15. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 46 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1945 рік. 1945р. – 17 арк.

16 ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 124 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1947 рік. 1947 р. – 84 арк.

17. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 221 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1949 рік. 1949 р. – 54 арк.

18. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 276 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1950 рік. 1950 р. – 68 арк.

19. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 858 – Оригінали постанов до протоколу № 271 засідань бюро обкому КП(б)У. 1946 р. – 187 арк.

ДЕМЕНТЬЄВ ІВАН ПИМЕНОВИЧ (1902-1985 рр.) –
директор Харківського державного педагогічного
інституту імені Г. С. Сковороди (1951-1959 рр.)

Іван Пименович Дементьєв народився в м. Градизьку Кременчуцького повіту Полтавської губернії. Трудову діяльність розпочав у сільському господарстві своїх батьків. У 1924-1926 рр. служив у лавах Робітничо-Селянської Червоної Армії (РСЧА). З 1927 р. – член ВКП(б).

І. П. Дементьєв працював вихователем дитячого будинку, інспектором політпросвіти. Після закінчення в 1931 р. антирелігійного факультету Всеукраїнського інституту комуністичної освіти і здобуття фаху історика працював на партійній роботі інструктором культпропу та заступником секретаря РК КП(б)У в Харківській області.

Із 1937 р. і до виходу на пенсію (1973 р.) його трудова діяльність нерозривно пов'язана з Харківським державним педагогічним інститутом. З 1937 р. по 1941 р. І. П. Дементьєв працював помічником директора заочного відділення, виконував обов'язки заступника директора навчальної частини, працював старшим викладачем кафедри історії СРСР. У 1939 р. його було зараховано на навчання до аспірантури по кафедрі історії СРСР.

У червні 1941 р. І. П. Дементьєв закінчив аспірантуру і подав дисертацію до захисту. Однак завершити задумане йому перешкодила війна. У жовтні 1941 р. колектив Харківського державного педагогічного інституту було евакуйовано до м. Самарканда Узбецької РСР, а в червні 1942 р. Ургутським

РВК Самаркандської області І. П. Дементьєва було призвано до лав Червоної Армії.

З лютого по травень 1943 р. І. П. Дементьєв брав участь у боях на Калінінському фронті як заступник командира з політроботи 2 автобатальйону 53 автополку, з травня по липень 1943 р. – у боях на Північно-Західному фронті як старший інструктор з оргпартроботи політвідділу 81 танкової бригади. З квітня 1944 р. – агітатор політвідділу спецчастин Першого Прибалтійського фронту.

Закінчив війну І. П. Дементьєв у званні майора. За ратний подвиг його було нагороджено орденами «Червона Зірка», Великої Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За взяття Кенігсбергу».

Після демобілізації з лав РСЧА у травні 1946 р. І. П. Дементьєва було поновлено на роботі в Харківському державному педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди на посаді старшого викладача кафедри історії СРСР.

З червня по листопад 1946 р. Іван Пименович – декан історичного факультету інституту, старший викладач кафедри історії СРСР та УРСР.

У січні 1947 р. згідно з постановою ЦК ВКП(б) І. П. Дементьєва було відряджено до Москви на 9-місячні курси дисертантів при Академії суспільних наук при ЦК ВКП(б), де він успішно захистив дисертацію на тему «Земельне питання в декабристів». Рішенням Вченої ради Академії йому було присуджено науковий ступінь кандидата історичних наук. Учене звання доцента він отримав у 1954 р.

У лютому 1948 р. І. П. Дементьєва, старшого викладача кафедри історії СРСР та УРСР, секретаря партійної організації інституту було введено до складу Вченої ради ХДПІ імені Г. С. Сковороди, а в січні 1949 р. призначено керівником кафедри історії СРСР та УРСР.

Досвід організаційної роботи у вищій школі, активна участь у суспільно-політичному житті інституту й авторитет серед колег і студентів зумовили призначення І. П. Дементьєва у серпні 1951 р. на посаду директора

ХДПІ імені Г. С. Сковороди. На цій посаді він працював до квітня 1959 р. Передавши справи інституту новому директору В.О. Повху, І.П. Дементьєв перейшов на посаду доцента кафедри історії КПРС.

Слід зазначити, що очолювати ХДПІ імені Г. С. Сковороди І. П. Дементьєву довелося в непростих умовах – з 1951 р. по 1959 р. інститут перебував у стані постійних трансформацій.

На початку його директорства у 1951/1952 н.р. ХДПІ імені Г. С. Сковороди функціонував у складі п'яти факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, природничо-географічного, педагогічного та факультету фізичного виховання і спорту, вечірнього і заочного відділень. У вересні 1952 р. інститут поповнився викладачами і студентами Харківського учительського інституту у зв'язку з реорганізацією останнього. Тоді ж вечірнє відділення ХДПІ імені Г. С. Сковороди було реорганізовано у вечірній факультет з такими спеціальностями: історія, російська мова і література, українська мова і література, географія, математика, дошкільне виховання, фізичне виховання, анатомія і фізіологія.

А вже у 1953 р. – нова реорганізація: на виконання наказів Міністерства культури СРСР та Міністерства освіти УРСР вечірній факультет в інституті було закрито, а його студенти переведені на відповідні факультети і курси заочного відділення.

У листопаді 1953 р. при ХДПІ імені Г. С. Сковороди було відкрито консультаційний пункт для приймання кандидатських іспитів, консультативної допомоги й наукового керівництва роботою над кандидатськими дисертаціями прикріплених до пункту вчителів шкіл і викладачів вишів.

На початку 1954/1955 н.р. у зв'язку з припиненням набору на 1 курс педагогічного факультету та зменшенням обсягу роботи, наказом по інституту цей факультет було приєднано до природничо-географічного.

Слід зазначити, що в цей час ХДПІ імені Г. С. Сковороди в цілому знаходився у вкрай скрутних умовах. Навчальний заклад не мав необхідного аудиторного фонду, у зв'язку з чим майже всі кабінети і лабораторії доводилося

займати під навчальні заняття і до того ж у дві зміни. Це значно обмежувало самостійну роботу студентів, перешкоджало створенню і подальшому розширенню навчально-матеріальної бази закладу. Багато із придбаного для кабінетів, лабораторій і навчальних майстерень обладнання неможливо було використовувати через те, що його ніде було встановлювати.

Незадовільною залишалася навчально-матеріальна база факультету фізичного виховання і спорту. Для проведення практичних занять із гімнастики, легкої атлетики, спортивних ігор, плавання інституту доводилося орендувати навчальні бази в різних кінцях міста (гімнастичну залу ДСТ «Червоний прапор», стадіон «Динамо», плавальний басейн Будинку фізичної культури). Інститут змушений був постійно змінювати розклад занять на факультеті, підлаштовуючись під орендовані навчальні бази, у зв'язку з чим порушувався принцип рівномірного чергування практичних занять з теоретичними і навіть норми навчального навантаження на студентів.

І. П. Дементьєв розумів, що для успішної роботи інституту і якісного навчання студентів необхідно вирішувати цю проблему. Сподівання на будівництво нового навчального корпусу, яке планувалося Міністерством освіти УРСР на 1956/1957 н.р., так і не виправдалися. У цих умовах передача трьох відділень інституту до Харківського державного університету імені О. М. Горького розглядалася дирекцією ХДПІ імені Г. С. Сковороди як вихід із ситуації, що склалася. І у вересні 1956 р. історичне відділення історико-філологічного факультету, природничо-географічний факультет (природниче і географічне відділення) об'єдналися з Харківським державним університетом імені О. М. Горького. Таким чином, у складі ХДПІ імені Г. С. Сковороди у 1956/1957 н.р. залишилося три факультети: філологічний, фізико-математичний, фізичного виховання і спорту.

У 1957 р. у ХДПІ імені Г. С. Сковороди були організовані 4-місячні курси для підготовки робітничої і колгоспної молоді до вступу в інститут. А вже влітку 1958 р. згідно з рішенням Ради Міністрів УРСР від 06.06.1958 р. № 706 та наказом Міністерства освіти УРСР від 15.07.1958 р. № 85 інститут було

реорганізовано в Харківський державний педагогічний інститут фізичного виховання імені Г. С. Сковороди. На той час це був перший вищий навчальний заклад такого профілю в країні.

Слід зазначити, що І. П. Дементьєвим за майже вісім років директорства було багато зроблено для вдосконалення підготовки вчителів в інституті. З метою забезпечення якості навчально-виховного процесу І. П. Дементьєв і його заступник з навчально-наукової роботи повсякчас контролювали хід навчального процесу, перевіряючи початок навчальних занять, дотримання розкладу, виконання програм і робочих планів викладачами, якість підготовки та проведення лекцій, практичних занять, консультацій, заліків та екзаменів. В інституті планувалося і здійснювалося стенографування лекцій з подальшим обговоренням їх на засіданнях кафедр.

У 1953/1954 н.р. з метою поліпшення навчальної роботи в інституті дирекція і партійна організація поставили завдання встановити зв'язки з випускниками ХДПІ імені Г. С. Сковороди, які працювали в школах. Було розіслано більше 200 листів випускникам, у яких їх просили повідомити про свою роботу в школі, про успіхи і проблеми. Особливо випускників просили дати критичні зауваження щодо організації навчального процесу на факультетах, розкрити недоліки в підготовці вчителів з кожної спеціальності, повідомити про труднощі, яких зазнає молодий учитель, висловити свої побажання, пропозиції тощо.

Для поліпшення зв'язків із випускниками-вчителями середніх шкіл наказом директора інституту І. П. Дементьєва у квітні 1957 р. було створено загальноінститутську комісію, а також факультетські комісії (на фізико-математичному, філологічному факультетах та на факультеті фізичного виховання і спорту). А 26-27 березня 1958 р. була проведена конференція випускників інституту по факультетах, у якій взяли участь 127 молодих учителів. Варто зазначити, що саме з цього часу в ХДПІ імені Г. С. Сковороди з'явилася традиція щорічних зустрічей з випускниками минулих років, яка існує і в наші дні.

Однією з проблем, над вирішенням якої постійно працював І. П. Дементьєв на посаді директора, було підтримання будівель інституту та гуртожитків у належному стані. Зокрема після реорганізації Харківського учительського інституту в його будівлі по пров. Фанінському, 3, яка стала навчальним корпусом №2 ХДПІ імені Г.С. Сковороди, було зроблено капітальний ремонт. На початку 1958/1959 н.р. проведено також капітальний ремонт навчального корпусу №3 на майдані Тевелєва, 18 (нині – пл. Конституції), прийнятого від Харківського технікуму фізичної культури після реорганізації інституту.

За час директорства І. П. Дементьєва зміцнилася навчально-матеріальна база інституту. Так, у 1952/1953 н.р. була створена агробіологічна станція в с. Гайдари Зміївського району.

У 1953/1954 н.р. в Гайдарях був збудований гідрологічний пост, який використовувався при проведенні польової практики з гідрології, на природничо-географічному факультеті облаштовано приміщення для утримання сільськогосподарських тварин, значно поповнився живий куточок. Також була обладнана лижна база на 200 пар лиж, база для ковзанів на 150 пар. У цьому ж навчальному році інститут приступив до будівництва спортивної зали в навчальному корпусі №1 по вул. Артема, 29, яка разом з додатковими приміщеннями (медпунктом, чоловічим та жіночим душем, тиром, малою залом, роздягальнями) була введена в експлуатацію в серпні 1958 р.

У 1954/1955 н.р. на природничо-географічному факультеті вперше було організоване дослідне поле розміром біля 8 га на землі колгоспу імені І. В. Сталіна у с. Гайдари. У наступному навчальному році там же була дообладнана спортивна база.

У 1958/1959 н.р. у зв'язку з реорганізацією інституту і створенням Харківського педагогічного інституту фізичного виховання імені Г. С. Сковороди розпочалася наполеглива праця із розбудови нового закладу, яка вимагала значного розширення навчально-спортивних баз, створення нових кабінетів і лабораторій, придбання спортивного інвентаря і

обладнання. Так, спортивна зала у навчальному корпусі № 3 на майдані Тевелєва, 18 була обладнана під спортивну гімнастику. На навчально-спортивній базі в Гайдарах було закінчено будівництво другого корпусу гуртожитку, розширено їдальню на 100 місць, побудовано басейн для плавання, створено водну станцію з причалом на 40 човнів, дообладнано спортивні майданчики, бігові доріжки тощо. За рішенням президії Харківської обласної ради профспілок Харківському державному педагогічному інституту фізичного виховання імені Г.С. Сковороди передавалася велолижна спортивна база ДСТ «Буревісник» у Лісопарку, яка була прийнята на баланс інституту в січні 1959 р.

Із квітня 1959 р. по липень 1973 р. І. П. Дементьєв, працюючи на посаді доцента кафедри історії КПРС, читав лекції та проводив семінарські заняття на факультеті фізичного виховання, фізико-математичному та природничому факультетах, керував науковою роботою студентів, займався громадською діяльністю. За свою багаторічну плідну роботу він був нагороджений медаллю «За трудову доблесть».

Серед наукових інтересів Івана Пименовича – радянське будівництво в Україні в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.), ідейно-політична робота Харківської обласної партійної організації на селі у 1959-1965 рр., історія ХДП імені Г. С. Сковороди. У межах підготовки тому «Харківська область» 26-томного енциклопедичного видання «Історія міст і сіл Української РСР» він узяв участь у написанні нарису про селище Панютине Лозівського району Харківської області.

Після виходу на пенсію в 1973 р. Іван Пименович підтримував зв'язок з інститутом і кафедрою, зустрічався зі студентами.

Основні праці

1. Дементьєв І. П. Институт физического воспитания / И. П. Дементьев // Красное знамя. – 1958. – 2 сентября, № 173 (4870) – С. 2.

2. Педагогічний інститут фізичного виховання в Харкові : інтерв'ю з І. П. Дементьєвим // Соціалістична Харківщина. – 1958. – 9 липня, № 134 (9853) – С. 4.

3. Сіваков В. Г. Панютине / В. Г. Сіваков, І. П. Дементьєв // Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Харківська область / П. Т. Тронько ; Ред. тома М. А. Сіроштан . – К. : Українська Радянська Енциклопедія, 1967. – С. 741-749.

4. Дементьєв І. П. Панютино / І. П. Дементьєв, В. Г. Сиваков // История городов и сел Украинской ССР: в 26 т. Харьковская область / Редкол.: пред. П. Т. Тронько, Н. А. Сероштан ; Институт истории АН СССР. – К. : Украинская советская энциклопедия, 1976. – С. 531-538.

5. Дементьєв І. П. Із історії Харківського державного педагогічного інституту (науково-дослідна робота та робота по підвищенню кваліфікації наукових працівників інституту 1946-1956 рр.) / І. П. Дементьєв // Матеріали ювілейної наукової сесії, присвяченої 50-річчю інституту / [ред. колегія: доц. М.Ф. Гетьманець (голова) та інші ; Харк. держ. пед. ін-т імені Г. С. Сковороди]. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1969. – С. 33-34.

Джерельна база

1. Пикалова Т. И. Неутомимый в труде : Дементьєв Иван Пименович (1902–1985) / Т. И. Пикалова, Т. Н. Ена // Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / [редкол.: В.И.Астахова, Е.В.Астахова и др.]; под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – С. 144-145.

2. Дементьєв Іван Пименович // Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / [О. А. Андрущенко, Л. І. Білоусова, В. Я. Білоцерківський та ін.] ; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – С. 317.

3. Державний архів Харківської області (ДАХО). Фонд Р 2 – Партійний архів Харківського обкому компартії України. Оп. 4, спр. 545 – Протоколи № 27,

28 засідань бюро обкому КП(б) У (9 червня 1951 р. – 9 червня 1951 р.). – 123 арк.

4. ДАХО. Фонд Р 4293 – Харківський державний педагогічний інститут. 1933-1970 рр. Оп. 1, спр. 23 – Накази по інституту. Том I (02 січня – 31 липня 1938 р.). – 292 арк.

5. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 24 – Накази по інституту. Том II (01 серпня – 31 грудня 1938 р.). – 266 арк.

6. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 50 – Накази №№1-207 по інституту. Том I (03 січня – 29 червня 1939 р.). – 299 арк.

7. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 75 – Накази №№1-122 по інституту (04 січня – 20 вересня 1941 р.). – 274 арк.

8. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 279 – Накази №№1-146 по інституту (01 січня – 31 грудня 1946 р.). – 110 арк.

9. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 316 – Накази №№1-150 по інституту (11 січня – 30 грудня 1947 р.). – 140 арк.

10. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 376 – Накази №№1-183 по інституту (02 січня – 31 грудня 1948 р.). – 247 арк.

11. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 451 – Накази №№1-218 по інституту (05 січня – 31 грудня 1949 р.). – 298 арк.

12. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 452 – Накази №№ 131-277 по інституту. Том II (01 липня – 31 грудня 1953 р.). – 235 арк.

13. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 527 – Накази №№1-209 по інституту. Том I (03 січня – 30 серпня 1954 р.). – 283 арк.

14. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 528 – Накази №№ 210-339 по інституту. Том II (01 вересня – 31 грудня 1954 р.). – 206 арк.

15. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 666 – Накази №№ 160-327 по інституту. Том II (02 липня – 30 грудня 1956 р.). – 263 арк.

16. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 717 – Накази №№1-184 по інституту. Том I (02 січня – 29 червня 1957 р.). – 245 арк.

17. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 779 – Накази №№1-177 по інституту. Том I (02 січня – 20 серпня 1958 р.). – 290 арк.
18. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 780 – Накази №№178-294 по інституту. Том II (25 серпня – 31 грудня 1958 р.). – 215 арк.
19. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 1, спр. 830 – Накази №№1-176 по інституту. Том I (03 січня – 30 червня 1959 р.). – 294 арк.
20. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 124 – Звіт про науково-дослідну роботу Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди за 1947 рік. – 85 арк.
21. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 387 – Звіт про роботу інституту за 1951-1952 навчальний рік. – 98 арк.
22. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 481 – Річний звіт про роботу інституту за 1953/1954 навчальний рік. – 138 арк.
23. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 556 – Річний звіт про роботу інституту за 1954/1955 навчальний рік. – 136 арк.
24. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 619 – Річний звіт про роботу інституту за 1955/1956 навчальний рік, 103 арк.
25. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 631 – Річний звіт про науково-дослідну роботу інституту за 1955 рік. – 118 арк.
26. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 740 – Звіт про роботу Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди за 1957/1958 навчальний рік. – 121 арк.
27. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 801 – Річний звіт про роботу інституту за 1958/1959 навчальний рік. – 112 арк.
28. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 863 – Штатний формуляр професорсько-викладацького складу інституту на 1959/1960 навчальний рік. – 21 арк.
29. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 3, спр. 306 – Протоколи №№1-22 засідань кафедри історії КПРС (28 серпня 1967 р. – 28 червня 1968 р.). – 60 арк.

ПОВХ ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1906-1997 рр.) –
директор Харківського державного педагогічного
інституту фізичного виховання імені Г. С. Сковороди
(1959-1962 рр.)

В. О. Повх народився в селі Волковці (нині Роменського району Сумської області) в сім'ї селянина-бідняка Повха Олексія Гнатовича. Із 1914 р. по 1921 р. навчався в початковій, потім у трудовій семирічній школі в селі Вовківцях. Закінчивши сільську трудову школу, з 1921 р. по 1923 р. навчався на педагогічних курсах у м. Ромни, потім з 1923 р. по липень 1924 р. – у Гадяцькому педагогічному технікумі (учитель початкової школи). Після закінчення Гадяцького педагогічного технікуму з 1924 р. по серпень 1927 р. працював учителем і директором Ясенівської трудової семирічної школи Авдіївського району Сталінської області. З вересня 1927 р. по березень 1931 р. Василь Олексійович продовжував освіту на філологічному факультеті Харківського інституту народної освіти (викладач української мови і літератури в середніх навчальних закладах – свідоцтво № 567 видане Харківським державним університетом імені О. М. Горького) і одночасно працював лектором-пропагандистом у Харківському обласному «Будинку селянина». Після закінчення інституту був призначений політредактором видавництва «Український робочий». На цій посаді працював до жовтня 1932 р., одночасно навчався в аспірантурі науково-дослідного інституту літератури імені Т.Г.Шевченка. З видавництва за мобілізацією Харківського обкому ЦК ЛКСМУ був направлений на комсомольську роботу на харківський завод «Серп і молот».

Як зазначено в особовій справі В. О. Повха, він працював:

- ✓ культпропом завкому комсомолу заводу «Серп і молот» з жовтня 1932 р. по березень 1934 р.;
- ✓ завідувачем культвідділу завкому профспілки заводу «Серп і молот» і одночасно викладав українську літературу в старших класах середньої школи робітничої молоді № 20 із березня 1934 р. по лютий 1938 р.;
- ✓ завідувачем Сталінського районного відділу народної освіти м. Харкова з лютого 1938 р.;
- ✓ завідувачем Харківського міського відділу народної освіти з квітня 1939 р.;
- ✓ завідувачем Харківського обласного відділу народної освіти з серпня 1939 р. по жовтень 1942 р.;
- ✓ завідувачем сектору агітації і пропаганди ЦК КП України в м. Москві з жовтня 1942 р. по лютий 1943 р.;
- ✓ завідувачем Харківського обласного відділу народної освіти до листопада 1944 р.;
- ✓ заступником завідувача відділу шкіл, заступником завідувача відділу агітації і пропаганди в ЦК КП України з листопада 1944 р. по листопад 1949 р.;
- ✓ секретарем Кам'янець-Подільського обкому КП України з листопада 1949 р. по вересень 1952 р.;
- ✓ секретарем Закарпатського обкому КП України з вересня 1952 р. по квітень 1959 р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР № 176-к від 27 квітня 1959 р. В. О. Повх приступив до виконання обов'язків директора Харківського

державного педагогічного інституту фізичного виховання імені Г. С. Сковороди (витяг з наказу № 115 від 06 травня 1959 р.).

Після звільнення з посади директора Василь Олексійович працював старшим викладачем кафедри педагогіки ХДПІ імені Г. С. Сковороди. 30 вересня 1987 р. старший викладач кафедри педагогіки, персональний пенсіонер В. О. Повх написав у заяві: «У зв'язку з погіршенням зору прошу звільнити мене з посади старшого викладача кафедри педагогіки. У міру своїх сил буду виконувати партійні і громадські доручення в інституті» (заява підписана завідувачем кафедри к.п.н., доц. В. І. Лозовою).

Останні роки життя керував Радою ветеранів Великої Вітчизняної війни при ХДПІ імені Г. С. Сковороди.

В. О. Повх очолював інститут, кадровий склад якого протягом періоду його керівництва мало чим змінився і мав такий вигляд, наприклад, у 1959/1960: 111 штатних одиниць професорсько-викладацького складу, 47 лаборантського складу, 10 навчально-виробничого складу.

Управлінська діяльність В. О. Повха на посаді директора інституту була ініціативною та активною. Василь Олексійович очолював вищий навчальний заклад у важкі для педагогічного колективу часи. Напередодні Міністерство просвіти провело реорганізацію вишу, перетворило його на однопрофільний інститут фізичного виховання. Традиційні факультети – філологічний, фізико-математичний, біологічно-хімічний – скорочувалися, їхнє існування по суті було проблемним. Дуже скоро виявилася помилковість рішення міністерства, оскільки Харківська область відчула дефіцит учительських кадрів. В. О. Повх, як працівник народної освіти в минулому, розумів необхідність відновлення багатoproфільного вищого навчального закладу. Слід зазначити, що головною заслугою його на посаді директора є те, що він розв'язав це завдання. Наказом Міністерства освіти від 4 серпня 1962 р. педагогічний інститут був відновлений у складі факультетів фізичного виховання, фізико-математичного, філологічного, біологічно-хімічного.

У такий спосіб збільшувався контингент студентів. На 10 липня 1962 р. контингент факультету фізвиховання складав 747 осіб (у 1960/1961 н.р. студентів було 686 осіб), а план набору склав – на факультети фізвиховання – 175 осіб, фізико-математичний – 100 осіб, філологічний – 100 осіб, біологічно-хімічний – 50 осіб.

У 1960 р. при інституті відкрито вечірній факультет учителів 1-4 класів, на якому підвищували свою кваліфікацію 202 вчителі початкових класів м. Харкова та одержували спеціальну освіту піонервожаті, вихователі дитячих садків, робітники та службовці різних установ міста. У звіті про роботу Харківського державного педагогічного інституту фізичного виховання ім. Г. С. Сковороди за період 1961/1962 н.р. В. О. Повх запропонував на заочному відділенні відкрити факультет учителів початкових класів з вищою освітою, створити кафедру педагогіки та методики початкової освіти.

У грудні 1960 р. колегія Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР затвердила навчальний план з п'ятирічним строком навчання. І тому з другого півріччя весь I курс і 3 групи II курсу переведені на новий навчальний план, за яким надавалася більш ґрунтовна теоретична, педагогічна, практична, спортивна підготовка вчителя-вихователя. Колектив інституту розробив новий навчальний план для повноцінної підготовки вчителів фізичної культури з другою спеціальністю – вихователь школи-інтернату. Кафедри інституту перебудували та удосконалили зміст кожного навчального курсу, приділяючи увагу ідейно-науковому, методичному рівню лекцій, лабораторно-практичних і семінарських занять, організації й керівництву самостійною роботою студентів. На всіх курсах факультетів введено нові спецсемінари і спецкурси, спецпрактикуми і факультативні курси, курсові роботи і проекти, які мали більшу професійно-педагогічну спрямованість. Для студентів-заочників кафедра педагогіки і психології надрукувала методичний лист про підготовку заочників до державних іспитів.

У звітному періоді значно покращилося ставлення студентів до вивчення педагогічних дисциплін, особливо на факультеті фізвиховання. Студенти цього

факультету значно краще відвідували лекції й практичні заняття, конспектували першоджерела, вели записи на лекціях. Збільшилася кількість оцінок «4» і «5», покращилася дисципліна студентів. 22 випускники 1961/1962 н.р. добровільно поїхали працювати на цілинні землі, 3 випускники – працювати на Кубі.

Рада університету в цей період опікувалася питаннями політико-виховної роботи зі студентами. Так, детально обговорювався план політико-виховної роботи та правила внутрішнього розпорядку інституту, неодноразово звітували про виховну роботу серед студентів керівники кафедр анатомії та фізіології людини, іноземних мов.

У 1961/1962 н.р. працювало 15 наукових студентських гуртків. Порівняно з 1960/1961 н.р. більше студентів молодших курсів залучили до наукової роботи. Студентами першого курсу підготовлено 10 доповідей, другого курсу – 41 доповідь, третього курсу – 16 доповідей, четвертого – 30 доповідей, п'ятого курсу фізико-математичного факультету – 14 доповідей, п'ятого курсу філологічного факультету – 5 доповідей. Так, студент 3 курсу факультету фізвиховання А. І. Сєдих (керівник – старший викладач М. О. Білокінь) виголосив доповідь на тему «Особливості техніки кругів двома на гімнастичному коні».

В. О. Повх продовжував реалізацію ідеї перебудови та вдосконалення практики студентів. Ураховуючи специфіку факультету фізвиховання з другим профілем вихователя школи-інтернату, інститут розробив свій проект програми педпрактики, за яким працювали студенти. Кафедра педагогіки і психології разом із кафедрою теорії й методики фізичного виховання створили нові програми з усіх видів педагогічної практики на факультеті фізвиховання. Нові програми передбачали підготовку не тільки викладача фізкультури, але й вихователя шкіл-інтернатів.

Студенти проходили практику протягом року без перерви, змінювалися лише її види, місця та склад студентів, методисти та вчителі. Безвідривна практика була лише на факультеті фізвиховання з II по IV семестри для I-III курсів, що проходила в 20 школах міста, 6 школах-інтернатах,

2 спортшколах щотижня на II курсі по 6 годин, на III курсі – 4 години. До того ж студенти фізвиховання вивчали курс методики виховної роботи, поєднуючи його з безвідривною практикою в школах-інтернатах, а також вивчали музику, співи, хореографію, народні танці, автосправу, кіно-фотосправу, працювали в майстернях. Практика з відривом від занять відбулася таким чином. Студенти I курсу проходили практику в молодших класах у школах-інтернатах, II курсу – в масових школах у 5-8 класах помічниками класних керівників та піонервожатих, III курсу поверталися в школи-інтернати та працювали в 5-8 класах помічниками класних керівників, піонервожатих, керівниками спортивних секцій. Передвипускню практику студенти проходили в масових школах м. Харкова за фахом учителя фізвиховання та анатомії й фізіології людини. Під час настановчих конференцій студентів знайомили з досвідом липецьких учителів. Випускні курси проходили практику в сільських та виселкових школах районів області, на вільних місцях учителів, одержували зарплату. Улітку студенти III курсу працювали в літніх оздоровчих дитячих установах з 4 по 30 червня. Для них попередньо проводили спецсемінари з підготовки до роботи з дітьми в літніх піонерських таборах.

У роботі інституту приділялася значна увага зв'язку зі школами, а саме: проведення педагогічної практики; участь викладачів у методичній роботі обласного інституту вдосконалення вчителів; виступи викладачів перед учителями і батьками з лекціями та доповідями з питань комуністичного виховання дітей через районні та обласні товариства з поширення політичних і наукових знань та обласну пресу; надання допомоги школам в узагальненні і поширенні передового досвіду педагогічної роботи; консультації й керівництво науково-дослідною роботою вчителів; допомога школам у спортивній роботі. На семінарах з учителями виступали з лекціями і доповідями проф. А. І. Зільберштейн, викладачі М. О. Григор'єв, О. М. Ясько, О. М. Попков, Г. Т. Сословська. Прочитано 50 лекцій і доповідей на різні педагогічні теми, а в Будинку вчителя був організований і проведений педагогічний вечір запитань і відповідей для батьків. Інститут ініціював відкриття Батьківського університету

на фабриці «Червона нитка», де двічі на місяць відбувалися заняття з працівниками. У газеті «Красное знамя» дописувачами були проф. А. І. Зільберштейн зі статтею «Оволодіння наукою виховання», викл. С. А. Нагорна – «Роль сім'ї у вихованні здібностей дитини», викл. Л. Д. Привалова – «Про честь і правдивість дітей та трудове виховання дітей в сім'ї».

Збільшилася кількість аспірантів на кафедрах теорії і методики фізвиховання (у 1959/1960 н. р. навчалося 2 особи, а в 1961/1962 н.р. – 4 особи), легкої атлетики (у 1959/1960 н.р. навчалося 2 особи, а в 1961/1962 н.р. – 3 особи), гімнастики (у 1959/1960 н.р. навчалося 2 особи, а в 1961/1962 н.р. – 4 особи), фізіології спорту (у 1959/1960 н.р. не було аспірантів, а в 1961/1962 н.р. навчалася 1 особа).

Приділялася значна увага громадсько-просвітницькій діяльності. Так, 60 агітаторів із числа викладачів, обслуги і кращих студентів провели понад 1000 бесід для населення, роз'яснюючи матеріали XXII з'їзду КП України, XXII з'їзду КПРС.

У 1960/1961 навчальному році на кафедрах теорії і методики фізичного виховання, легкої атлетики і гімнастики створено навчально-методичні кабінети. Для занять з аспірантами створено наукову лабораторію. Кабінети систематично поповнювалися новою літературою, таблицями, схемами, кінограмами та іншими матеріалами. Кабінети педагогіки, анатомії і фізіології людини, гігієни і лікарського контролю поповнені новими наочними приладами, посібниками та апаратурою. Значна робота проводилася з обладнання кабінету іноземних мов (придбано 7 магнітофонів, таблиці, епідіоскоп, фільмоскоп).

В. О. Повх був не лише адміністратором, але й педагогом, багато уваги приділяв викладацькій діяльності. Був глибоко переконаний у тому, що лише покликання, талант, повна самовіддача – важливі умови формування педагога-професіонала. Педагог надавав великого значення теоретичним і практичним проблемам виховання студентів, їхньому мисленню, активності, творчості. Добре володів українською і російською мовами, читав білоруською,

польською, німецькою мовами. Спокійний і вимогливий, урівноважений і принциповий, толерантний і справедливий – таким його запам'ятали працівники. Секретар партбюро ХДП імені Г. С. Сковороди В. І. Лозова у характеристиці старшого викладача кафедри педагогіки В. О. Повха, виданої для Міністерства просвіти УРСР, написала: «Тов. В. О. Повх закінчив інститут народної освіти в 1931 р. У системі просвіти працює понад 30 років. Тов. В. О. Повх веде самостійний курс історії педагогіки на філологічному факультеті. Заняття проводить на рівні сучасних вимог. Керує курсовими і дипломними роботами. Проводить велику громадську роботу. Систематично виступає з лекціями і доповідями перед учителями шкіл Харківської області».

Про В. О. Повха згадує старший лаборант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г. С. Сковороди Мікрюкова Зінаїда Сергіївна: «Одного дня Василь Олексійович запросив нас до себе додому і запропонував відібрати книги для кафедри. Коли ми зайшли до його оселі, то помітили багато стелажів і безліч книг. Господар з радістю подарував книги, які й зараз знаходяться в бібліотечному фонді кафедри» (записано 25 січня 2016 р.).

Закордонні відрядження В. О. Повха пов'язані з його роботою в партійних органах. У складі делегатів – трудівників Закарпатської області, перебував за кордоном в Угорській народній республіці (1958 р.), у Румунській народній республіці (1959 р.), у Чехословацькій соціалістичній республіці (1956-1958 рр.).

Громадсько-просвітницька діяльність В. О. Повха також пов'язана з виконанням партійних доручень, оскільки в комсомолі був з 1925 р. по 1937 р., а членом партії став з травня 1939 р. (партквиток № 05125592). Працював у виборних органах: м. Харків, Харківська область, Рада депутатів трудящих – депутат, член виконкому (1939-1944 рр.), м. Проскурів, Кам'янець-Подільський обком КП України – секретар, член бюро (1949-1952 рр.), м. Ужгород, Закарпатський обком КП України – секретар, член бюро (1952-1959 рр.), м. Ужгород, Закарпатська область Рада депутатів трудівників – депутат (1955-1959 рр.).

В. О. Повх був нагороджений орденами «Знак пошани» (1944 р.), Трудового Червоного Прапора (1945 р.), Трудового Червоного Прапора (1958 р.); медалями «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (1945 р.), «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (1946 р.); «Мала золота медаль» (1958 р.), мав звання «Почесний громадянин міста Пряшева» (нагородив Пряшівський крайовий комітет Комуністичної партії Чехословаччини в 1957 р.), а також відзначений знаком «Відмінник народної освіти» (1969 р.); Почесною грамотою Міністерства освіти УРСР та республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ (1979 р.).

Основні праці

1. Повх В. О. Готуємо вчителів широкого профілю / В. О. Повх // Соціалістична Харківщина. – 1962. – 4 серп.
2. Повх В. О. До питання про зміцнення зв'язку школи-інтернату з сім'єю / В. О. Повх, Т. В. Чудновська / Тези доповідей. Секція педагогіка та психологія. XVII звітна наукова конференція. – Х., 1962. – С. 12-15.
3. Повх В. О. Про них складатимуть пісні / В. О. Повх // Радянська освіта. – 1967. – 30 серп.
4. Повх В. О. Воспитание советской школой / В. О. Повх // В боях за Харьковщину. – Х. : Прапор, 1968. – С. 142-148.
5. Повх В. О. Загально-середня школа на Харківщині в 1932-1941 рр. / В. О. Повх // Матеріали ювілейної наукової сесії, присвяченої 50-річчю інституту. – Х., 1969.

Джерельна база

1. Гетьманец М. Ф. С любов'ю к людям / Гетьманец М. Ф., Ена Т. Н. // Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров харьк. вузов (1805-2004 гг.) / [редкол. : В. И. Астахова, Е. В. Астахова и др.] ; под общ.

ред. : В. И. Астаховой, Е. В. Астаховой;. – Х. : Изд-во НУА : Золотые страницы, 2004. – С. 146.

2. Педагогічна Харківщина: довідник / за ред. В. І. Лозової, І. Ф. Прокопенка. – Х. : Видавництво Круглова, 1997. – С. 122.

3. Державний архів Харківської області (ДАХО). Фонд Р 4293 – Харківський державний педагогічний інститут. 1933-1970 рр. Оп. 2, спр. 854 – Звіт про роботу Харківського державного педагогічного інституту фізичного виховання ім. Г. С. Сковороди за 1959/1960 навчальний рік. – арк. 130.

4. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 871 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1959 р. – 71 арк.

5. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 910 – Річний звіт про роботу інституту за 1960/1961 навчальний рік. – 175 арк.

6. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 932 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1960 р. – 78 арк.

7. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 971 – Річний звіт про роботу інституту за 1961/1962 навчальний рік. – 247 арк.

8. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 2, спр. 988 – Річний звіт про науково-дослідницьку роботу інституту за 1961 р. – 172 арк.

9. ДАХО. Фонд Р 4293. Оп. 4, спр. 44 – Протоколи засідань місцевому інституту за 1960 р. – 40 арк.

ЛОМОВ ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (1911-1984 рр.) –
ректор Харківського державного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди (1962-1966 рр.)

Г. І. Ломов народився в м. Полтаві в сім'ї робітника. Після закінчення школи пішов працювати слюсарем «Укрмашбуду» в м. Харкові (1929-1930 рр.), викладачем ФЗУ, потім працював учителем початкової школи, завучем, директором школи. Науково-педагогічною діяльністю Г. І. Ломов почав займатися як викладач авіаційного інституту (1940-1941 рр.). Саме тоді він поєднував роботу з навчанням у Харківському державному університеті, закінчив вечірнє відділення істфаку за спеціальністю «історія» в 1938 р., отримавши кваліфікацію історика. У 1940 р. Григорій Іванович закінчив ще курси викладачів марксизму-ленізму при ЦК КПУ, став працювати на партійній роботі – спочатку лектором обкому партії, з 1942 р. – завсектору пропаганди Алтайського крайкому партії, секретарем Ізюмського райкому партії (1943 р.), секретарем Львівського міськкому партії (1944 р.), секретарем з пропаганди Львівського обкому партії (1947-1959 рр.). У 1942-1943 рр. був призваний до армії, служив в особливому відділі Харківського, Сибірського військових округів. Був директором Львівського педагогічного університету (3.03.1950 р. – 3.08.1960 р.). Після переведу цього ВНЗ у м. Дрогобич (1960 р.) став завідувачем кафедри історії КПРС Львівського політехнічного інституту (6.08.1960 р. – 31.08.1966 р.).

На посаді ректора ХДПІ імені Г.С.Сковороди перебував з 06.12.1962 р. по 31.08.1966 р.).

У 1966-1984 рр. після звільнення з ХДПІ імені Г.С.Сковороди – доцент кафедри марксизм-ленінізму Харківського автодорожнього інституту, читав історію КПРС, проводив велику виховну роботу зі студентами. Науково-педагогічний стаж 31 рік. У липні 1977 р. звільнився на пенсію, але через місяць повернувся на викладацьку роботу на ту саме кафедру доцентом ХАДІ. Має 6 подяк від адміністрації ХАДІ. Цікаво, що на день обрання на посаду доцентом кафедри марксизму-ленінізму ХАДІ голосування було таким: з 29 бюлетенів 19 – за, проти – 9. Інші конкурси на посаду доцента Г.І.Ломов проходив одноголосно. Пенсіонер республіканського значення, нагороджений орденом «Знак пошани».

Наукова діяльність Г.І. Ломова така: у 1954 р. відбувся захист його кандидатської дисертації в Інституті історії АН УРСР на тему «Установлення і укріплення радянської влади в Західній Україні (1939-1941)». Надрукував статті з цієї теми в періодичних виданнях. Усього мав наукових статей 6, брошур – 1, статей в газетах – 10, загальний обсяг публікацій 6 у.д.а.

На посаді ректора Г.І. Ломов займався питаннями реформування ВНЗ із спортивного в багатoproфільний педагогічний, відновив роботу фізико-математичного, філологічного, природничого факультетів. Налагодив психологічний клімат в колективі, займався благоустроєм навчально-спортивної бази в с. Гайдари, приділяв увагу якості підготовки вчителів, навчально-виховній роботі зі студентами. Встановив партнерські стосунки з Тбіліським педагогічним інститутом імені О. С. Пушкіна на рівні обміну делегаціями і вивчення досвіду роботи. Саме в роки ректорства в ХДПІ імені Г. С. Сковороди трапилася подія, яка суттєво вплинула на авторитет Григорія Івановича, на його подальшу долю. Його син, який навчався в одному з престижних ВНЗ м. Москви, після вбивства президента США Дж. Кеннеді в колі друзів обмовився, мовляв, і тут нас США обійшли. Про це повідомили, і І. Ломова виключили з ВНЗ, проти нього була розпочата кримінальна справа,

він був ув'язнений, що, звичайно, негативно позначилося на кар'єрі батька. У педагогічний інститут постійно засилалися найрізноманітніші міністерські комісії. Порушень з боку ректора Г. І. Ломова не було виявлено, але в 1966 р. Григорій Іванович змушений був покинути посаду ректора ХДПІ, отримавши перед цим догану за недостатній контроль за фінансовою і господарською діяльністю педагогічного інституту від Київського райкому КПУ м. Харкова. Протягом місяця влаштувався на роботу в ХАДІ. У 1967-1969 рр. він мав погане здоров'я, але працював доцентом ХАДІ, потім стажувався в ХДУ ім. О. Горького на кафедрі історії КПРС, проводив виховну і наукову роботу зі студентами, читав лекції і вів семінари, брав участь у засіданнях кафедри, отримував подяки і зауваження. Помер у січні 1984 р., похований на 13 міському кладовищі, про що піклувалася адміністрація ХАДІ.

Основні праці

1. Ломов Г. І. Народні збори Західної України / Г. І. Ломов // Брошура книжково-журнального видавництва у Львові, 1959.
2. Ломов Г. И. Наши ближайшие задачи в Донбассе / Г. И. Ломов. – Х. : Донуголь, 1928. – 41 с.
3. Ломов Г. І. Партійна організація Львівщини в боротьбі за встановлення і зміцнення Радянської влади та здійснення соціалістичних перетворень / Г. І. Ломов // Львівська обласна партійна організація. – Львів, 1954.
4. Ломов Г. І. Створення і діяльність тимчасових управлінь в містах і селах Західної України в 1939 р. / Г. І. Ломов // Наукові записки Львівського педінституту. – Т. 9. – Серія суспільних наук. – 1958. – С. 48-56.

Джерельна база

1. Гетьманець М. Ф. На стороне добра и правды: Ломов Григорий Иванович (1911-1984) / М. Ф. Гетманец, Т. Н. Ена // Служение Отечеству и

долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров харьк. вузов (1805-2004 гг.) / [редкол. : В. И. Астахова, Е. В. Астахова и др.] ; под общ. ред. : В. И. Астаховой, Е. В. Астаховой. – Х. : Изд-во НУА : Золотые страницы, 2004. – С. 147-148

2. Іщенко М. Пам'яті педагога. Г.І. Ломов: приклад для поколінь / М. Іщенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asyan.org/potra/%D0%97>

3. Фонд архіву сім'ї Ломових.

ГЕТЬМАНЕЦЬ МИХАЙЛО ФЕДОСІЙОВИЧ

(16.09.1923 р.н.) – ректор Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (1966-1970 рр.)

Народився в селі Китайгород Олександрівського району Кіровоградської області.

У 1950 р. закінчив філологічний факультет Харківського державного університету імені О. М. Горького. По навчанні в аспірантурі при кафедрі історії російської літератури цього ж навчального закладу захистив у 1954 р. кандидатську дисертацію «Творческий путь П. А. Павленко». Докторську дисертацію «А. С. Макаренко и концепция нового человека в советской литературе 20-30-х годов» було захищено в 1980 р. Учене звання професора присвоєно в 1983 р.

Із 1953 р. працював у Харківському державному педагогічному інституті ім. Г. С. Сковороди: до 1955 р. – викладачем кафедри російської і зарубіжної літератури, з 1956 р. до 1996 р. – завідувачем цієї кафедри, з 1997 р. і до 2015 р. – професором кафедри російської і світової літератури. У 1956-1965 рр. був деканом філологічного факультету, з 1966 р. по 1970 р. – ректором Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди.

Основні напрями наукової діяльності – історія російської та української літератури, вивчення пам'ятки давньоруської літератури «Слово о полку

Ігоревім», теорія російської та української літератури, літературне життя Слобожанщини.

Підготував 5 докторів і 16 кандидатів філологічних наук.

Науковий доробок – понад 450 наукових праць, у тому числі монографії: «А.С.Макаренко – литературный критик», «А.С.Макаренко и концепция нового человека в советской литературе 20-30-х годов», «Велике і вічне «Слово о полку Ігоревім», «Слово о полку Ігоревім в школі», «Тайна реки Каялы», «Сучасний словник літературознавчих термінів», підручник «Введение в литературоведение».

М. Ф. Гетьманець – учасник Великої Вітчизняної війни. Має бойові нагороди: орден Великої Вітчизняної війни II ступеня, орден «За мужність», медалі «За відвагу» та понад 20 медалей, одержаних у повоєнний час.

За наукову і педагогічну діяльність нагороджений знаком «Відмінник освіти», медаллю імені А. С. Макаренка, лауреат премії імені Григорія Квітки-Основ'яненка.

М.Ф. Гетьманець очолив інститут у гарячу пору, коли слід було проводити вступні іспити і готуватися до нового навчального року.

Крім того, у цей період в інституті не було першого проректора, проректора з господарчої частини, головного бухгалтера.

І Михайло Феодосійович зайнявся підбором кадрів, сформувавши за короткий час команду відданих справі людей, які розуміли складність ситуації і робили все, щоб підтримати ректора та налагодити роботу. Треба було працювати над зміцненням матеріально-технічної бази інституту, і ректор почав вимагати в Міністерстві освіти гроші на будівництво гуртожитку і навчального корпусу, а в міській влади – виділення земельної ділянки для будівництва.

Вирішення гострих поточних проблем поєднувалося з розробкою стратегічного плану розвитку інституту в усіх основних напрямках його діяльності: навчальна робота, виховна, наукова і господарча. Завдання господарчої роботи були зорієнтовані на будівництво нового навчального корпусу та гуртожитків. У галузі наукової роботи було взято курс на підготовку

докторів наук, визначено кандидатури найбільш перспективних науковців і вирішено створити їм найсприятливіші умови для плідної роботи, а також за конкурсом запрошували на роботу докторів наук, професорів з інших вищих навчальних закладів. За ініціативою ректора в галузі навчально-виховної роботи почали з елементарного: установлення чіткого режиму роботи всіх підрозділів, згуртування колективу, створення оптимістичного настрою, єдності в думках і діях. Щоб домогтися єдності вимог до студентів, розробили і видрукували спеціальні пам'ятки викладачам, що були обговорені на кафедрах. Одночасно розробили правила поведінки студентів, які отримав кожен студент і під керівництвом кураторів вони були обговорені в усіх групах. У подальшому ці пам'ятки вручалися першокурсникам разом зі студентськими квитками.

Професорсько-викладацький склад інституту не задовольняла система навчальної роботи, коли студент протягом семестру слухає лекції, а звітує лише в кінці його на іспитах. За ініціативою ректора було створено такі умови, коли навчання студента було під контролем викладача протягом семестру. Усім викладачам було запропоновано розділити свої курси на три частини і запровадити три проміжні заліки, на основі яких виставляти екзаменаційну оцінку. Ці проміжні заліки стали справжнім стимулом у навчанні, поліпшилася трудова дисципліна і активність на практичних заняттях. Нову систему було обговорено на Вченій раді інституту і на основі її рішення видано відповідне розпорядження. Дієвість такої системи розуміли і в інших навчальних закладах України, але саме Харківський педінститут був ініціатором упровадження її в практику. Згодом Міністерство освіти прислухалося до цих пропозицій і частково реалізувало цю систему, запровадивши внутрішньосеместрові атестації знань. Цікавою педагогічною знахідкою в цей період було програмування фахової підготовки студентів, адже, крім викладання свого предмета, учителям доводиться виконувати роботу, не передбачену навчальним планом, виступати в різних ролях – класного керівника, лектора з питань культури і мистецтва, організатора екскурсій.

Саме під керівництвом М. Ф. Гетьманця було розроблено «Програму естетичного мінімуму», у якій передбачалися конкретні заходи щодо естетичного виховання студентів усіх факультетів. Ректорат вважав, що за роки навчання у великому науковому і культурному центрі, яким є Харків, майбутній учитель повинен максимально скористатися можливостями для свого культурного і духовного розвитку. З метою координації і дослідження роботи в цій галузі за підтримки ректора було створено науково-методичний кабінет естетичного виховання.

У цей же період було запроваджено ще одну програму, яка відповідала на питання: «Що повинен знати і вміти вчитель певної спеціальності?» Група філологів під керівництвом проф. Л. А. Лисиченко розробила програму під назвою «Сімнадцять умінь учителя-філолога», яка отримала позитивну оцінку педагогічної громадськості не тільки Харкова, а й усієї України. У цій програмі було перераховано те, в якій ролі може виступати вчитель у сучасній школі: викладач мови і літератури, класний керівник, керівник гуртка, керівник літературної студії, керівник драматичного гуртка, лектор з питань мистецтва, лектор з політичних питань, керівник художньої самодіяльності, організатор екскурсій, організатор культурно-масової роботи, редактор стіннівки, громадський діяч, організатор краєзнавчої роботи, організатор дозвілля учнів. Після цього переліку висвітлювалися шляхи забезпечення цих знань і вмінь. Аналогічні програми було розроблено і на інших факультетах.

Однією з дуже гострих проблем освіти в Україні була проблема підготовки вчительських кадрів для села. За ініціативою ректора Харківський педінститут висунув ідею адресної підготовки вчителів на замовлення районних відділів освіти. Щоб надати цій системі правову основу, уряд України на пропозицію ректорів запровадив підготовку вчителів для села за рекомендацією і за рахунок колгоспів. Саме цей варіант набув подальшого розвитку.

Свіжий струмінь у життя інституту внесли творчі зв'язки з Магдебурзькою вищою педагогічною школою Німеччини, які були започатковані ще попереднім ректором. У жовтні 1967 р. М. Ф. Гетьманець

виїхав до Магдебурга, щоб укласти договір про співробітництво і надати зв'язкам вишів реального змісту. Це була важлива подія в житті інституту, яка вимагала пильної уваги і значної підготовчої роботи. У Магдебурзі ректор М. Ф. Гетьманець з успіхом виступив з лекцією «Творчість М. О. Шолохова», яку прочитав німецькою мовою. Крім того, він побував у школах, театрах, відвідав завод важкого машинобудування, тричі зустрічався зі студентами та викладачами, відвідав Берлін, Лейпциг, Дрезден.

Ректор був переконаний, що творча співдружність двох вищих навчальних закладів зацікавила обидві сторони і принесе обопільну користь. З того часу почався процес обміну студентів та викладачів вишів. На початку літа 1968 р. Харків гостинно приймав німецьких колег. Було розроблено й успішно зреалізовано цікаву культурну програму для гостей.

За роки ректорства М. Ф. Гетьманцю вдалося згуртувати викладацький та студентський колективи, розробити та втілити цікаві творчі програми розвитку інституту, зміцнити матеріально-технічну базу. Але Михайлові Феодосійовичу адміністративна робота на посаді ректора була не зовсім до душі, він хотів ґрунтовно займатися науковою діяльністю і тому в 1970 р. написав заяву про звільнення з цієї посади за власним бажанням. Міністерство освіти задовольнило його прохання. Усе подальше життя він присвятив науці. І сьогодні професор М.Ф. Гетьманець, який перебуває на заслуженому відпочинку, продовжує натхненно працювати на літературній ниві.

Основні праці

1. В гостях у сказки / [составление, комментарий, вступительная статья М. Ф. Гетманца]. – Х. : Прапор, 1988. – 176 с.
2. Гетманец М. Ф. А. С. Макаренко – литературный критик / М. Ф. Гетманец. – Х. : Изд-во ХГУ, 1971. – 64 с.
3. Гетманец М. Ф. А.С. Макаренко и концепция нового человека в советской литературе 20-30–х годов / М. Ф. Гетманец. – Х. : Вища школа, 1976. – 246 с.

4. Гетманець М. Ф. Введение в литературоведение / М. Ф. Гетманець. – Х. : Майдан, 2011. – 76 с.
5. Гетьманець М. Ф. Велике і вічне: «Слово о полку Ігоревім» / М. Ф. Гетьманець. – Суми: Собор, 1998. – 150 с.
6. Гетьманець М. Ф. О Харькове и не только / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Майдан, 2012. – 130 с.
7. Гетьманець М. Ф. Про себе і про час / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Мачулін, 2011. – 255 с.
8. Гетьманець М. Ф. «Слово о полку Ігоревім» у школі / М. Ф. Гетьманець. – Суми: Собор, 2001. – 135 с.
9. Гетьманець М. Ф. Статті про «Слово о полку Ігоревім» / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Мачулін, 2008. – 147 с.
10. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літературознавчих термінів / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Ранок. 2003. – 158 с.
11. Гетьманець М. Ф. Тайна реки Каялы / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Вища школа, 1982. – 144 с.
12. Гетьманець М. Ф. Тайна Каялы в свете науки, логики и здравого смысла / М. Ф. Гетьманець. – Х. : Майдан, 2002. – 89 с.

Джерельна база

1. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / [О. А. Андрущенко, Л. І. Білоусова, В. Я. Білоцерківський та ін.]; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.
2. Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди / гол. ред. М. Белєвцов. – Х. : Видавничий дім «Відомі імена», 2006. – 120 с.

БОЙКО МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ

(1915-1988 рр.) – ректор Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (1970-1980 рр.)

М. Ф. Бойко народився в с. Болотниця (нині Талалаївського району Чернігівської області) в сім'ї селянина-бідняка. Закінчивши Болотницьку семирічну школу, у 1931 р. вступив до Гадяцького педагогічного технікуму. Після його закінчення в 1934 р. продовжив навчання на історичному факультеті Харківського педагогічного інституту. Педагогічну діяльність М.Ф. Бойко розпочав у 1938 році (працював директором СШ №1 у м. Куп'янську Харківської області, директором СШ № 30 у м. Харкові). У жовтні 1939 р. був направлений у Західну Україну, де працював завідувачем Тернопільського міського відділу народної освіти до липня 1941 р. Із Тернополя був переведений в м. Ізюм Харківської області на посаду завідувача міськвн. У жовтні 1941 р. евакуйований у м. Семипалатинськ Казахської РСР, де працював викладачем історії Харківської спецшколи ПВС. У вересні 1943 р., повернувшись в Україну, згідно з направленням працював у Тернопільському обкомі партії завідувачем відділу роботи шкіл.

Навчання у Вищій партійній школі при ЦК ВКП(б), яку М. Ф. Бойко закінчив у грудні 1947 р., визначило подальшу його роботу на посаді першого

секретаря Закарпатського обкому партії (1948–1952 рр.). У 1952 р. М. Ф. Бойко повернувся до Харкова.

У 1953 р. М. Ф. Бойко захистив кандидатську дисертацію в галузі історії.

Основні наукові праці М. Ф. Бойка присвячені актуальним проблемам освіти в Україні, ролі передового педагогічного досвіду в удосконаленні форм і методів навчання, розвитку середньої школи, підготовки вчительських кадрів. У своїх наукових роботах М. Ф. Бойко розкривав питання перебудови школи у світлі вимог основних законів про освіту, зокрема, «Про зв'язок школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР». Особливого значення надавав підготовці вчителя, підвищенню рівня вчительських кадрів, їхній перепідготовці, оволодінню ними передовим педагогічним досвідом. «Вивчення і популяризацію передового досвіду ми вважаємо найголовнішим обов'язком відділів народної освіти, шкільних інспекторів. ...Саме вивчення передового педагогічного досвіду дозволяло вчителям шкіл поліпшувати форми і методи навчання, спрямовувати учнів на активну діяльність у навчальному процесі».

Найбільш актуальними проблемами М. Ф. Бойко вважав забезпечення єдності навчання і виховання, політехнічної і професійної освіти; подолання перевантаження учнів обов'язковими навчальними завданнями; оволодіння учнями уміннями працювати самостійно; використання наочних приладів у навчанні; розвитку шкільного самоврядування. Ці погляди не позбавлені актуальності й сьогодні.

За плідну діяльність у галузі освіти в 1956 р. йому було присвоєно звання «заслужений учитель УРСР».

М. Ф. Бойко був делегатом Міжнародних конференцій з питань освіти в м. Женеві (1957 р., 1959 р., 1960 р., 1962 р.) тощо. За період управлінської та науково-педагогічної діяльності нагороджений орденом Леніна, медаллю «За трудову доблесть», медалями імені Н.К. Крупської, А.С. Макаренка, знаками «Відмінник освіти УРСР», «Відмінник освіти СРСР».

З 1970 р. до 1980 р. М.Ф. Бойко обіймав посаду ректора Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди. Педагогічний досвід роботи вчителя історії та завідувача обласно дозволили йому набути глибоких знань про актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу в школі, потреби вдосконалення підготовки майбутніх учителів, спрямувати діяльність колективу інституту на вирішення цих складних завдань. Відповідно до тенденції завершення переходу до загальної середньої освіти молоді, реформування загальноосвітньої і професійної школи М. Ф. Бойко значну увагу приділяв удосконаленню навчально-виховного процесу, українізації викладання. Саме в ці роки відкрито педагогічний факультет, створено кафедру педагогіки і методики початкового навчання, кафедру психології, організовано науково-дослідний сектор (наказ № 323 від 01.09.1974 р.), почав свою діяльність факультет підвищення кваліфікації директорів середніх загальноосвітніх шкіл Харківської області. Крім того, за ініціативи кафедри педагогіки в межах інституту організовано раду кафедр педагогічних наук, яка стала центром координації професійної підготовки студентів. Особливістю зазначеного періоду стало запровадження нових навчальних предметів «Методика виховної роботи» і «Методика позакласної та позашкільної роботи». Це передбачало проведення не тільки аудиторних занять із цих предметів, а й організацію практичної роботи студентів з дітьми в гуртках, секціях тощо при будинках піонерів, будинках дитячої та юнацької творчості в мікрорайонах м. Харкова. За програмою навчання студенти організовували дозвілля дітей, допомагали в проведенні дитячих театрів, конкурсів, спортивних змагань.

Як керівник вишу М. Ф. Бойко спрямовував увагу викладачів профільних кафедр і особливо методичних на підвищення якості практичної підготовки студентів, розширення бази для її здійснення не тільки в школах Харкова й області, а й можливості удосконалення знань студентів з іноземної мови за кордоном. Так, проходження безперервної педагогічної практики студентами 1-2 курсів допомагало їм оволодівати навичками громадсько-просвітницької діяльності, за програмою співробітництва ХДП ім. Г. С. Сковороди та

Магдебурзької педагогічної вищої школи ім. Е. Вайнерта здійснювались обміни студентами для проходження ознайомлюваної виробничої практики. Викладачі мали змогу обмінюватися педагогічним, науковим досвідом, студенти – удосконалювати знання і підвищувати рівень володіння іноземною мовою.

Підкреслимо, у ці роки в науково-дослідній роботі викладачів і студентів акцентувалась увага «на навчально-методичній проблематиці, підготовці шкільних підручників і методичних посібників», організації зустрічей з відомими науковцями, передовими вчителями, класними керівниками, організаторами позакласної виховної роботи в школі, проведенню круглих столів та семінарів, де студенти мали змогу отримувати консультації з питань, що стосувались їхніх наукових інтересів.

У цей же період активізувалась робота «університету педагогічних знань». Викладачі кафедри педагогіки проводили лекції з проблем сімейного виховання, надавали допомогу батькам у виборі майбутньої професії дитини, розвитку пізнавальних здібностей учнів різного віку не тільки в педагогічному інституті, але й безпосередньо на виробництві, на заводах та фабриках, у містах, районах та селах. Наприклад, наказ ректора № 5 від 05.01.1976 р., у якому зазначалась доцільність відрядження «...викладачів кафедри педагогіки в райони Харківської області для читання лекцій на учительських конференціях (м. Золочів, Богодухів, Лозова, ...)».

У роки керівництва педагогічним інститутом М. Ф. Бойком було завершено розробку проектної документації нового навчального комплексу, виділено ділянку для будівництва в 519-му мікрорайоні Салтівського житлового масиву. Уведення в експлуатацію студентського гуртожитку по вулиці 50-річчя ВЛКСМ (зараз – проспект Ювілейний) стало для студентів щасливою подією, оскільки дозволило багатьом із них вирішити складну житлову проблему на час навчання у ВНЗ.

Не залишалась поза увагою ректора робота зі зміцнення навчальної і трудової дисципліни в колективі студентів та викладачів, хоча при цьому

«допускались і надмірне адміністрування, і нетерпимість до інакомислення, і авторитарний стиль керівництва».

Основні праці

1. Бойко М. Ф. Вплив виробничого навчання на рівень знань учнів з основ наук [Про досвід шкіл Харківської області] / М. Ф. Бойко. – К. : Радянська школа, 1961. – 36 с.
2. Бойко М. Ф. Досвід майстрів педагогічної справи – в практику роботи кожного вчителя / М. Ф. Бойко. – Х. : Прапор, 1964. – 29с.
3. Бойко М. Ф. Загальноосвітня школа і трудове виховання / М. Ф. Бойко. – К. : Школа і життя, 1959. – С. 127 – 133.
4. Бойко М. Ф. Нові рубежі педагогічного вузу / М. Ф. Бойко. – Х. : Радянська школа, 1972. – № 11. – С. 88 – 92.
5. Бойко М. Ф. Харьковский педагогический институт – детище великого Октября (на нем. яз.) / М. Ф. Бойко // Ученые записки Марбургского университета, 1972. – №1. – С. 17 – 26.
6. Бойко М. Ф. Школи Харківщини на шляху перебудови / М. Ф. Бойко. – К. : Радянська школа, 1961. – 120 с.

Джерельна база

1. Служение отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров харьк. вузов (1805 – 2004 гг.) / [редкол.: В.И. Астахова, Е.В. Астахова и др.] ; под общ. ред.: В.И. Астаховой, Е.В. Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – С. 154–155.
2. Накази Міністерства освіти з питань основної діяльності / Офіц. вид. – К. : Міністерство освіти УРСР, 1972 р. – 244 с. (Нормативний документ).
3. Державний архів Харківської області (ДАХО). Фонд Р 4293 – Харківський державний педагогічний інститут. Оп. 2, спр. 960, Т. 2. – 20 арк.

НАУМОВ ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1923-1991 рр.) – виконувач обов’язків ректора Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (березень – грудень 1980 р.)

Народився Іван Олександрович Наумов у селі Дмитрівка Шебекінського району Курської області. Його батьки були простими селянами: мати була домогосподаркою, батько – членом Курської земської управи.

Після закінчення середньої школи Іван Олександрович мріяв стати вчителем, але ця подія прийшлася на грізний 1941 р. І. О. Наумов був призваний до лав Радянської Армії та направлений до Мічурінського військово-інженерного училища, яке закінчив у званні лейтенанта в травні наступного року. Він був призначений командиром саперного взводу і брав участь у боях з фашистами на Південно-Західному, Сталінградському та Волховському фронтах. 22 січня 1943 р. під час прориву блокади Ленінграда в районі Синявіно був тяжко поранений і в червні цього року демобілізований як інвалід Великої Вітчизняної війни. Вдома Івана Олександровича вважали померлим, бо його батькам прийшло повідомлення про те, що їх син Іван Олександрович Наумов зник безвісти. Після лікування він повернувся до свого села і працював воєнруком та викладачем військової справи в Будьонівській школі.

У 1946 р. вступив на фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди.

У 1950 р. Іван Олександрович закінчив інститут і був рекомендований до аспірантури по кафедрі алгебри-геометрії, яку закінчив у 1953 р. У цьому ж році був призначений на посаду старшого викладача кафедри алгебри-геометрії.

У 1954 р. захистив дисертацію на тему «Геометрична теорія диференціальних рівнянь у працях Д.М.Синцова» і отримав науковий ступінь кандидата фізико-математичних наук зі спеціальності «Геометрія». У 1959 р. І. О. Наумов отримав учене звання доцента, а в 1981 р. – звання професора.

Обіймаючи посади декана фізико-математичного факультету (1956-1959 рр.), проректора педагогічного інституту (1963-1986 рр.) спочатку з навчальної і наукової роботи, а з 1967 р. – з наукової роботи, виконувача обов'язків ректора Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (березень – грудень 1980 р.), завідувача кафедри математики (1989-1991 рр.), Іван Олександрович одним із головних своїх завдань вважав розвиток науково-методичної роботи викладачів та студентів інституту. Він розумів її важливість не тільки для кожного співробітника, а й для всього ВНЗ у цілому, для зростання його іміджу в місті, в Україні. Сам І. О. Наумов подавав гарний приклад для співробітників: керував аспірантурою, виступав не тільки перед своїми колегами і студентами, а й на численних науково-методичних з'їздах, конференціях, семінарах, нарадах, присвячених історико-математичній тематиці. Основні наукові інтереси Івана Олександровича пов'язані з історією математики та педагогікою вищої і середньої школи. І. О. Наумов – автор понад 130 наукових робіт (із них – 3 монографії, близько 20 методичних посібників). Серед найвідоміших праць – монографія «Д.М.Синцов. Очерк жизни и научно-педагогической деятельности». І. О. Наумов брав участь у підготовці монографій «История математического образования в России» та «История механики в России». Знавець харківської наукової традиції, професор І. О. Наумов гідно представляв Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди.

Разом зі своїм колегою Юрієм Михайловичем Гайдуком Іван Олександрович вивчав стан викладання історії математики в університетах та вищих педагогічних навчальних закладах України. У 1970-х роках вони були ініціаторами систематичного читання курсу історії математики в педагогічних ВНЗ, а в ХДПІ імені Г. С. Сковороди почали читати його першими.

Особливе місце в науково-методичному доробку Івана Олександровича Наумова посідають праці, орієнтовані на розробку методичного забезпечення самостійної роботи студентів у процесі вивчення математичних дисциплін.

Під час перебування І. О. Наумова на посаді виконувача обов'язків ректора педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди було продовжено систематичне проведення викладацьких та студентських конференцій. У 1980 р. на кафедрах, засіданнях Ученої ради, наукових конференціях заслухано багато наукових доповідей, серед яких – доповідь професора І. О. Наумова «О связях в изучении вузовского и школьного курсов геометрии». Відроджується студентське наукове товариство, систематично починають працювати студентські наукові гуртки, які стають масовими і щорічно зростають. Так, у 1980 р. в інституті працювали 5 студентських гуртків, до яких було залучено 855 осіб.

За героїзм, виявлений під час Великої Вітчизняної війни, плідну адміністративну, наукову, педагогічну, громадську діяльність І. О. Наумова було нагороджено орденом Великої Вітчизняної війни I ступеня (1956 р.), орденом Червоної Зірки (1965 р.), Трудового Червоного Прапора (1981 р.), медалями «За трудовое отличие» (1971 р.), імені А. С. Макаренка (1975 р.), грамотами, знаками «Відмінник народної освіти УРСР» (1967 р.), «Отличник просвещения» (1969 р.), почесним званням «Заслужений працівник народної освіти України» (1978 р.).

Іван Олександрович Наумов був прикладом і в особистому житті: одружений, виховав гідних дітей та онуків.

І. О. Наумов пішов із життя 30 липня 1991 р. внаслідок тяжкої тривалої хвороби. Усіх, хто оточував Івана Олександровича, завжди приваблювали його людські якості: чіткість, організованість, акуратність, урівноваженість і доброзичливість, уміння вислухати й готовність допомогти.

Пам'ять про вченого вшановується проведенням щорічних студентських науково-методичних конференцій «Наумовські читання» на фізико-математичному факультеті ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Основні праці

1. Гайдук Ю. М. К истории советских математических съездов / Ю. М. Гайдук, И. А. Наумов // Вопросы истории естествознания и техники. – Вып. 3(67)-4(68). – М. : Наука, 1980.
2. Гайдук Ю. М. История математики в школе и педвузе / Ю. М. Гайдук, И. А. Наумов // Проблемы подготовки учительских кадров в свете требований постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР «О дальнейшем совершенствовании обучения, воспитания учащихся общеобразовательных школ и подготовки их к труду». – Даугавпилс, 1980.
3. Наумов И. А. Изображение пространственных фигур. Методические рекомендации в помощь учителям школ и студентам педагогических вузов / И. А. Наумов. – Х. : ОИУПКУ, 1972. – 32 с.
4. Наумов И. А. О методическом обеспечении самостоятельной работы студентов при изучении геометрии и алгебры в пединституте / И. А. Наумов // Научно-практическая конференция : Тезисы докладов. – Ч. 1. – Алма-Ата, 1991. – С. 70-71.
5. Наумов И. А. Учебные алгоритмы по алгебре и элементарным функциям : Методические рекомендации для учителей и студентов выпускных курсов пединститута / И. А. Наумов. – Х. : ХОСПО; ХГПИ, 1980. – 85 с.
6. Наумов И. А. Формирование абстрактных математических понятий как способ диагностики умственного развития школьников / И. А. Наумов // Вопросы диагностики психологического развития : Тезисы Всесоюзного симпозиума. – Таллин, 1974. – 2 с.
7. Наумов И. А. Формирование интереса к педагогической профессии у будущих учителей в системе воспитательной работы / И. А. Наумов, С. Т. Золотухина // Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете «Основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы» : Тезисы докладов и

выступлений на Всесоюзной научно-практической конференции. – Полтава, 1985. – С. 160-162.

Джерельна база

1. Бережна С. В. Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди у повоєнні роки: історія відродження і зростання (1943-1993 рр.) / С. В. Бережна, М. М. Кученко. – Х. : ФОП Тарасенко В.П., 2014. – 144 с.

2. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: колективна монографія / за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.

3. Наумовські читання: зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2004. – Вип. 1. – 88 с.

4. Прокопенко І. Ф. Подготовка учительских кадров в Харькове в советский период: концептуальные подходы, практический опыт (1917-1991 гг.) : учеб. пособ. / И. Ф. Прокопенко. Д. А. Кочат, А. Н. Микитюк. – Х. : ХГПИ, 1992. – 92 с.

5. Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди / гол. ред. М. Белєвцов. – Х. : Видавничий дім «Відомі імена», 2006. – 120 с.

6. Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди / за заг. ред. акад. АПН України І. Ф. Прокопенка. – Х. : ОВС, 2001. – 197 с.

7. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров Харьковских вузов (1805-2004 гг.) / под общ. ред.: В. И. Астаховой, Е.В.Астаховой. – Х. : Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. – 748 с.

8. Архів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Фонд Р 4293. Оп.1, спр. 3646 – Накази по інституту. 1980 р.

Я взяв зобов'язання перед собою і перед Богом: народити дітей, побудувати будинок, посадити дерево. Я виконав зобов'язання: народив дітей, саджав дерева, побудував не один будинок. А найбільший, побудований мною будинок – наш університет.

Іван Прокопенко

ПРОКОПЕНКО ІВАН ФЕДОРОВИЧ (10.06.1936 р.н.)

– академік Національної академії педагогічних наук України, академік Російської академії освіти, доктор педагогічних наук, професор кафедри економічної теорії

ХНПУ

імені

Г. С. Сковороди, заслужений працівник народної освіти України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди з 1980 р.

Народився в селі Васильки Лохвицького району Полтавської області в сім'ї колгоспників Федора Йосиповича та Олени Семенівни Прокопенків.

Багато країн, дивовижних місць, красивих міст та чудових куточків існує на землі. Вони приваблюють, кличуть у подорожі. Хочеться не тільки знайти їх на карті та познайомитися за літературними творами, кінофільмами, а й побачити на власні очі. Чим більше людині вдається пізнати та побачити таких місць у світі, тим більше вона розуміє, якою милою є та сторона, що з великою любов'ю називається Малою батьківщиною. Для Івана Федоровича Прокопенка таким найкращим куточком на Землі, рідною колискою є село Васильки

Лохвицького району Полтавської області, що лежить у серці України. Тут він народився, провів нелегкі дитячі роки, тут знаходиться те чисте джерело, з якого спочатку невеличким струмочком, а потім широким бурхливим потоком понеслося його життя, переплітаючись та впливаючи на життя і долю чималої кількості наших співвітчизників.

Іван Федорович навчався аж у трьох школах: початковій – Васильківській, семирічній – Бодаківській та десятирічній Лохвицькій середній школі № 1.

Після закінчення школи в 1953 р. розпочав трудову діяльність у колгоспі імені Т. Г. Шевченка Лохвицького району Полтавської області. Із 1955 р. по 1956 р. працював інструктором Лохвицького райкому комсомолу. Протягом 1956-1959 рр. – тесляр, вибійник шахти «Полтавська-комсомольська № 2» у місті Єнакієве Донецької області. Із 1959 р. по 1960 р. – 2-й секретар Лохвицького райкому комсомолу.

У 1960 р. вступив до Харківського юридичного інституту (нині Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого) на спеціальність «Правознавство», після закінчення якого долучився до педагогічної роботи.

У 1970-1973 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі політичної економії Харківського державного університету ім. О. М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). Після закінчення аспірантури захистив кандидатську дисертацію «Економічні закономірності управління суспільним виробництвом».

Із 1965 р. до 1980 р. працював викладачем, доцентом, завідувачем кафедри політичної економії Харківського державного юридичного інституту. Із 1980 р. обіймає посаду ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Одночасно з 1984 р. до 2015 р. очолював кафедру економічної теорії, із 2002 року – директор Інституту Українського козацтва при ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

У 1985 р. йому присвоєно звання професора. У 1996 р. захистив докторську дисертацію «Теоретичні та методологічні основи економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах».

Стаж педагогічної роботи І. Ф. Прокопенка складає 63 роки, у ХНПУ імені Г.С. Сковороди – 36 років.

І. Ф. Прокопенко вважає, що авторитет України повинні створювати українці своєю творчістю, своїми досягненням, зберігаючи і примножуючи інтелектуальний прошарок суспільства. Авторитет нації, авторитет держави немислимий без авторитету освіти, тому улюблений вислів Івана Федоровича: «Освіта збереже Україну!».

Основним напрямом діяльності університету за всі роки перебування І.Ф. Прокопенка на посаді ректора є підготовка педагогів-фахівців – національно свідомих громадян, патріотів і справжніх професіоналів.

Під керівництвом Івана Федоровича підвищився якісний рівень професорсько-викладацького складу, університет досяг значних успіхів у підготовці кваліфікованих кадрів, розвитку науково-дослідної роботи, створенні відповідних умов для навчання і виховання студентів.

1993 року проводилась акредитація Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди. За її результатами ВНЗ був акредитований за IV рівнем, і було прийнято рішення про перетворення його на університет. А в 2004 р. згідно із Указом Президента України університету було надано статус національного, і надалі він іменується Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

За ініціативи і під керівництвом І. Ф. Прокопенка розбудовано нову, сучасну матеріально-технічну базу університету. 1985 р. уведений в експлуатацію новий корпус університету на вул. Блюхера (нині вул. Валентинівська), відкрито нові факультети (іноземної філології, історичний, психології і соціології, економічний, юридичний, художньо-графічний, музично-педагогічний) і нові спеціальності, заснований перший в Україні Інститут Українського козацтва, розпочав роботу сучасний

навчально-спортивний комплекс імені Юрія Пояркова (2008 р.), на території університету відкрито пам'ятники Григорію Савичу Сковороді (1991 р.) та Першій учительці (2002 р.).

Нині ХНПУ імені Г.С. Сковороди – престижний вищий навчальний заклад європейського типу, великий навчально-науковий комплекс. У його структурі 8 інститутів: мов світу, економіки і права, природознавства і математики, післядипломної освіти, початкової освіти та психології, мистецтв, Українського козацтва, інформатизації освіти.

На 14 факультетах здійснюється підготовка студентів за 26 спеціальностями, яку забезпечують 57 кафедр. Навчально-виховним процесом опікуються понад 900 викладачів, у складі яких 292 кандидати наук, доценти, 79 докторів наук, професорів. В університеті успішно працює аспірантура (із 47 спеціальностей) і докторантура, функціонують 6 спеціалізованих учених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди є залученням іноземних громадян далекого і ближнього зарубіжжя до навчання. У 2008 р. створено деканат для роботи з іноземними студентами, а в 2009 р. відкрито підготовче відділення для іноземних громадян, на якому навчаються студенти з Сирії, Азербайджану, Алжиру, Вірменії, В'єтнаму, Гвінеї, Грузії, Ємену, Казахстану, Киргизстану, Конго, Марокко, Судану, Туреччини, Туркменістану, Узбекистану, Ірану, Іраку. На сьогодні загальна кількість іноземних студентів, які навчаються в педагогічному університеті, становить понад 300 осіб з 20 країн світу.

Постійному вдосконаленню навчальної та наукової роботи педагогічного університету сприяють широкі міжнародні зв'язки з провідними навчальними закладами світу. Університет активно співпрацює з Великою Британією, США, Францією, Німеччиною, Іспанією, Італією, Австрією, Польщею, Угорщиною, Ізраїлем, Японією, Китаєм, Іраном, Туреччиною, Йорданією, Росією, Білоруссю, Молдовою.

Серед установ-партнерів ХНПУ імені Г. С. Сковороди 31 вищий навчальний заклад, зокрема Хебейський педагогічний університет (Китай), університет Костянтина Філософа (Словаччина, м. Нітра), Вроцлавський університет, інститут історії та педагогіки (Польща), Білоруський державний університет (Білорусь, м. Мінськ), Телавський державний педагогічний університет імені Я. Гогобашвілі (Грузія), Ардаханський університет (Туреччина), Омський державний педагогічний університет (Росія) тощо.

Із 1980 р. і дотепер І. Ф. Прокопенко викладає курс «Вступ до фаху», зацікавлюючи студентів обраною професією економіста й викладача економіки, а також курси «Особливості викладання економічних дисциплін», «Основи економічної теорії».

Основні напрями наукових досліджень Івана Федоровича – економічна теорія та історія економічної думки в Україні, економічна освіта, педагогічні технології навчання та виховання, філософія освіти.

У своїх працях Іван Федорович приділяє багато уваги творчості філософа й просвітителя Григорія Сковороди, ім'я якого носить університет. І. Ф. Прокопенко зазначає, що у своїх творах Г. С. Сковорода надавав особливого значення сутності праці, оскільки саме вона створює багатство для кожної людини і суспільства. Івану Федоровичу подобаються мудрі слова Г. С. Сковороди: «Щасливий той, хто поєднав свою улюблену працю з суспільною користю, це і є справжнє життя». Не кожному випадає таке щастя, але багаторічна плідна праця І. Ф. Прокопенка засвідчує вдале поєднання особистих бажань із суспільними потребами. Це і є покликання.

Не припиняючи все життя постійно вчитися й вести ґрунтовні дослідження, Іван Федорович вважає себе певною мірою і філософом, і істориком, і юристом, але перш за все економістом, щоб забезпечити теоретичну основу для економічної політики та здійснення державного регулювання національної економіки в умовах ринкової системи. І це все є важливим для того, щоб бути справжнім сучасним педагогом і вченим.

Свої принципові та виважені погляди і позиції Іван Федорович викладає в докторській дисертації «Теоретичні та методичні основи економічної освіти в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах».

Іван Федорович – один з академіків-організаторів створення Національної академії педагогічних наук України. 1992 року І. Ф. Прокопенка було обрано дійсним членом НАПН України та членом її Президії.

І. Ф. Прокопенко очолює роботу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

Уже багато років І. Ф. Прокопенко є незмінним головним редактором затверджених ВАК України науково-фахових видань – «Економіка» і «Педагогіка та психологія», в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень. Активною є участь І. Ф. Прокопенка в роботі редакційної колегії наукового журналу «Економічна теорія», що входить до переліку фахових видань з економічних наук ВАК України, редакційної ради наукового інформаційного журналу «Новий Колегіум» із проблем вищої освіти, внесеного до переліку спеціальних видань ВАК України з педагогічних наук, та редакційної колегії літературно-художнього, суспільно-політичного та теоретико-методологічного журналу «Слобожанщина».

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка захищено 21 кандидатську та 10 докторських дисертацій. Іван Федорович активно виступає офіційним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій, до його порад уважно дослухаються молоді й досвідчені науковці, усі, хто пов'язує своє життя з педагогічною наукою.

І. Ф. Прокопенко вдало поєднує свою професійну діяльність з участю в громадській роботі. Багаторазово обирався депутатом Київської районної, Харківської міської та обласної рад.

Із 2002 р. він очолює Окремий освітньо-науковий центр Українського козацтва при Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, який був створений з метою сприяння розвитку

науково-освітньої діяльності, відродження та розвитку історичних, патріотичних, господарських та культурних традицій українського козацтва. Має звання польовий гетьман Українського козацтва, генерал-отаман Окремого науково-освітнього центру Українського козацтва імені Г. С. Сковороди.

Іван Федорович Прокопенко – почесний громадянин м. Харкова, м. Лохвиця Полтавської області, м. Ємільчене Житомирської області. Входить до складу громадських рад з економічного розвитку та гуманітарної політики Харківської обласної державної адміністрації.

І. Ф. Прокопенко наголошує, що найвищих показників за всіма напрямками роботи університет досяг тільки завдяки сумлінній праці всього професорсько-викладацького складу, а його головне досягнення як ректора – це дружний і відданий професії колектив університету. Свідченням цього є той факт, що ХНПУ імені Г. С. Сковороди неодноразово відзначався державними нагородами і був переможцем освітянських конкурсів. Університет – володар золотої медалі XIV міжнародної виставки навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні – 2011» у номінації «За високі творчі досягнення в удосконаленні змісту навчально-виховного процесу національної системи освіти». На XV міжнародній виставці навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні – 2012» у рамках науково-педагогічного проекту «Інтелект України» за багаторічну інноваційну діяльність у створенні інформаційних технологій, засобів та обладнання для навчання університет став володарем срібної медалі та звання «Лідер інноваційних технологій в освіті».

Іван Федорович – автор понад 650 наукових і науково-методичних праць.

Наполегливу працю І. Ф. Прокопенка, спрямовану на розбудову ВНЗ, на зміцнення матеріально-технічної бази, на вдосконалення та європеїзацію навчально-виховного процесу, було високо оцінено. Він повний кавалер ордена «За заслуги» I ступеня (2016 р.), II ступеня (2009 р.), III ступеня (1996 р.); нагороджений орденами «Знак пошани» (1957 р.), Дружби народів (1976 р.), Трудового Червоного Прапора (1985 р.), Святої Софії (2001 р.), нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (1984 р.), медалями імені А.С. Макаренка

(1978 р.), Н.К. Крупської (1983 р.), Василя Сухомлинського (1996 р.), Костянтина Ушинського (2001 р.), Григорія Сковороди (2011 р.), має почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» (1990 р.).

Основні праці

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область / Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І., Микитюк О. М. та ін. – К. : Знання України, 2009. – 431 с.

2. Основи банківської справи: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Соляр, С. І Маслов. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 410 с.

3. Педагогіка: базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов, В. П. Кравець та ін. ; за заг. редакцією акад. НАПН України І. Ф. Прокопенка. – Х. : Фоліо, 2015. – 572 с.

4. Прокопенко И. Ф. Теоретические основы хозяйственного расчета / И. Ф. Прокопенко. – Х. : Высшая школа, 1975. – 248 с.

5. Прокопенко І. Ф. Інноваційна політика держави та її роль у забезпеченні розвитку економіки України / І. Ф. Прокопенко // Економіка: зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ, 2014. – Вип. 14. – С. 5-15.

6. Прокопенко І. Ф. Інноваційні технології підготовки вчителів в умовах євроінтеграції/ І. Ф. Прокопенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. Щоквартальний наук.-практ. журнал. – 2013. - № 2(51). – С. 81-85.

7. Прокопенко І. Ф. Комп'ютеризація економічного аналізу (теорія, практика): навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 340 с.

8. Прокопенко І. Ф. Людина у світі економіки та бізнесу: експериментальний підручник для середньої загальноосвітньої школи / І. Ф. Прокопенко. – Х.: Основа, 1996. – 310 с.

9. Прокопенко І. Ф. Освіта збереже Україну! / І. Ф. Прокопенко // Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2014. – № 34, 20-27 серпня. – С.7.
10. Прокопенко І. Ф. Педагогічна спадщина А. С. Макаренка і сучасність / І. Ф. Прокопенко, О. В. Мельникова. – Х.: Цифрова друкарня №1, 2013. – 394 с.
11. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2006. – 224 с.
12. Прокопенко І. Ф. Розвиток інноваційної педагогічної освіти як пріоритетний напрям модернізації національних систем підготовки освітянських кадрів у ХХІ ст. / І. Ф. Прокопенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. Щоквартальний наук.-практ. журнал. – 2013. – №1 (50). – С. 48-50.
13. Прокопенко І. Ф. Соціально-економічні умови інноваційного розвитку національної економіки України: монографія / І. Ф. Прокопенко. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – 270 с.
14. Прокопенко І. Ф. Сучасний стан і перспективи експорту освітніх послуг ВНЗ України на світовий ринок / І. Ф. Прокопенко // Економіка: зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ, 2015. – Вип. 15. – С. 5-14.
15. Промисловий маркетинг. Формування професійних компетенцій у майбутніх маркетологів: підручник / І. Ф. Прокопенко, М. В. Вачевський та ін. – К. : «Кондор», 2010. – 486 с.
16. Рідний край. Навчальний посібник з народознавства / за заг. ред. акад. АПН України І.Ф. Прокопенка. – Х. : ХДПУ, РЦНІТ, 1999. – 526 с.
17. Экономическое образование школьников: учеб. пособие / И. Ф. Прокопенко, О. М. Камышанченко, В. И. Лозова. – Х.: Основа, 1995. – 172 с.
18. Философия. Учебник для высшей школы / И. Ф. Прокопенко, В. П. Андрущенко, В. И. Волович и др. – К.-Х., 1998. – 640 с.

1. Видатні педагоги вищої школи м. Харкова : Біографічний словник. – Х. : Харківський гуманітарний інститут «Народна Українська академія», 1998. – С. 492-494.
2. Воловник П. В. Славные имена / П. В. Воловник, О. П. Воловник. – Х. : «Издательский Дом ЖЗЛ», ОАО «Харьковская книжная фабрика «Глобус», 2008. – С. 139, 147.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Енциклопедія педагогічної освіти України. – К. : Українська Конференція журналістів. Інститут біографічних досліджень, 2010. – С. 98-101.
5. Національні лідери України / [упор. В.В. Болгов]. – К. : Інститут біографічних досліджень, 2013. – С. 140-141.
6. Педагогічна Харківщина : довідник / за ред. В. І. Лозової, І. Ф. Прокопенка. – Х. : Видавництво Круглова, 1997. – С. 117.
7. Педагогічна Харківщина : довідник / за ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. – Х., 1999. – С. 122.
8. Прокопенко І. Ф. Шляхами щастя тридцять років (До 30-річчя діяльності І. Ф. Прокопенка на посаді ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди) / І. Ф. Прокопенко. – Харків, 2011. – 252 с.
9. Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди / гол. ред. М. Белєвцов. – Х. : Видавничий дім «Відомі імена», 2006. – С. 12.
10. Флагман сучасної освіти України / Ю. А. Шеремета (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Альфа-Віта, 2009. – 123.
11. Харківський державний педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ОВС, 2001. – С. 61.
12. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hnpri.edu.ua>

13. Хто є хто на Харківщині : Довідково-біографічне видання. – К. : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. – С. 72-75.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.....

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
Г. С. СКОВОРОДИ З ПОГЛЯДУ СЬОГОДЕННЯ.....

ЛІТОПИС ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ.....

НАРИСИ ПРО РЕКТОРІВ.....

Роммель Христофор Пилипович.....

Степанов Тихін Федорович.....

Куніцин Олексій Васильович.....

Пшеборський Антоній-Боніфацій Павлович.....

Стрельбицький Семен Дементійович.....

Гаврилів Мирослав Степанович.....

Блудов Яків Семенович.....

Подольський Йосип Григорович.....

Смирнова Людмила Дмитрівна.....

Шачнєва Євгенія Василівна.....

Івановський Анатолій Олексійович.....

Дементьєв Іван Пименович.....

Повх Василь Олексійович.....

Ломов Григорій Іванович.....

Гетьманець Михайло Федосійович.....

Бойко Михайло Федорович.....

Наумов Іван Олександрович.....

Прокопенко Іван Федорович.....

